

**Ovidiuksen asennoituminen naiseen elegisen
Amores-runoteoksen 1. ja 3. kirjan runoissa**

Aulikki Pietinhuhta-Toikka

Sivuaineen tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Kieli- ja viestintätieteiden laitos

Latinan kieli

Joulukuu 2020

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tekijä – Author Aulikki Pietinhuhta-Toikka	
Työn nimi – Title Ovidiuksen asennoituminen naiseen elegisen <i>Amores</i> -runoteoksen 1. ja 3. kirjan runoissa	
Oppiaine – Subject Latinan kieli	Työn laji – Level Sivuaineen tutkielma
Aika – Month and year Joulukuu 2020	Sivumäärä – Number of pages 84 sivua
Tiivistelmä – Abstract <p>Suvultaan ylhäisimpien roomalaisnaisten asema yhteiskunnassa ja politiikassa ei koskaan ollut vailla merkitystä, sillä heidän vanhempiensa järjestämät avioliitot lujittivat suursukujen voimakkaita liittoja. Tämä ylhäisö oli kolmannella ja toisella vuosisadalla eaa. ollut Rooman politiikan ja julkisen elämän varsinaisena pohjana. Tasavallan viimeisinä 50 vuotena naisen asema Rooman yhteiskunnassa oli jo muuttunut uudenlaiseksi: politiikassa nainen toimi kulisseissa ja harrastukset ulottuivat kodin ulkopuolelle.</p> <p>Tämä tutkielma keskittyy Ovidiuksen (43 eaa. – 17/18 jaa.) suhtautumiseen naiseen elegisen <i>Amores</i>-teoksen 1. ja 3. kirjan runojen valossa sekä ajallisessa että paikallisessa kontekstissaan. Johdannon katsaus alkaen Kreikasta elegian synnystä seuraa sen kulkua Roomaan latinankielisille kirjoittajille aina Ovidiuksen aikaan saakka. Esittelen taustaksi Ovidiuksen elämänsä ja tuotannon. Analysoin runojen sanomaa ja poimin myös tyyllisiä seikkoja varsinaisten teemojen sisällä.</p> <p>Esitän Ovidiuksen suhtautumisen naiseen viiden eri osa-alueen kautta: uskollisuuden, mustasukkaisuuden, naiseen kohdistuvan väkivallan, lahjojen antamisen rakastetulle ja ulkonäköseikkojen kautta. Ovidius syntyi sukupolveen, joka halusi vapautua aikaisempien sukupolvien konventioista. Se tarkoitti asenne- ja arvomaailman muutosta, ja tämä taas heijastui asennoitumisessa naiseen. Ovidiuksen edeltäjien, Propertiuksen ja Tibulluksen, suhtautumisessa naiseen on olennainen asenne-ero verrattuna Ovidiukseen, vaikka Ovidius seuraakin edeltäjiensä tyyliä monelta osin. Siinä missä Propertius ja Tibullus halusivat omistaa rakastajattarensa, ylpeillä omistamisellaan ja pitää hänet aina lähellä kuin arvokkaan esineen, Ovidius oli kykeneväinen asettumaan rakastamansa naisen asemaan ja ikään kuin katsomaan hänen silmillään. Ajassa, jossa rakastajattaren suhtauduttiin imartelevalla ihailulla, palavalla halulla sekä ylevämielisillä uhrauksilla, Ovidiuksen kiintymyksen osoittaminen, epäitsekäs ystävällisyys, ymmärtäväisyys ja huomaavaisuus olivat kokonaan uusia elementtejä. Humaaniutensa myötä Ovidius jätti taakseen antiikin sellaisena kuin me sen tunnemme ja asteli aivan uutta modernimpaa polkuaan ollen näin ikään kuin kahden maailman välissä.</p>	
Asiasanat – Keywords: Ovidius, <i>Amores</i> , elegia, nainen, latinan kieli, runous	
Säilytyspaikka – Depository: JYX	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

1. Johdanto	7
1.1. Tutkimuskohde, korpus (<i>Amores</i> , 1. ja 3. kirja) ja aikaisempi tutkimus.....	7
1.2. Ovidiuksen elämä ja tuotanto.....	9
1.3. <i>Amores</i> -runoteos.....	12
1.4. <i>Amores</i> -runoteoksen käsikirjoitustraditio.....	12
1.5. Elegia.....	14
1.6. Roomalaisen naisen asema	15
1.7. Suhtautuminen naiseen Ovidiuksen edeltäjillä Propertiuksella ja Tibulluksella.....	17
2. Runojen analyysi.....	21
2.1. Miehen uskollisuus rakastettua kohtaan.....	22
2.2. Mustasukkaisuus rakastetusta.....	31
2.3. Suhtautuminen naiseen kohdistuvaan väkivaltaan.....	52
2.3.1. Suhtautuminen naiseen kohdistuvaan väkivaltaan Ovidiuksen runoissa.....	52
2.3.2. Propertiuksen ja Tibulluksen runouden piirteet suhtautumisessa naiseen kohdistuvaan väkivaltaan	58
2.3.3. Yhteiskunnan suhtautuminen naiseen kohdistuvaan väkivaltaan.....	61
2.4. Suhtautuminen lahjojen antamiseen rakastetulle.....	62
2.5. Suhtautuminen naisen ulkonäköön.....	70
3. Päätäntö.....	77
Lähde- ja kirjallisuusluettelo.....	80
Liite: Index locorum	84

1. Johdanto

1.1. Tutkimuskohde, korpus (*Amores*, 1. ja 3. kirja) ja aikaisempi tutkimus

Tutkin Publius Ovidius Nason (43 eaa. – 17/18 jaa.)¹ elegisessä runoteoksessa *Amores* kohtia, joissa Ovidiuksen asennoituminen naiseen tulee esille. Teos herättää kiinnostuksen tuonaikaiseen käsitykseen naisesta ja naisen elämästä. Tutkimuskohteeni on se, miten Ovidiuksen suhtautuminen naiseen ilmenee. On kuitenkin vaikeaa tarkkaan tietää, mikä naisen asema oli Augustuksen² hallitsija-aikana (27 eaa. – 14 jaa.). On muistettava, että yhteiskunnalliset olosuhteet, naisen asema mukaan lukien, muuttuivat kulloistenkin poliittisten ja taloudellisten olosuhteiden mukaan vuosisatojen kuluessa.

Tavoitteeni saavuttamiseksi kerään ja analysoin *Amores*-teoksen ensimmäisestä ja kolmannesta kirjasta kohdat, joista Ovidiuksen asennoituminen naiseen on tunnistettavissa. Valitsin teoksesta ensimmäisen ja kolmannen kirjan, koska niiden sisältämissä runoissa tavoittelemani asiat tulevat ilmeisimmin esiin. Ryhmittelen poimitut kohdat viiden eri aiheen mukaan. Aiheet käsittelevät uskollisuutta, mustasukkaisuutta, naiseen kohdistuvaa väkivaltaa, lahjojen antamista rakastetulle ja ulkonäköseikkoja.

Italialainen Franco Munari (1920 – 1995) julkaisi vuonna 1955 tekstikriittisen edition ja käännöksen latinasta italiaan *P. Ovidi Nasonis Amores* sarjaan *Biblioteca di studi superiori* vol. XI, *Filologia latina*. Teoksen pohjana on vaikuttava luettelo käsikirjoituksia, jotka Munari esittelee johdannossa. Hän teki *Amores*-teoksesta ensimmäisen edition, joka perustuu laajaan käsikirjoitusten tuntemukseen.

¹ Kenney 1961, 110.

² Augustus eli vuodesta 63 eaa. vuoteen 14 jaa. Purcell 2003, 216.

Saksalais-amerikkalainen Hermann Fränkel (1888 – 1977) julkaisi tutkimuksen *Ovid, A Poet between Two Worlds* vuonna 1956. Hän käy teoksessaan läpi Ovidiuksen elämänkaaren ja tuotannon. Samalla hän tuo esiin näkemyksensä Ovidiuksen suhtautumisesta naiseen ja keskittyy nimenomaan siihen, miten Ovidius jätti taakseen jotain olennaista aikalaistensa asenteissa ohjautuessaan omaa polkuaan eteenpäin kohti modernimpaa maailmaa ja uudenlaista ajattelutapaa.

Brittiläinen E. J. Kenney (1924 – 2019) julkaisi vuonna 1961 tekstikriittisen edition *P. Ovidi Nasonis Amores, Medicamina faciei feminae, Ars amatoria, Remedia amoris* sarjaan *Scriptorum classicorum bibliotheca oxoniensis*. Tämän edition *Amores*-teos ja sen tekstikritiikki on ollut lähteenäni tutkimuksessani.

Suomalainen Saara Lilja (1923 – 2003) julkaisi vuonna 1965 väitöskirjansa *The Roman Elegists' Attitude to Women*, jossa hän on tutkinut elegikkojen naiseen kohdistuvia asenteita ja nimenomaan rakkautta: sitä miten rakkautta arvostetaan, rakkauden lähteitä, rakkauden eri näkökohtia ja myös homoseksuaalista rakkautta. Liljaa kiinnostaa tutkimuksessaan erityisesti elegikkojen suhtautuminen rakastettuihinsa, koska se on väistämättä suuntaa antavaa suhtautumisessa naiseen yleensä heidän aikansa roomalaisessa yhteiskunnassa. Elegikoista hän keskittyy Ovidiuksen, Tibulluksen ja Propertiuksen.

Brittiläinen John A. Barsby (eläköitynyt 2002 ja jatkanut kirjoittamista siitä eteenpäin) julkaisi vuonna 1973 tekstikriittisen edition, käännöksen latinasta englantiin ja kommentaarin *Ovid's Amores Book 1* osoittaakseen arvostuksensa erityisesti teoksen ensimmäistä kirjaa kohtaan. Teoksessa tulevat esiin Ovidiuksen ajatuksen kehittäminen ja hänen kirjalliset tekniikkansa. Laajassa johdannossa Barsby asettaa Ovidiuksen ja hänen teoksensa vasten aikansa kirjallista ja historiallista taustaa. Barsby julkaisi vuonna 1978 myös kirjoituksen *Ovid* sarjaan *Greece & Rome, New Surveys in the Classics No. 12*.

1.2. Ovidiuksen elämä ja tuotanto

Publius Ovidius Naso syntyi 20. maaliskuuta vuonna 43 eaa. Sulmossa ritarisukuun. Sulmo (nykyinen Sulmona), joka oli pieni maaseutukaupunki, kuului pelignien alueeseen Apenniineilla, Rooman itäpuolella.³ Tämä alue oli yksi niistä kolmesta keskuksesta, jotka viisikymmentä vuotta aikaisemmin olivat taistelleet liittolaissodassa tasa-arvosta Rooman kanssa. Tasa-arvo oli ajat sitten saavutettu, ja se oli Ovidiuksen sukupolvelle jo itsestäänselvyys. Ovidiuksen onni oli syntyä varsin rauhalliseen ajankohtaan. Rooma oli jo jättänyt taakseen kansalaisotien sarjan ja muita poliittisia mullistuksia, ja siinä vaiheessa kun Ovidius saapui pääkaupunkiin opiskelemaan, oli Octavianus juuri saavuttamassa voittoaan Aktionin taistelussa (31 eaa.) ja palauttamassa rauhaa roomalaisille. Vuonna 27 eaa. senaatti myönsi Octavianukselle kunnianimen Augustus, ja hän ryhtyi arkaluontoiseen tehtävään: hän alkoi luoda imperiumia mutta oli samaan aikaan palauttavinaan tasavaltaa. Augustuksen aika oli Roomassa yleisen optimismin ja rauhan aikaa, jolloin alettiin taas luottaa Rooman tulevaisuuteen.⁴

Kunnianhimoisen isänsä ansiosta Ovidius sai hyvän koulutuksen aikansa huomattavimmilta retoriikan opettajilta Arellius Fuscukselta ja Porcius Latrolta. Koulutuksensa päätteeksi hän teki suuren kiertomatkan, joka kulki Ateenan kautta Vähään-Aasiaan, Egyptiin ja Sisiliaan, jossa hän vietti lähes vuoden.⁵ Tänä aikana hänen ainoa veljensä kuoli 20-vuotiaana.⁶ Isänsä toivetta noudattaen hän ryhtyi aluksi poliittiselle uralle, mutta 25 ikävuoteen mennessä hänen oli tehtävä painava päätös, aikoako jatkaa kvestoriksi. Runous veti häntä puoleensa siinä määrin, että hän päätti keskittyä siihen. Hän sai suojelijakseen Messalla Corvinuksen,⁷ joka oli myös runoilija Tibulluksen *patronus*.⁸ Augustus puolestaan tuki runoilijoita poliittisen neuvonantajansa Maecenaa kautta.

³ Hinds 2003, 1084.

⁴ Purcell 2003, 217; Barsby 1973, 1 – 3.

⁵ *Ov. trist.* 1, 2, 77 – 8; *Pont.* 2, 10, 21 – 30; Barsby 1973, 3.

⁶ *Ov. trist.* 4, 10, 31 – 2.

⁷ Marcus Valerius Messalla Corvinus (64 eaa. – 8 jaa.) oli roomalainen puhuja ja valtiomies sekä runoilijoiden suojelija. Hän oli myös Augustuksen tukija ja Maecenaan tavoin hän kokosi ympärilleen kirjallisen piirin. Pelling 2003, 1580.

⁸ *Patronus*, 'suojelija'. Roomassa patriisi-, sittemmin myös plebeiji-sukuun kuuluva vaikutusvaltainen henkilö, joka otti suojelukseensa ”klientiksi” toisen vapaan henkilön. Momigliano & Cornell 2003, 1126 – 7; *Ov. Pont.* 1, 7, 27 – 8; 2, 2, 97 – 8; 3, 73 – 8.

Ovidius eli merkittävässä runoilijaympäristössä, joka ei voinut olla vaikuttamatta häneen. Julkaistuaan *Georgica*-teoksensa Vergilius oli kirjoittamassa Augustuksen tilaamaa *Aeneis*-kansalliseeposta ja myös luki sitä yleisölle. Vergilius ehti kuolla, ennen kuin Ovidius täytti 25 vuotta, ja hän jäi Ovidiukselle etäiseksi. Viimeisteltyään *Epodes*- ja *Satirae*-teoksensa Horatius oli kirjoittamassa *Carmina*-ooidien kolmea ensimmäistä kirjaa, kun taas Propertius ja Tibullus olivat keskittyneitä elegioihin. Ovidius kertoo *Tristia*-teoksessa ihailleensa aikalaisrunoilijoitaan, kuin he olisivat olleet jumalia.⁹ Hän kuului samaan runoilijatyyppiin Propertiuksen ja Tibulluksen kanssa, joista jälkimmäisen kanssa hän ystäväystyi. Ystävyys jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi, koska Tibullus menehtyi v. 19 eaa.¹⁰ Ovidius oli jo tähän mennessä nuorien runoilijoiden ihailun kohde.¹¹

Ovidiuksen varhaisten teosten kronologiasta ei ole täyttä selvyyttä. Hänen ensimmäiset teoksensa olivat rakkauselegioita: *Amores* on Ovidiuksen nuoruudenteos, jonka innoittaja hänen mukaansa oli tyttö, jolle hän antoi pseudonyymien Corinna.¹² *Heroides* on sarja myyttisten naisten elegisiä rakkauskirjeitä. *Ars amatoria*, *Remedia amoris* ja *De medicamine faciei femineae*, josta on säilynyt noin sata säettä, ovat rakastamiseen, viettelemisen taitoon sekä rakkaussurujen parantamiseen ja ehostukseen ohjaavia tekstejä. Ovidius on kirjoittanut myös tragedian *Medea*, josta on säilynyt vain kaksi säettä. Quintilianus (*inst.* 10, 1, 98) ja Tacitus (*dial.* 12, 5) ylistivät *Medea*-näytelmän tekstiä. Eroottisten runojen jälkeen Ovidius alkoi työstää eepistä teosta *Metamorphoses* ('muodonmuutoksia'). Se koostuu taruista, jotka kertovat muodonmuutoksista myyttis-historiallisessa kehyksessä. Muodonmuutokset ovat hauraita ja katoavia mutta eivät yksinkertaisia. Ne kulkevat kosmisen Kaaoksen ajasta Julius Caesarin jumalaksi korottamisen aikaan. *Metamorphoses* on Ovidiuksen ainoa heksametriin kirjoitettu teos. Sitä seurasi eleginen *Fasti*-kalenteri, joka kertoo perinteistä eli siitä, mitä tietynä ajankohtana tuli toimittaa.¹³

⁹ Ov. *trist.* 4, 10, 41 – 2.

¹⁰ Ov. *am.* 3, 9; Lyne 2003b, 1524.

¹¹ Barsby 1973, 3 – 4.

¹² Ov. *trist.* 4, 10, 59 – 60.

¹³ Hinds 2003, 1084 – 6.

Metamorphoses-eepos oli kutakuinkin viimeistelty, *Fasti* puoliksi kirjoitettu, ja sitä varten valtava perinteistä kertova aineisto kerättyä, kun Ovidius lomanvietossa Elban saarella ollessaan sai tiedon Augustuksen rangaistuksesta vuonna 8 jaa. Augustus karkotti tuolloin viisikymmenvuotiaan Ovidiuksen Roomasta alkukantaiseen Tomiksen (nyk. Constanta Romaniassa) kylään Pontokseen Mustanmeren rannalle. Yhtenä syynä tähän pidetään liian vapaamielistä *Ars amatoria* -teosta, joka ei ollut yhdensuuntainen Augustuksen avioliittolakien kanssa (kts. kpl 2.1.). Ovidius itse mainitsee syyksi *duo crimina, carmen et error* ”kaksi rikosta, runo ja erhe”, joista edellinen viittaa mainittuun rakastamisen taidon oppaaseen ja jälkimmäinen ilmeisesti nuoremman Julian, Augustuksen tyttärentyttären, häväistysjuttuun, jonka todistajaksi runoilija oli sattumalta joutunut.¹⁴ Karkotus järkytti Ovidiusta perinpohjaisesti, ja hän hävitti keskeneräisen *Fasti*-teoksensa. Meidän onnemme on, että hän oli ystävilleen kopioinut ja lähettänyt siitä osia, joten valmistunut osa saatiin säilytettyä eikä Ovidiuksen valtava keruutyö valunut hukkaan. *Fasti* julkaistiin vasta Ovidiuksen kuoleman jälkeen. Hän ansaitsi sillä isänmaallisen runoilijan maineen ja valtavan suosion, josta hän ei elinaikanaan voinut nauttia.¹⁵

Maanpaossa hän kirjoitti vielä elegiat *Tristia* (v. 8 – 12) ja *Epistulae ex Ponto*, joka sisältää runokirjeitä Mustaltamereltä (v. 12 – 16) sekä teoksen *Ibis* (julkaistiin noin v. 11). *Ibis* oli kirjoitettu nimeämättömälle vihamiehelle.¹⁶ Ovidius kirjoitti vielä ennen kuolemaansa pikku runon *Halieutica*, joka on arvokas luettelo paikallisesta kalafaunasta ja josta on jäljellä merkittävä fragmentti.¹⁷ Huolimatta Ovidiuksen lukuisista pyynnöistä Augustus ei koskaan kutsunut häntä takaisin Roomaan. Niin ei tehnyt myöskään Tiberius (v. 14 – 37), joka astui valtaan Augustuksen jälkeen. Ovidius oli tietävästi kolme kertaa avioliitossa.¹⁸ Ensimmäisen hän solmi hyvin nuorena, toisesta avioliitosta hänellä oli yksi tytär,¹⁹ mutta vasta kolmanteen vaimoonsa, joka oli lojaali hänelle

¹⁴ Ov. *trist.* 2, 207.

¹⁵ Barsby 1973, 6.

¹⁶ Hinds 2003, 1086; Grant 1980, 302.

¹⁷ Scarcia 2015, 35.

¹⁸ Grant 1980, 300.

¹⁹ Hänen toinen vaimonsa ja tyttärensä äiti oli kotoisin *Falerii Veteres* -nimisestä kaupungista, joka on nykyinen Civita Castellana Lazion pohjoisosassa. Scarcia 1985, 293.

loppuun saakka läpi maanpaon vuosien, hän oli todella kiintynyt.²⁰ Ovidius kuoli vuonna 17 Tomiksessa.²¹

1.3. *Amores*-runoteos

Rakkauselegian lajityypin puitteissa Saara Lilja pitää Ovidiuksen ensimmäistä, elegistä runoteosta *Amores* hänen pääteoksenaan.²² Sen ensimmäinen, viisi kirjaa sisältänyt editio, julkaistiin noin v. 25 eaa. Se hävisi sittemmin jäljettömiin. Toisen edition, joka sisältää kolme kirjaa (15, 20 ja 15 runoa), Ovidius julkaisi noin v. 16 eaa. *Amores* kertoo rakkaustarinoita sekä näennäisen omaelämäkerrallisesti runoilijan rakastumisesta ja vastoinkäymisistä, joita hän rakkauden tiellä kohtaa. Runoihin sisältyy myös opetuksia. Ovidius tuo esiin sen, että rakastaja tuntuu joskus oikein nauttivan suhteen haasteista, huolimatta ajoittaisesta mustasukkaisuudestaan ja kiukustaan rakastajattarensa oltua uskonon. Ovidius ei kirjoita ainoastaan rakastuneen tunteista vaan rakkaudesta itsestään. Toisessa kirjassa on erityisen myyttinen aspekti: jumalat ovat monella tavoin läsnä. Ovidius kirjoittaa keveästi, leikkisästi, humoristisesti sekä ironisesti, mutta hänelle ominaiseen kirjoitustapaan kuuluu myös hienostuneisuus ja säkenöivä älykkyys. Tämä näkyy myös hänen myöhemmissä teoksissaan, joissa hän pysyy tyylilleen uskollisena.²³

1.4. *Amores*-runoteoksen käsikirjoitustraditio

Augustus oli kieltänyt Ovidiuksen teokset julkisista kirjastoista sopimattomina,²⁴ mutta siitä huolimatta (tai siitä johtuen) Ovidius nautti suurta suosiota ja oli erittäin tunnettu ensimmäisellä vuosisadalla jaa. Kuuluisuuden myötä hänen käsikirjoitustensa oletetaan kulkeneen sekä yleisiin että yksityisiin kokoelmiin kirjoitettuna kapitaalilla papyrusrullille. Edelleen Ovidiuksen käsikirjoitukset ovat todennäköisesti kulkeneet kolmesataaluvun oppineiden ja grammaatikkojen mukana kopioituina

²⁰ Ov. *trist.* 4, 10, 73 – 4; 1, 3, 6; 3, 3; 4, 3; 5, 5, 14; *Pont.* 1, 4; 3, 1; Barsby 1973, 4 – 5.

²¹ Hinds 2003, 1084; Barsby 1973, 7 – 8.

²² Lilja 1965, 23.

²³ Hinds 2003, 108; Grant 1980, 30; Barsby 1973, 17; Lilja 1965, 27.

²⁴ Ov. *trist.* 3, 1, 59 – 82; 14, 7 – 14.

käytännöllisempään pergamenttikirjan²⁵ muotoon. Se selittää, miksi osa teoksista kuitenkin säilyi, vaikka suuri osa niistä tuhottiin moraalittomina varhaisella keskiajalla. Säilyneistä käsikirjoituksista tehtiin kopioita, nyt uudella karolingisen ajan (v. 800 – 888) sivistyksen mukanaan tuomalla minuskelilla.²⁶

Varhaisimmaksi katsotaan Galliassa 800-luvulla kirjoitettu käsikirjoitus, *Parisinus Latinus 7311*, joka tunnetaan *Regius*-käsikirjoituksena (*R*) ja jota säilytetään Pariisissa (Bibliothèque Nationale). Tosin siinä on *Amores*-teoksesta vain ensimmäinen runo ja ensimmäiset viisikymmentä säettä toisesta. Toinen niin ikään Galliassa 800-luvulla kirjoitettu käsikirjoitus on *Parisinus Latinus 8242*, joka tunnetaan *Puteaneus*-käsikirjoituksena (*P*). Se puolestaan sisältää kaikki *Amores*-teoksen runot alkaen 1. kirjan toisen runon säkeestä 51 sekä *Heroides*-teoksen, joka taas puuttuu *R*-käsikirjoituksesta.²⁷

Seuraavat kaksi käsikirjoitusta ovat peräisin 1000-luvulta: karolingien valtakunnan tuhouduttua benediktiiniläisluostarit jatkoivat klassisten kirjailijoiden teosten kopiointityötä. Toinen käsikirjoituksista, *Sangalensis 864* (*S*), löytyi sveitsiläisestä Sankt-Gallenin luostarista, ja sitä säilytetään edelleen luostarin kirjastossa (Stiftsbibliothek St. Gallen). Se tulee todistettavasti eri traditiosta kuin *P*- ja *R*-käsikirjoitukset ja sisältää *Amores*-teoksen lähes kokonaisena lukuun ottamatta muutamaa lehteä keskeltä. Toisen 1000-luvulta peräisin olevan käsikirjoituksen, *Berolinensis Hamiltonensis 471* (*Y*), etu on siinä, että se sisältää lukuisia arvokkaita tekstejä, jotka puuttuvat sekä *P*-, *R*- että *S*-käsikirjoituksesta. *Y*-käsikirjoituksen merkitys huomattiin vasta vuonna 1963, koska se oli aikoinaan luokiteltu väärin – 1300-luvun käsikirjoituksiin. Sitä säilytetään Berliinissä (Deutsche Staatsbibliothek).²⁸ Lähteenä käyttämäni E. J. Kenneyn editio (1961) perustuu kolmeen varhaisimpaan eli *P*-, *R*- ja *S*-käsikirjoitukseen.

²⁵ Kirjoihin käytettävä pergamentti valmistettiin eläimen nahasta. Mannermaalla käytettiin etupäässä lampaannahkaa. Karolingisen ajan jälkeen myös vasikannahan käyttö yleistyi. Merisalo 2003, 21.

²⁶ Barsby 1973, 32 – 3.

²⁷ Barsby 1973, 33 – 4, 38.

²⁸ Barsby 1973, 32 – 4 sekä laajemmin Barsby 1978, 11. F. Munari havaitsi väärän luokittelun ja kirjoitti sittemmin käsikirjoituksesta kriittisen edition *Il codice Hamilton 471 di Ovidio* (Rome, 1965).

1.5. Elegia

Elegia on alun perin ollut surulaulua ja kuuluu runouden piiriin. Elegia-sanan juuret ovat kreikan surulaulua tarkoittavassa ἔλεγος-sanassa sekä ἐλεγεία-sanassa, joka tarkoittaa elegistä runoa tai runoutta. Näistä edelleen voi johtaa ἐλεγείον-sanan, joka tarkoittaa elegistä säeparia. Elegia oli vuoteen 650 eaa. mennessä asettunut Egeanmeren molemmin puolin ja levisi sieltä koko kreikkalaiseen maailmaan. Kaikki arkaaiset elegiat on kirjoitettu eepisellä²⁹ joonian murteella riippumatta runoilijan alkuperästä. Elegian katsotaan kehittyneen joonialaisten keskuudessa rinta rinnan heksametriin kirjoitetun runouden kanssa. Samaan aikaan esiintyivät ensimmäiset tunnetut elegikot: Arkhilokhos,³⁰ Kallinos ja Tyrtaios. Elegian aihepiiri vaihteli tuolloin isänmaallisuudesta rakkauteen, filosofiasta symposioneihin ja politiikasta hautajaisiin.

Elegian muoto on distikon³¹ eli heksametri- ja pentametrisäkeen muodostama säepari, ja sitä esitettiin huilun säestyksellä.³² Rakkauselegian kehittyneempi muoto on siirtynyt Kreikasta Roomaan. Propertius (54/47 – n. 2 eaa.)³³ ja Ovidius viittaavat useita kertoja 200-luvun aleksandrialaisiin runoilijoihin, Kallimakhokseen ja Filetakseen,³⁴ ja myös Quintilianus³⁵ mainitsee heidät. Ei ole kuitenkaan näyttöä siitä, että he olisivat kirjoittaneet subjektiivisia rakkauselegioita latinalaisten runoilijoiden tapaan.

Rakkauselegia on saanut ehkä eniten vaikutteita kreikkalaisista eroottisista epigrammeista³⁶ ja komediasta, erityisesti Menandroksen³⁷ ja hänen aikalaistensa kehittämästä uudesta attikalaisesta komediasta 300-luvun loppupuolella. Tämä komedian laji nostaa esiin nimenomaan tavallisten ihmisten, ei jumalten ja sankarien,

²⁹ Eepinen joonian murre on pelkästään kirjallisuudessa käytetty kieli. Eleginen runous käytti eepistä kieltä, jonka jotkut muodot olivat enemmän tai vähemmän puhdasta joonian murretta. Davies 2003, 654.

³⁰ Myös Quintilianus mainitsee Arkhilokhoksen (*inst.* 10, 1, 59). Kr. Ἀρχιλόχος, Καλλίνος, Τυρταῖος.

³¹ Säeparit soljuvat korvissa kuin aallot rannassa edestakaisin. Pentametrisäe esitetään tekstissä hieman sisennettynä. Kenney & Hinds 2003, 519.

³² Litchfield West 2003a, 517 – 18.

³³ Lyne 2003a, 1258.

³⁴ Esim. Prop. 2, 34, 31 – 2; Ov. *rem.* 759 – 760; *trist.* 1, 6, 2 – 3 *Coo* [nom. *Cous*] ”Kos-saaren runoilija” eli Filetas. Kr. Καλλίμαχος, Φιλήτας.

³⁵ Kallimakhos ja Filetas mainitaan Quint. *inst.* 10, 1, 58.

³⁶ *Anthologia Graeca* 1 – 4, 1957 – 58, ed. H. Beckby, Munich.

³⁷ Kr. Μένανδρος.

rakkaussuhteita. Uusi attikalainen komedia tuli Kreikasta Roomaan 200-luvun lopulla Plautuksen ja Terentiuksen välityksellä. Ennius (239 – 169 eaa.) otti ensimmäisenä roomalaisena käyttöön kreikkalaisen daktyylisen heksametrin. Hänen suuri kirjallinen merkityksensä roomalaiselle kulttuurille tuli esiin *Annales*-teoksessa, jossa hän sovelsi tätä mittaa epiikkaan, mikä oli aivan uutta. Ennius sovelsi kreikkalaisen kirjallisen kulttuurin saavutuksia roomalaiseen ajattelutapaan ja latinan kieleen ja esitteli elegisen säeparin latinankielisille kirjoittajille.³⁸

Augustuksen aika oli latinankielisen kirjallisuuden kulta-aikaa. Sen alkuvuosina elegia muutti muotoaan subjektiiviseksi, mutta latinalaisessa runoudessa ei puhuttu tuolloin rakkauselegiasta runouden lajina. Kuitenkin Catullusta (n. 84 – 54 eaa.) pidetään linkkinä edellä mainittujen Kallimakhoksen ja Filetaksen, jotka kirjoittivat elegiaa subjektiivisuuteen viittaavasti, ja latinalaisten rakkauselegikkojen välillä.³⁹ Cornelius Gallus (70/69 – 27/6 eaa.) aloittaa roomalaisen rakkauselegian kaanonin, Tibullus (55/48 – 19 eaa.)⁴⁰ ja Propertius jatkavat sitä, ja Ovidius päättää sen. Myöhemmin Quintilianus (n. v. 35 – 90-luvulla jaa.)⁴¹ mainitsee elegikot määritellään rakkauselegian omaksi runouden lajiksi.⁴² Rooman kirjallisuudenhistorian tutkija J. Wight Duff on sanonut, että roomalainen elegia oli yhtä lailla sosiaalinen kuin kirjallinenkin ilmiö, jonka mahdollisti Augustuksen rauhan ajan mukanaan tuoma vapaa-aika. Nuoret, lahjakkaat miehet pystyivät omistautumaan henkilökohtaisille kiinnostuksen kohteille, kuten runoudelle, politiikan sijaan. Roomalainen elegia korosti myös esiin noussutta naisten osaa uudistuneen yhteiskunnan hienoissa seurapiireissä.⁴³

1.6. Roomalaisen naisen asema

Suvultaan ylhäisimmät naiset eivät koskaan olleet vailla merkitystä Rooman politiikassa, sillä heidän vanhempiensa järjestämät avioliitot lujittivat suursukujen

³⁸ Isid. 1, 39, 15; Kenney & Hinds 2003, 518. Yläluokkaan kuuluva Ennius oli lähtöisin Messapiasta, ja Marcus Porcius Cato toi hänet Roomaan v. 204. Jocelyn 2003, 525.

³⁹ Kenney & Hinds 2003, 518.

⁴⁰ Lyne 2003b, 1524.

⁴¹ Austin & Winterbottom 2003, 1290.

⁴² Quint. *inst.* 10, 1, 58 – 9; Kenney & Hinds 2003, 518.

⁴³ Duff 1953, 402.

voimakkaita liittoja. Tämä ylhäisö oli kolmannella ja toisella vuosisadalla eaa. ollut Rooman politiikan ja julkisen elämän varsinaisena pohjana.⁴⁴ Vuonna 102 eaa. naiselle pidettiin ensimmäinen julkinen hautauspuhe. Sen esitti konsuli Quintus Lutatius Catulus äitinsä Popilian muistoksi. Ennakkotapaus sai seuraajia, ja tasavallan loppuaikoina montaa huomattavaa naista kunnioitettiin julkisesti heidän kuolemansa jälkeen. Kaikkein kuuluisin puhe pidettiin Mariuksen lesken Julian kunniaksi v. 68 eaa.⁴⁵

Tasavallan viimeisinä 50 vuotena Rooman yhteiskunnassa naisen asema oli jo muuttunut uudenlaiseksi. Poliitikassa nainen toimi kulisseissa. Hänen harrastuksensa ulottuivat kodin ulkopuolelle. Silti aviiovaimojen enemmistö ylemmissäkin yhteiskuntaluokissa tyytyi kotielämän velvollisuuksiin. Näin oli todennäköisesti maaseutukaupungeissa, ja niin eli moni nainen, jonka miehellä oli huomattava rooli Rooman valtiollisessa elämässä.⁴⁶

Sukupolvi, johon Ovidius syntyi, halusi vapautua aikaisempien sukupolvien konventioista ja muodostaa vähitellen omat arvonsa ja asenteensa. Tämä heijastui myös asennoitumisessa naiseen. Naisen asema Roomassa sen ollessa jo suurkaupunki oli oleellisesti erilainen kuin maaseudulla. Naisella ei kuitenkaan ollut poliittisia oikeuksia, eikä hän voinut tuoda esiin omaa tahtoaan niin kuin vapaa mies.⁴⁷ Hänen elämänsä oli käytännössä sidottu miesten tahtoon, lähinnä isän ja aviomiehen.⁴⁸

Varhaisina Rooman keisarikunnan aikoina naisilla oli yhteiskunnassa merkittävämpi rooli kuin koskaan aiemmin, vaikka Rooman naiset eivät milloinkaan eläneet eristettyinä niin kuin Kreikan naiset. Vaimo oli talouden emäntä, *materfamilias domina*,

⁴⁴ Balsdon 1964, 41.

⁴⁵ Cic. *de or.* 2, 44. Puheen piti Popilian veljenpoika Julius Caesar, ja se alkoi seuraavasti: ”Tätini Julia polveutui äitinsä puolelta kuninkaista, isänsä puolelta jumalista. Hänen äitinsä oli Marcia, ja Marcian kuninkaat ovat lähtöisin Ancus Marciuksesta; oma sukuni, Juliukset, juontaa juurensa Venuksesta. Siksi hänessä yhdistyivät kuninkaiden jalous ja jumalien pyhyys, jumalien, joilla on kuninkaat palvelijoinaan.” Suomenkielinen käännös on Alli Wiherheimon. Balsdon 1964, 40.

⁴⁶ Balsdon 1964, 41.

⁴⁷ Lilja 1965, 33.

⁴⁸ *Manus* (’käsi’) oli alun pitäen perheenisän, *paterfamilias*, vallan muoto, mutta ajan kuluessa *manus* alkoi merkitä aviomiehen valtaa vaimoonsa nähden tai aviomiehen isän valtaa miniäänsä nähden. *In manu* tarkoitti avioliiton muotoa, jossa vaimo oli määräysvallan alainen sekä omaisuutensa että kehonsa suhteen. Gardner 1991, 11 – 15; Lilja 1965, 34. Jos avioliiton muoto oli *sine manu*, vaimo ei ollut kokonaan miehensä määräysvallassa, esimerkiksi taloudellisesti. Rawson 1992, 19.

ja vastuussa yhdessä miehensä kanssa perheen uskonnollisten menojen noudattamisesta. Kolmannelta vuosisadalta eaa. alkaen vanhat avioliittomuodot,⁴⁹ jotka sitoivat vaimon miehensä vallan alaisuuteen, olivat vähitellen yleisesti väistyneet vapaamman avioliiton tieltä. Tässä vaimo pysyi isänsä vallan alaisena, ja täytettyään 25 vuotta hän holhoojansa (*tutor*) muodollisen valvonnan alaisena hallitsi edelleen omaa omaisuuttaan ja pystyi vaivatta hankkimaan avioeron miehestään niin halutessaan.⁵⁰

1.7. Suhtautuminen naiseen Ovidiuksen edeltäjillä Propertiuksella ja Tibulluksella

Ovidius seurasi Propertiuksen ja Tibulluksen tyyliä. Propertius oli Maecenaan⁵¹ piirin huomattavin elegikko ja suuren intohimon kuvaaja, jonka retoriikka oli määrätietoista, kun taas Tibullus oli Messallan suojattien johtava runoilija, jonka tyyliin olivat ominaisia vapaat miellelyhtymät rakkauden kukkiessa hiljaisessa maalaisydyllissä.⁵² Fränkel tuo kuitenkin tutkimuksessaan esiin olennaisen asenne-eron Ovidiuksen ja hänen edeltäjiensä välillä. Propertius ja Tibullus halusivat omistaa rakastajattarensa ja pitää hänet aina lähellä kuin hyvin rakkaan esineen.⁵³ Propertius ehkä enemmän kuin muut on ollut määrittämässä roomalaisen elegian lajityypillisiä piirteitä. Hänelle miehen rakkaudenkokemuksessa silmien ja näköaistin osuus oli erittäin merkityksellinen.⁵⁴ Propertiuksen runoilijaminälle rakkaus Cynthiaan on korkein elämänarvo. Hyvän kuvan hänen elegiarunoudestaan antaa Tullus-ystävälle omistettu elegia 1, 14, jonka on elegiseen mittaan kääntänyt Päivö Oksala:⁵⁵

Tu licet abiectus Tiberina molliter unda

Lesbia Mentoreo vina bibas opera

⁴⁹ *Confarreatio, coemptio* ja *usus* olivat kolme yleisintä avioliittomuotoa. Treggiari & Nicholas 2003, 920.

⁵⁰ Balsdon 1964, 39; Lilja 1965, 33 – 4.

⁵¹ Gaius Cilnius Maecenas (n. 70 eaa. – 8 jaa.) oli huomattava taiteen tukija. Hän oli alun perin vanhaan etruskiaatelistoon kuulunut roomalainen ritari ja keisari Augustuksen lähipiiriä. Suuren omaisuutensa turvin hän suosi kirjailijoita ja taiteilijoita, joiden tuotannon hän katsoi soveltuvan ajan kansalliseen henkeen. Glucker 2003, 907 – 8.

⁵² Oksala 1997, 51.

⁵³ Fränkel 1956, 58.

⁵⁴ Prop. 2, 15, 11 – 12 *Non iuvat in caeco Venerem corrumpere motu: / si nescis, oculi sunt in amore duces.* ”Ei Venus tyydyttää sokean tule rynnäkön kautta: / silmä se varmin vain on opas rakkauteen.” / Elegiseen mittaan kääntänyt Teivas Oksala. Oksala 1997, 48.

⁵⁵ Oksala 1997, *ad loc.*

*et modo tam celeres mireris currere lintres
et modo tam tardas funibus ire ratis;
et nemus omne satas intendat vertice silvas,
urgetur quantis Caucasus arboribus,
non tamen ista meo valeant contendere amori:
nescit Amor magnis cedere divitiis.*

*Nam sive optatam mecum trahit illa quietem
seu facili totum ducit amore diem,
tum mihi Pactoli veniunt sub tecta liquores,
et legitur Rubris gemma sub aequoribus;
tum mihi cessuros spondent mea gaudia reges:
quae maneant, dum me fata perire volent!*

*Nam quis divitiis adverso gaudet Amore?
Nulla mihi tristi praemia sunt Venere.
Illa potest magnas heroum infringere vires,
illa etiam duris mentibus esse dolor;
illa neque Arabium metuit transcendere limen
nec timet ostrino, Tulle, subire toro
et miserum toto iuvenem versare cubili:
quid relevant variis serica textilibus?
Quae mihi dum placata aderit, non ulla verebor
regna vel Alcinoi munera despiciere.*

”Loikoa, Tullus, saat sinä Tiberin aaltojen luona,
Lesboon viiniä juot maljana Mentorin työ.

Milloin katselet veen yli pursien kiittoa vinhaa,
milloin verkalleen lauttojen kulkevan näät.
Tuuhean puistosi puut liki taivaan pilviä piirtyy;

nostaa Kaukasos niin latvoja taivoa päin.
Rikkaus tuo ei kilvata voi minun lempeni kanssa:
arvoton rikkaus on verraten rakkauteen.
Cynthia jos ihanaa yön juhlaa kanssani viettää
tai kera keimailuun päiviä tuhlata voi,
kultia Paktoloon vedet kantavat kattoni alle,
ah, meri Persian suo helmiä poimia mun.
Silloin riemuni mun maan valtojen väistyä antaa;
riemuni säilyvät vain, tulta jos rakkaus on.

Turha on rikkaus, riemu, kun on Amor mahtava vastaan:
hurmio väistyy pois, jos Venus synkeä on.
Voi Venus lannistaa väkivahvat sankarivoimat,
korskeamielinen mies tuskia tuntea saa.
Ilman pelkoa hän, Venus, marmoriaskelet nousee,
purppuratattojen luo arvelematta hän käy.
Luo polo poikasen saa; heti piinan on penkkinä vuode:
turvaa ei edes suo peittojen silkityskään.
Jos minun Cynthia on, maan valtoja herjata julkeen,
vieläpä Alkino'oon lahjoja hylkiä voin.”

Propertius kuvaa ensin ystävänsä ylellistä elämää Tiberin rannoilla ja vakuuttaa, ettei rikkaus voi kilpailla hänen rakkautensa kanssa. Siitä hän johtuukin vertaamaan rakastettunsa Cynthiaan kanssa vietettyjä öisiä hetkiä ja päivän kulkua tarunhohtoisen Paktolos-virran kultahiekkaan ja Intian valtameren syvyyksistä poimittuihin helmiin. Jos Cynthia vain on suosiollinen, runoilijarakastaja uhmaa mitä tahansa, kuten maan mahtavia, ja hyljeksii myyttisen kuningas Alkinooksen satumaisia rikkauksia.

Tibulluksen runous on aivan erilaista kuin Propertiuksen. Tibullus rakastaa hiljaista maalaiselämää – idylliä, jossa voi nauttia luonnon helmassa rakastetustaan Deliaista. Rakkaus on hänelle kaipuun kohde ja vain hetkittäin toteutuva unelma. Tibullus oli kuitenkin sotilas, ja hänen oli väistämättä oltava myös erossa rakastetustaan, mikä loi ristiriidan hänen runoudessaan vallitsevan sotapalveluksen (*militia*) ja rakkaudelle omistettavan vapaa-ajan (*otium*) välille. Otan esimerkiksi hänen runoudestaan koskettavat säkeet, jotka runoilija kirjoitti sairastuttuaan Korkyran saarella ollessaan matkalla komennukselle Messallan luo sotilastehtäviin. Hän kaipaa Deliansa luo samalla, kun pelkää kuolevansa näkemättä häntä enää. Lopuksi hän kuitenkin kuvittelee palaavansa Roomaan yllättämään kotoisessa kehruutyössä puuhaavan Delian runon 1, 3, 89 – 94 sanoin. Sen on elegian mittaan kääntänyt Teivas Oksala:⁵⁶

*Tunc veniam subito, nec quisquam nuntiet ante,
sed videar caelo missus adesse tibi.*

*Tunc mihi, qualis eris longos turbata capillos,
obvia nudato, Delia, curre pede.*

*Hoc precor, hunc illum nobis Aurora nitentem
Luciferum roseis candida portet equis.*

Nyt tulen äkkiä, kun et arvata voi sitä lainkaan,
näyttää kuin tulisin pilvien tuomana niin.

Millainen oletkin, heti luokseni, Delia, riennä,
paljas, kun jalkasi on, kutrisikin hajallaan!

Tuon ilon päivän – oi tätä vain anon – hohtavin vaunuin
tuokoon tullessaan ruskona loistava Koi!”

Runoilijarakastaja kuvittelee palaavansa Roomaan yllättämään rakastettunsa Delian arkiaskareissaan. Hän haluaa Delian rientävän syliinsä juuri sellaisena kuin on sillä hetkellä: paljasjaloin ja hiukset hajallaan. Hän rukoilee jo näkevänsä sen päivän tulevan.

⁵⁶ Oksala 1997, *ad loc.*

2. Runojen analyysi

Etsin ja poimin *Amores*-teoksen ensimmäisestä ja kolmannesta kirjasta kohdat, joista Ovidiuksen asennoituminen naiseen tulee esille. Ryhmittelen ne seuraavasti: miehen uskollisuus naista kohtaan, mustasukkaisuus rakastetusta, suhtautuminen naiseen kohdistuvaan väkivaltaan, suhtautuminen lahjojen antamiseen rakastetulle ja suhtautuminen naisen ulkonäköön. Aviomiehellä oli määräysvaltaa vaimoonsa, kun taas rakastajalla sitä ei samaan tapaan ollut. Vaikuttaa siltä, että Ovidius on kirjoittanut *Amores*-runonsa rakastajan näkökulmasta. Otteiden suomenkieliset käännökset ovat tutkielman tekijän.

Fränkel toteaa, että Ovidius oli kykeneväinen asettumaan rakastamansa naisen asemaan ja ikään kuin katsomaan hänen silmillään. Ovidiuksen sanotaan osoittaneen kiintymystä ja olleen huomaavainen. Ovidiuksen ymmärtäväinen, epätsekäs ystävällisyys oli aivan uusi elementti tuonaikaisessa suhtautumisessa rakastajattareen, kun tavanomaista oli imarteleva ihailu, palava halu, naisen omistamisella ylpeily sekä ylevämieliset uhraukset.⁵⁷ Ovidiuksen runouden olennaisinta sisältöä oli molemminpuolinen nautinto ja suhteen kummankin osapuolen tyytyväisyys, kun taas Propertius ja Tibullus vaikuttivat ajattelevan vain itseään.⁵⁸ Fränkelin mukaan Ovidius ei välttämättä ollut itse tietoinen siitä, että näki ihmissuhteet erilaisessa valossa kuin muut siihen mennessä. Se oli hänen luonteessaan eikä hän voinut tuntea ja reagoida muulla tavoin kuin teki. Ovidiuksen asenne oli luultavasti suurin syy hänen rakkausrunoutensa valtavaan suosioon, ja humaaniutensa myötä hän jätti taakseen antiikin sellaisena kuin me sen tunnemme ja asteli aivan uutta modernimpaa polkuaan ollen näin ikään kuin kahden maailman välissä.⁵⁹

Asennoitumisen lisäksi erona aikaisempaan oli se, että siinä, missä Propertius ja Tibullus kertoivat etupäässä todellisista ihmissuhteista ja tapahtumista, Ovidius kirjoitti pikemminkin kuvitteellisista asioista. Hän käsitti rakkauden universaalina kokemuksena ja kuvasi siitä lähtökohdasta rakastuneen ihmisen todellisia tunteja. Häntä pidetään

⁵⁷ Fränkel 1956, 22.

⁵⁸ Fränkel 1956, 58.

⁵⁹ Fränkel 1956, 22 – 3.

hyvin vilpittömänä kirjoittajana.⁶⁰ Ovidiuksen rakkauden kohde on nimetty Corinnaksi, joka muistuttaa hyvin paljon Propertiuksen Cynthiaa ja Tibulluksen Deliaa. Catulluksen Lesbia on heidän esikuvansa. Naisten nimet ovat pseudonyymejä.⁶¹

2.1. Miehen uskollisuus rakastettua kohtaan

Runoissa esiintyvä sana *vir*, joka on varmasti kaikkein tyypillisin sana viitata mieheen, on kuitenkin mielenkiintoinen, koska se tuntuu olevan monimerkityksinen. Munarin mukaan se ei tässä yhteydessä tarkoita aviomiestä vaan rakastajaa, johon nainen tuolla hetkellä on sitoutunut.⁶² Barsbyn mielestä taas sana *vir* on kaksiselitteinen. Se voi tarkoittaa joko aviomiestä tai miestä, joka on naisen vakituinen rakastaja.⁶³ Uutta tässä Ovidiuksen runossa on kuitenkin se, että naisella on sekä mies, johon hänet on sidottu, että rakastaja, johon hän on mieltynyt. Miehellä on kuitenkin selkeästi enemmän valtaa naiseensa nähden kuin rakastajalla.

Ovidiuksen runon 1, 3 alussa rakastunut mies huutaa jopa Kythereian eli Afroditen, rakkauden ja kauneuden jumalattaren, puoleen voittaakseen tytön rakkauden. Poimimieni otteiden välissä mies toivoo, että edes jumalat olisivat hänen puolellaan. Hänellä kun ei ole nimekkäitä esi-isiä ja sitä kautta maineikasta nimeä, ei ritarin arvoa korkeampaa säätyä enempää kuin maita ja rikkauksiakaan. Hän kääntää taitavasti asian positiiviseksi korostamalla vaatimattomuuttaan ja muita hyveitään kuten uskollisuutta. Hän toivoo tytön antavan hänelle onnellisia laulunaiheita. Samalla hän sivuaa aihetta runon kantavasta voimasta ja siitä, kuinka sen avulla maine leviää laajalle. Runo päättyy toiveeseen yhteisestä, halki maan piirin kantavasta laulusta, ja hänen nimensä yhdistämisestä ikuisesti tytön nimeen. Seuraavana kaksi otetta tästä runosta:

am. 1, 3, 5 – 6

accipe, per longos tibi qui deseruiat annos; 5

accipe, qui pura norit amare fide. 6

⁶⁰ Lilja 1965, 25 – 6.

⁶¹ Hinds 2003, 1084.

⁶² Munari 1955, 116.

⁶³ Barsby 1973, 57.

Hyväksy mies, joka tulee olemaan orjasi läpi pitkän vuosien saaton;
hyväksy mies, joka osaa rakastaa vilpittömän uskollisesti.

am. 1, 3, 15 – 16

non mihi mille placent, non sum desultor amoris: 15

tu mihi, si qua fides, cura perennis eris; 16

Minua ei miellytä tuhatkaan neitoa, en hypähdä rakkauden vuoksi toiselta naiselta toiselle: sinä tulet olemaan se, jos on olemassa mitään uskollisuutta, josta pidän huolta ikuisesti.

Näillä säkeillä Ovidius haluaa vakuuttaa miehen uskollisuutta naista kohtaan. Säkeissä 5 – 6 runon rakastaja lupaa kestävää ja vilpittömän uskollista rakkautta. Ovidius käyttää sanoja *deseruire* ('innolla palvella, olla altis')⁶⁴ ja *fides* ('uskollisuus'), ja ne ovat rakkauselegian avainsanoja. Rakastaja on rakastajattarensa (*domina*) orja ja uskollinen hänelle.

Säkeissä 15 – 16 rakastaja vakuuttaa uskollisuuttaan ainokaiseen rakastettuunsa, vaikka tarjolla olisi miten paljon vaihtoehtoja tahansa, ja toteaa filosofisesti, että jos ylipäättään on olemassa uskollisuutta, tyttö voi luottaa siihen, että rakastaja pitää huolta hänestä ikuisesti. Näiden säkeiden metafora *desultor amoris* on rakkauselegiassa Ovidiuksen originelli ilmaisu.⁶⁵ Sanalla *desultor* tarkoitettiin sirkusesiintyjää, joka taitavasti hypähteli ympyrässä juoksevien hevosten selästä toiseen. Kreikkalaisista Homeros on käyttänyt ἀνακτόρ-sanaa samantyyppisessä merkityksessä⁶⁶ kertoessaan Aiaasta, joka hyppeli kreikkalaisten laivasta toiseen pitääkseen troijalaiset hyökkääjät loitolla. Ovidiuksen omana aikana Seneca⁶⁷ on kirjoittanut Messallan viitanneen poliittiseen kiipijään, Delliukseen, ilmaisulla *desultor bellorum ciuilium*.

⁶⁴ Usein vastaavanlaisessa kohdassa esiintyy sana *servire* ('olla tai palvella orjana').

⁶⁵ "Rakkauden huikentelija". Barsby 1973, 53.

⁶⁶ Hom. *Il.* 2, 15, 679.

⁶⁷ Sen. *suas.* 1, 7.

Augustus säädätti ensimmäiset avioliittolakinsa vuonna 18 eaa. Nämä olivat: 1. *lex Iulia de maritandis ordinibus* ("Juliuksen laki avioliittoa solmivista säädyistä")⁶⁸ ja 2. *lex Iulia de adulteriis coercendis vel sim(ilibus)* ("Juliuksen laki aviorikosten tai vastaavanlaisten rikosten hillitsemiseksi").⁶⁹ Ensimmäinen kielsi avioliiton senaattorisukuisten ja vapautettujen orjien välillä. Jälkimmäisen mukaan isällä oli ylin oikeus määrätä tyttärensä ja hänen rakastajansa kuolemaan, jos tytär saatiin kiinni uskottomuudesta, asui pariskunta sitten isän kotona tai omassa kodissaan. Tuomio oli toimeenpantava heti ja sen oli koskettava molempia: jos toisen halusi jättää henkiin, toinenkin oli jätettävä. Augustus lisäsi tämän rajoituksen aikaisempaan lakiin vallasta elämään ja kuolemaan (*ius vitae necisque*), joka sisältyi perheenisän *patria potestas*-valtaan.⁷⁰ Rajoituksella oli ilmeisesti tarkoitus koettaa estää tai ainakin olla rohkaisematta tämäntyyppisiin tappoihin.⁷¹

Tavallisin syy avioeroon oli naisen kykenemättömyys saada lapsi, mikä taas useimmiten johtui hänen aikaisemmasta abortistaan.⁷² Suurin osa Tibulluksen, Propertiuksen ja Ovidiuksen elegioista julkaistiin ennen lain säätämistä. Sen perusteella voimme olettaa, että heidän elegioidensa moraalinen tausta oli samanlainen kuin Rooman tasavallan viimeisinä vuosina.

Pitkä runo 3, 4 käsittelee uskollisuutta, joten lainaan sen tähän kokonaisuudessaan:

am. 3, 4, 1 – 48

Dure uir, inposito tenerae custode puellae 1

nil agis: ingenio est quaeque tuenda suo. 2

⁶⁸ Berger & Nicholas & Treggiari 2003a, 928.

⁶⁹ Berger & Nicholas & Treggiari 2003b, 15.

⁷⁰ *Patria potestas* -valta oli miespuolisella Rooman kansalaisella, joko perheen isällä tai isoisällä (*paterfamilias*). Jos mies vapautui *patria potestas* -vallasta, hänestä tuli *paterfamilias*, vaikka hän olisi ollut lapsi tai liian nuori ollakseen isä. Naisella ei vastaavaa tunnettu. Nicholas & Treggiari 2003, 1122 – 3.

⁷¹ Gardner 1991, 7; Lilja 1965, 34.

⁷² Lilja 1965, 247. Ovidius viittaa ensimmäiseen vaimoonsa sanoilla *nec digna nec utilis*. Jos hän tarkoittaa ilmaisulla *nec digna* vaimonsa moraalittomuutta, *nec utilis* todennäköisesti tarkoittaa, ettei vaimo voinut saada lasta. Ov. *trist.* 4, 10, 69.

<i>si qua metu dempto casta est, ea denique casta est;</i>	3
<i>quae, quia non liceat, non facit, illa facit.⁷³</i>	4
<i>ut iam seruaris bene corpus, adultera mens est</i>	5
<i>nec custodiri, ne uelit, ulla potest;</i>	6
<i>nec corpus seruare potes, licet omnia claudas:</i>	7
<i>omnibus oclclisis intus adulter erit.</i>	8
<i>cui peccare licet, peccat minus: ipsa potestas</i>	9
<i>semina nequitiae languidiora facit.</i>	10
<i>desine, crede mihi, uitia inritare uetando;</i>	11
<i>obsequio uinces aptius illa tuo.</i>	12
<i>uidi ego nuper equum contra sua uincla tenacem</i>	13
<i>ore reluctanti fulminis ire modo;</i>	14
<i>constitit, ut primum concessas sensit habenas</i>	15
<i>frenaque in effusa laxa iacere iuba.</i>	16
<i>nitimur in uetitum semper cupimusque negata:</i>	17
<i>sic interdictis imminet aeger aquis.</i>	18
<i>centum fronte oculos, centum ceruice gerebat</i>	19
<i>Argus, et hos unus saepe fefellit Amor;</i>	20
<i>in thalamum Danae ferro saxoque perennem</i>	21
<i>quae fuerat uirgo tradita, mater erat:</i>	22
<i>Penelope mansit, quamuis custode carebat,</i>	23
<i>inter tot iuuenis intemerata procos.</i>	24
<i>quidquid seruatur, cupimus magis, ipsaque furem</i>	25
<i>cura uocat; pauci, quod sinit alter, amant.</i>	26
<i>nec facie placet illa sua, sed amore mariti:</i>	27

⁷³ *Liceat – facit – facit* on Kenneyn editioissa, Seneca nuorempi on kirjoittanut *licuit – dedit – dedit* teoksessaan *De beneficiis* 4, 14, 1. Kenney 1961, 74.

<i>nescioquid, quod te ceperit, esse putant.</i>	28
<i>non proba fit, quam uir seruat, sed adultera cara:</i>	29
<i>ipse timor pretium corpore maius habet.</i>	30
<i>indignere licet, iuuat inconcessa uoluptas:</i>	31
<i>sola placet, 'timeo' dicere si qua potest.</i>	32
<i>nec tamen ingenuam ius est seruare puellam;</i>	33
<i>hic metus externa corpora gentis agat.</i>	34
<i>scilicet ut possit custos 'ego' dicere 'feci',</i>	35
<i>in laudem serui casta sit illa tui?</i>	36
<i>rusticus est nimium, quem laedit adultera coniunx,</i>	37
<i>et notos mores non satis Urbis habet,</i>	38
<i>in qua Martigenae non sunt sine crimine nati</i>	39
<i>Romulus Iliades Iliadesque Remus.</i>	40
<i>quo tibi formosam, si non nisi casta placebat?</i>	41
<i>non possunt ullis ista coire modis.</i>	42
<i>si sapis, indulge dominae uultusque seueros</i>	43
<i>exue nec rigidi iura tuere uiri</i>	44
<i>et cole quos dederit (multos dabit) uxor amicos:</i>	45
<i>gratia sic minimo magna labore uenit;</i>	46
<i>sic poteris iuuenum conuiuia semper inire</i>	47
<i>et, quae non dederis, multa uidere domi.</i>	48

(1 – 12)

Ankara aviomies, et voita mitään laittamalla vartijan lempeän nuorikkosi perään. Jokaisen naisen vartijana on oltava hänen luonteensa. Jos hän pysyy viattomana, kun hänet on vapautettu kaikista peloista, silloin hän todella on viaton. Se joka ei petä vain siksi, ettei se ole sallittua, pettää kuitenkin! Juuri kun olet hyvin vahtinut ruumista, mieli on uskoton, eikä yhtäkään naista voida vahtia, ellei hän halua. Sinä et myöskään voi

vartioida hänen ruumistaan, vaikka suljet kaikki ovet; kaikkien ovien sulkeuduttua sisäpuolelle jää viettelijä. Se jonka sallitaan vapaasti pettää, pettää vähemmän. Tilaisuus sinällään hidastaa pettämisen halua. Usko minua, lakkaa antamasta aiheita hairahduksille kielloilla; myöntyvyydellä estät pettämisen aiheet paremmin.

(13 – 24)

Minä näin äskettäin hevosen itsepäisenä purevan kuolaimiaan ja vastarintaa tehden laukkaavan ukkosmyrskyn lailla. Niin pian kuin se tunki ohjasten löystyvän ja suitsien riippuvan vapaina sen hulmuavassa harjassa, se seisahtui. Tavoittelemme kiellettyä ja himoitsemme aina asioita, jotka on meiltä evätty. Siten sairas kurottaa kohti kiellettyä vettä. Sata silmää edessä ja sata takana oli Argoksella⁷⁴ – ja ainoastaan Amor näitä silmiä petkutti yksi kerrallaan. Danaesta⁷⁵ tuli äiti siitä huolimatta, että hänet oli neitsyenä uskottu talteen huoneeseensa, joka oli tehty raudasta ja kivistä ikuisesti kestäväksi. Penelope,⁷⁶ vaikka oli vailla vartijaa, pysyi uskollisena niin monen nuoren kosijan joukossa.

(25 – 30)

Haluamme enemmän kaikkea, mitä ehditaan, ja huoli itse kutsuu varkaan; harva rakastaa sitä, minkä toinen sallii. Eikä tuo viehättävä olento miellytä erityisesti kauneutensa vuoksi vaan aviomiehensä rakkauden vuoksi. He ajattelevat hänessä olevan jotain sellaista – en tiedä mitä – mikä on ottanut sinut valtaansa. Se jota aviomies vahtii, ei tule vahtimalla siveäksi vaan

⁷⁴ Argos oli kreikkalaisessa mytologiassa satasilmäinen jättiläinen, jonka silmistä ainoastaan kahden kerrallaan tarvitsi nukkua, ja muut silmät pysyivät hereillä kaiken aikaa. Mustasukkaisen Heran käskystä hän vartioi Io-neitoa, johon Zeus oli rakastunut. Zeuksen lähettämä Hermes onnistui vapauttamaan hänen lemmittynsä, koska sai nukutettua tarinoinnillaan ja soitollaan Argoksen valvovat silmät yksi kerrallaan ja sitten surmasi jättiläisen miekallaan. Saatuaan tietää Argoksen kuolemasta Hera otti haltuunsa kaikki jättiläisen silmät ja levitti ne riikinkukon viuhkamaiseen pyrstöön. *Ov. met.* 1, 712 – 723.

⁷⁵ Danae oli Argoksen kuninkaan Akrisioksen tytär, jonka isä sulki tornihuoneeseen (*in thalamum*) saatuaan oraakkelin varoituksen tyttärensä pojasta. Zeus lähestyi Danaeta kuitenkin kultasateena ja siitti hänelle pojan, Perseuksen. March 2003, 428.

⁷⁶ Penelope, Odysseuksen uskollinen puoliso, odotti miestään kotiin 20 vuotta. Hän kutoi appensa käärinliinaa päivisin ja purki sen öisin, sillä hän oli luvannut lukuisille ympärillään pyöriville ja lopulta Odysseuksen palatsiin muuttaneille kosijoilleen valita jonkun heistä työn valmistuttua. Juoni kuitenkin paljastui, jolloin Penelope määräsi kosijoille jousiammuntakilpailun: kilpailun voittajan hän ottaisi aviomiehekseen. Odysseus ennätti kotiin sopivasti voittamaan kilpailun, ja surmattuaan kosijat hän ilmaisi itsensä epäuskoiselle Penelopelle. Richardson 2003, 1135.

halutuksi rakastajattareksi; pelko itsessään antaa hänelle korkeamman arvon kuin hänen kauneutensa.

(31 – 48)

Vaikka pidät sitä arvottomana, nautinto on miellyttävää, kun se on kiellettyä: yksin sellainen tyttö miellyttää, jos hän voi sanoa: ”Pelkään.” Mutta silti ei ole luvallista pitää vapaasyntyistä neitokaista silmällä. Silmälläpidon pelko piinatkoon ulkomaalaistaustaisia naisia!⁷⁷ Onko tyttö siis siveä orjasi kunniaksi, vain jotta hän vartijana voisi sanoa: ”Se on minun ansiotani”? Se on liian moukkamainen, joka tuntee olevansa loukattu osapuoli vaimonsa pettämisen takia ja joka ei tunne riittävän hyvin kaupungin tapoja, kaupungin, jossa eivät ole syntyneet ilman rikosta edes Mars-jumalan jälkeläiset ja Ilian pojat Romulus ja Remus.⁷⁸ Millä perusteella pidät tyttöä kauniina, jos hän ei miellytä kuin siveänä? Nämä kaksi asiaa eivät voi millään muotoa kulkea käsi kädessä. Jos sinulla on arvostelukykyä, ole lempeä valtiattarellesi ja riisu kasvoiltasi tuo ankara ilme äläkä puolusta taipumattoman aviomiehen oikeuksia. Pidä yllä ystävyyttä niiden kanssa, jotka vaimo sinulle esittelee (hän esittelee monia): tällä tavoin erittäin vähällä vaivalla saavutat suuren suosion, tällä tavoin voit aina mennä mukaan nuorten miesten juhla-aterioille ja nähdä kotonasi monia pitoja, joita ei sinun ole tarvinnut järjestää.

Tässä runossa Ovidius todistelee, ettei vahtimalla tai pelottelemalla naista saavuta mitään. Hänen luonteensa vaikuttaa eniten siihen, pysyykö hän uskollisena. Jos nainen pysyy uskollisena tarvitsematta pelätä kiinni jäämistä, silloin hän on aidosti uskollinen. Jättämällä käyttämättä tilaisuuden pettämiseen nainen vakuuttaa uskollisuudellaan. Runoilijaminän mielestä jo pettämisen ajatteleva on pettämistä, jolloin vahtiminen vain edistäisi uskottomuutta. Ovidius vakuuttaa, että antamalla naisen olla vapaasti, hän pettää paljon pienemmällä todennäköisyydellä kuin jos häntä vahdittaisiin. Ovidius kertoo esimerkin hevosesta, joka vastustelee sitä voimakkaammin mitä enemmän sitä

⁷⁷ Orjia ja vapautettuja orjia. Munari 1955, 191.

⁷⁸ Pojat olivat vestaali Ilian, jonka Mars-jumala oli raiskannut. Rose & Scheid 2003b, 1335; Munari 1955, 192.

komennetaan ja suitsia kiristetään. Sitä vastoin niiden löysääminen saa hevosen tottelemaan.

Ovidius haluaa mytologisilla esimerkeillä konkretisoida säkeitä 2 – 6, jotka tuovat esiin naisen oman tahdon kunnioittamisen. Hän on luonut tietynlaisen vastakohta-asettelun Danaen ja Penelopen välillä. Säkeissä 21 – 22 puhutaan Danaesta, jonka Zeus vietteli, vaikka hänet oli suljettu neitsytkammioonsa. Säkeissä 23 – 24 taas tuodaan esiin Penelopen ikuinen uskollisuus huolimatta lukuisista kosijoista.

Naimisissa oleva eli toisen miehen rakkaudesta nauttiva nainen asettaa muille miehille ikään kuin haasteen. Hän on haluttu ei niinkään kauneutensa vuoksi kuin siksi, että hänen valloittamisensa on huomattavasti vaikeampaa kuin vapaan naisen valloittaminen. Kun häntä vielä aviomies vahtii, se innostaa vain muita miehiä kokeilemaan onneaan. Runoilijaminä on myös sitä mieltä, että kauneus ja siveys eivät voi olla yhden ja saman naisen ominaisuuksia, eikä tunne suurtakaan sääliä sellaista aviomiestä kohtaan, joka vakaasti uskoo kauneuden ja siveyden yhdistyvän naisessaan ja sitten pettyy. Runossa puolisoa kehoitetaan suopeuteen ja myöntäväisyyteen naisen ystävien suhteen, sillä siitä todetaan koituvan pelkkää hyötyä aviomiehelle itselleen.

Tärkeitä kohtia runossa Ovidius on korostanut tyyliseikoilla. Esimerkiksi säkeen 3 jälkipuolisko (viisipuolikakesuurasta loppuun) on kehystetty fraasilla *casta est*, jota edeltävät *de*-alkuiset *dempto* ja *denique*. Toisto ja alkusointu rytmittävät säettä. Säkeessä 4 toistuu *facere*-verbi pentametrin jälkipuoliskossa ja säkeessä 9 *peccare*-verbi. Säkeessä 4 on tuotu tyyliseikaksi vastakohtalausepari *non facit, illa facit*.

Säkeessä 6 *ne*-konjunktion käyttö ei ole aivan tavanomainen, vaan se edustaa rajoittavaa tekijää sillä merkityksellä, että jotain ei saa tai ei pitäisi tapahtua tietyllä tavalla.⁷⁹ *Puteaneus*-käsikirjoitus käyttää lukutapaa *ne*, mutta Sankt-Gallenin käsikirjoituksessa

⁷⁹ OLD, s.v. *ne*¹ n:o 12.

on *ni* ('ellei') johtuen todennäköisesti juuri siitä, että lukutapa *ne* ei ole itsestään selvä. Sananmukaisesti säe kääntyisi: ”yhtäkään (naista) ei voida vartioida sillä tavoin, ellei hän halua” eli vastoin hänen tahtoaan.

Säkeessä 8 on eri editioissa käytetty kolmenlaista sulkemista tarkoittavaa verbiä: *occludere*, *excludere* ja *includere*. E. J. Kenney on hyväksynyt editioonsa lukutavan *occlusis*, joka esiintyy Sankt-Gallenin käsikirjoituksessa sekä kahdessa muussa käsikirjoituksessa.⁸⁰ Verbi *occludere* merkitsee ensisijaisesti sulkemista ja lukitsemista sekä telkeämistä johonkin. Olen seurannut Kenneyn editiota ja kääntänyt säkeen ”kaikkien ovien sulkeuduttua sisälle jää viettelijä”, jolloin partisiipin pääsana *omnibus* viittaa oviin. *Puteaneus*-käsikirjoituksessa on lukutapa *exclusis*, jota G. P. Goold on käyttänyt Loeb Classical Library -sarjan editiossa.⁸¹ Verbi *excludere* merkitsee ensinnäkin sulkemista, salpaamista ulos, olemista päästämättä sisään tai sulkemista niin, että katkaistaan joltakulta pääsy jonnekin. Se merkitsee myös estämistä. *Excludere*-verbillä säe kääntyisi esimerkiksi ”kun kaikkien pääsy sisään on estetty, sisälle jää viettelijä”, jolloin *omnibus* viittaisi sisääntulijoihin eikä suljettaviin oviin. Lukutapa *inclusis* esiintyy vain joissakin harvoissa käsikirjoituksissa, eikä sitä ole hyväksytty nykyisiin editioihin. Verbi *includere* tarkoittaa ensisijaisesti sulkemista sisään ja telkeämistä johonkin. Käännöksessä se aiheuttaisi hämminkiä ja jopa muuttaisi kokonaisuuden merkityksen: ”kun kaikki (miehet?) on suljettu sisään, sisällä on viettelijä”. Kaikki nämä merkitykset antavat jonkin verran liikkumavaraa, millä on olennaista vaikutusta tekstin sisältöön.

Äänteet ovat merkittävässä osassa säkeessä 13, jossa *vidi* ja *vincla* -sanojen alkusoinnut antavat mystisellä tavalla mielikuvan vimhasta. Säe kertoo hevosen vimhasta, itsepäisyydestä ja voimasta. Koska säkeet 13 – 16 kuvaavat hevosta laukassa, Ovidius käyttää paljon k-klusiilia, mikä tekee laukkaamisen säkeissä eläväksi. Säkeen 19 Ovidius on rytmittänyt tarkkaan samankuuloisin alkusoinnuin (*centum*, *cervice*, *gerebat*), ja lisäksi *centum*-sana toistuu kesuuran jälkeen. Ovidiuksen hienostunutta tyyliä kuvaa hyvin säe 20 *Argus, et hos unus saepe fefellit Amor*. Se alkaa ja loppuu

⁸⁰ *Londiniensis Mus. Brit. Add. 21169* ja *Vaticanus Palatinus Latinus 1655*, molemmat 1200-luvulta.

⁸¹ Goold 1977, *ad loc.*

kauniisti A-alkuisella nimellä: *Argus – Amor*. Samansointinen ja -tyylinen sana säkeen alussa ja lopussa sitoo sen eheäksi kokonaisuudeksi.

Ovidiuksen elegioissa, kuten elegiassa yleensäkin, uskollisuus arvostetaan korkealle. Näiden esimerkkien valossa Ovidius kuitenkin puhuu uskollisuudesta vähän. Kahdessa ensimmäisessä otteessa se tulee esiin lähinnä ”uskollisuus”-sanan tasolla. Ovidius puhuu oikeastaan enemmän uskottomuudesta ja siitä, mikä vaarantaa uskollisuuden.

2.2. Mustasukkaisuus rakastetusta

Mustasukkaisuus tuntuu saavan merkittävän osan Ovidiuksen elegioissa, mutta toisaalta se antaa erinomaisen tilaisuuden kuvata myös negatiivisia tunteita ja suuria tunnekuohuja. Ovidius tuo esiin selkeästi, kuinka suuren vaaran mustasukkaisuus voi tuoda suhteeseen. Otan kolmannesta kirjasta esiin otteen runosta kaksi sekä runot 11, 12 ja 14. Sen jälkeen otan kaksi otetta ensimmäisen kirjan runosta neljä.

Runo 3, 2, josta seuraava ote on, käsittää 84 säettä ja sijoittuu hevoskilpailuihin.

am. 3, 2, 1 – 24

<i>'Non ego nobilium sedeo studiosus equorum</i>	1
<i>cui tamen ipsa faues, uincat ut ille, precor</i>	2
<i>ut loquerer tecum, ueni, tecumque sederem,</i>	3
<i>ne tibi non notus, quem facis, esset amor.</i>	4
<i>tu cursus spectas, ego te : spectemus uterque</i>	5
<i>quod iuuat atque oculos pascat uterque suos.</i>	6
<i>o, cuicumque faues, felix agitator equorum</i>	7
<i>ergo illi curae contigit esse tuae?</i>	8
<i>hoc mihi contingat, sacro de carcere missis</i>	9
<i>insistam forti mente uehendus equis</i>	10
<i>et modo lora dabo, modo uerbere terga notabo,</i>	11

<i>nunc stringam metas interiore rota;</i>	12
<i>si mihi currenti fueris conspecta, morabor,</i>	13
<i>deque meis manibus lora remissa fluent.</i>	14
<i>a, quam paene Pelops Pisaea concidit hasta,</i>	15
<i>dum spectat uultus, Hippodamia, tuos!</i>	16
<i>nempe fauore suae uicit tamen ille puellae:</i>	17
<i>uincamus dominae quisque fauore suae.</i>	18
<i>quid frustra refugis? cogit nos linea iungi;</i>	19
<i>haec in lege loci commoda Circus habet.</i>	20
<i>tu tamen, a dextra quicumque es, parce puellae:</i>	21
<i>contactu lateris laeditur illa tui;</i>	22
<i>tu quoque, qui spectas post nos, tua contrahe crura,</i>	23
<i>si pudor est, rigido nec preme terga genu.</i>	24

(1 – 6)

Minä en istu täällä intohimosta jalorotuisiin hevosiin. Kuitenkin rukoilen, että se hevonen, jolle osoitat suosiotasi, voittaisi. Olen tullut puhuakseni sinun kanssasi ja istuakseni vierelläsi, jotta et jäisi tietämättömäksi siitä, että herätät minussa rakkautta. Sinä katselet kilpailua, minä sinua. Katselkaamme molemmat sitä, mikä kiehtoo, ja antakaamme molemmat nautinto silmillemme.

(7 – 14)

Oi onnekas se kilpahevosten ohjastaja, kuka tahansa, jolle sinä osoitat suosiotasi! Hänelläkö siis on onni olla sinun huolenpitosi kohteena? Suokoon onni minulle tämän: seison rohkeasti vaunuissa, joita pyhästä lähtökarsinasta liikkeelle lähetetyt hevoset vetävät, milloin löysään ohjia, milloin annan raipalla merkin selkään, milloin kurvaan käännökseen sisäpyörä kääntöpaalua hipoen.⁸² Jos kilpailun aikana katselen sinua, hiljennän vauhtia, ja heitteille jätetyt ohjaket liukuvat käsistäni.

(15 – 18)

⁸² Sisäradan puoleinen vaununpyörä on oikeanpuoleinen pyörä, koska vaunut kiersivät ajaen myötäpäivään kuin kellon viisarit. Munari 1955, 185.

Mutta kuinka vähän puuttuikaan siitä, ettei Pelops olisi saanut surmaansa Pisan kuninkaan keihäästä hänen katsellessaan kasvojasi Hippodameia! Kuitenkin hän tosiaan voitti tyttänsä suosiollisuuden ansiosta. Kunpa jokainen meistä voisi olla voittaja naisensa suosiollisuuden siivittämänä.

(19 – 24)

Miksi vetäydyt pois päin minusta? Siitä ei ole mitään hyötyä, tuolin köysi pakottaa meidät lähekkäin. Circuksen katsomon etuna on sen istumapaikkasäännöt – kuitenkin sinä siinä oikealla puolella, kuka oletkin, pidä huoli tytön suhteen: painautumisesi tyttöni kylkeen ärsyttää minua. Myös sinä, joka katselet takaamme, vedäpä jalkasi takaisin itseesi päin, jos noudatat soveliaita tapoja, äläkä paina hänen selkäänsä kovilla polvillasi!

Heti tämän otteen alussa mies tuo esiin sen, että hän ei varsinaisesti ole kiinnostunut hevoskilpailusta vaan haluaa nimenomaan hakeutua naisen seuraan ja olla hänen ihailunsa kohde. Nainen taas haluaa ensisijaisesti seurata kilpailua ja samalla muita ajajia, miehen mielestä ehkä turhankin kiinnostuneena. Mies ei saa katsettaan irti naisesta ja kuvittelee jo itsensä ohjaksiin, jolloin ajamisen aikana katseen kiinnittyminen naiseen voisi koitua kohtalokkaaksi.

Kreikan mytologia kertoo oraakkelin ennustaneen kuningas Oinomaokselle,⁸³ että hän saisi surmansa vävynsä keihäästä. Luottaen hevostensa poikkeukselliseen nopeuteen Oinomaos päätti antaa tyttärensä puolisoiksi ainoastaan kosijalle, joka onnistuisi voittamaan hevoskilpailut. Hävinnyt kosija surmattaisiin kuninkaan keihäällä. Oinomaos tuli kuitenkin petetyksi ja sai surmansa kilpailussa Pelopsia vastaan, joka ajoi voittoon kultaisilla vaunuillaan.⁸⁴ Tämä on esimerkki siitä, miten rakkaus voi viedä huomion toisaalle, ja se voi koitua turmiolliseksi. Tarinassa kuitenkin ajaja voittaa, ja runon mies ajattelee, että rakastetun suosiollisuus on vaikuttanut voittoon ainakin osaksi. Samalla hän toivoo itselleenkin voittoa – rakkaudessa.

Tytön yrittäessä vetäytyä hänestä hieman kauemmas, mies kiittelee Circuksen istumapaikkasääntöjä, jotka pakottavat katsojat lähekkäin. Istuimet on erotettu toisistaan

⁸³ Peloponnesoksella Pisan (myöh. Olympia) kuningas Oinomaos oli Hippodameian isä. Griffiths 2003, 711.

⁸⁴ Griffiths 2003, 711; Munari 1955, 185.

ainoastaan köydellä, joten mies saa istua lähellä tyttöään. Hänen huolensa nousee kuitenkin muista miehistä, jotka saavat istua aivan yhtä lähellä. Mustasukkaisesti hän vahtii, etteivät naapurit käytä tilaisuutta hyväkseen ja nojaile tai koskettele hänen tyttöään.

Säkeessä 3 runon mies istuu rakastettunsa viereen. Kilpailuareenan katsomossa naiset istuivat yhdessä miesten kanssa, eri tavalla kuin teatterin katsomossa, jossa he istuivat yläriveillä erillään miehistä. Tällä tavoin esimerkiksi rakastajan kohtaaminen oli mahdollista kilpa-ajoissa.⁸⁵

Säkeessä 9 on mainittu *carcer* ('aitaus, kilparadan lähtökarsina'). *Carceres* olivat siis laatikkomaisia aitauksia, jotka olivat täsmälleen kilparadan lähtöviivalla. Lähden hetkellä aitaukset avattiin samanaikaisesti ja sinne suljetut hevoset syöksyivät radalle. Aitauksia sanottiin pyhiksi, koska koko *Circus* ('kilparata') oli pyhitetty jumalille ja kilpa-ajoilla oli uskonnollinen luonne.⁸⁶

Esittämäni otteen jälkeen runon edetessä mies alkaa toden teolla ihaila vieressä istuvan tytön sääriä. Hän rinnastaa ne Atalanten, nopeajalkaisen metsästäjäneidon, ja Dianan, metsästyksen jumalattaren, sääriin. Mies kertoo olleensa tulessa (rakkaudesta) jo aikaisemmin ilman, että oli edes nähnyt tytön sääriä, ja miettii, mitä siitä voi tulla nyt, kun hän on ne nähnyt. Miehen mielestä nainen lisää liekkejä tuleen ja vettä mereen. Mies epäilee säärien perusteella, että kaikki muukin, mitä naisen vaatteen alla on, miellyttäisi häntä. Seuraa jumalten juhlakulkue: jumalat (kuvina tai veistoksina) kannettiin juhlavana saattueena juuri ennen kilpailua radalle. Mies tuntee saavansa vastakaikua naisen nyökkäyksestä ja kutsuu häntä kaikkein suurimmaksi jumalattareksi (Venuksen luvalla). Mies kosii naista tulemaan kuningattarekseen kaikkien todistajien ja jumalten kulkueen edessä. Mies kuitenkin mainitsee kilpailun alkaessa näkevänsä kilpailijan, josta nainen on kiinnostunut. Runossa kuvataan kilpailun käänteet, ja loppujen lopuksi naisen suosikki voittaa. Naiseen rakastunut mies toteaa vain, että

⁸⁵ Ov. *trist.* 2, 283 – 6.

⁸⁶ Munari 1955, 184.

hevoskilpailun voittaja on saanut palkintonsa, mutta hänen palkintonsa on saamatta. Kun mies näkee naisen hymyilevän kilpailun voittajalle silmissään lupaus, mies sanoo: ”Tämä on riittävästi täältä – jossain muussa paikassa maksan takaisin loput!”

Runo 3, 11 jakautuu kahteen osaan (11^a ja 11^b), joita on aikaisemmin pidetty yhtenä kokonaisuutena. Yhteensä näissä osissa on 52 säettä.

am. 3, 11^a, 1 – 32

<i>Multa diuque tuli; uitiis patientia uicta est:</i>	1
<i>cede fatigato pectore, turpis amor.</i>	2
<i>scilicet adserui iam me fugique catenas,</i>	3
<i>et, quae non puduit ferre, tulisse pudet.</i>	4
<i>uicimus et domitum pedibus calcamus Amorem :</i>	5
<i>uenerunt capiti cornua sera meo.</i>	6
<i>perfer et obdura: dolor hic tibi proderit olim:</i>	7
<i>saepe tulit lassis sucus amarus opem.</i>	8
<i>ergo ego sustinui, foribus tam saepe repulsus,</i>	9
<i>ingenuum dura ponere corpus humo?</i>	10
<i>ergo ego nescio cui, quem tu complexa tenebas,</i>	11
<i>excubui clausam seruus ut ante domum?</i>	12
<i>uidi, cum foribus lassus prodiret amator</i>	13
<i>inualidum referens emeritumque latus;</i>	14
<i>hoc tamen est leuius quam quod sum uisus ab illo:</i>	15
<i>eueniat nostris hostibus ille pudor.</i>	16
<i>quando ego non fixus lateri patienter adhaesi,</i>	17
<i>ipse tuus custos, ipse uir, ipse comes?</i>	18
<i>scilicet et populo per me comitata placebas:</i>	19
<i>causa fuit multis noster amoris amor.</i>	20
<i>turpia quid referam uanae mendacia linguae</i>	21
<i>et periuratos in mea damna deos,</i>	22
<i>quid iuuenum tacitos inter conuiuia nutus</i>	23

<i>uerbaque compositis dissimulata notis?</i>	24
<i>dicta erat aegra mihi: praeceps amensque cucurri;</i>	25
<i>ueni, et riuali non erat aegra meo.</i>	26
<i>his et quae taceo duravi saepe ferendis:</i>	27
<i>quaere alium pro me qui uelit ista pati.</i>	28
<i>iam mea uotiua puppis redimita corona</i>	29
<i>lenta⁸⁷ tumescentes aequoris audit aquas.</i>	30
<i>desine blanditias et uerba potentia quondam</i>	31
<i>perdere: non ego sum stultus, ut ante fui.</i>	32

(1 – 8)

Paljon ja kauan olen sietänyt: hairahduksesi ovat voittaneet kärsivällisyyteni. Väisty, häpeällinen rakkaus, väsyneestä sydämeistäni. Kyllä, olen jo julistanut itseni vapaaksi ja päässyt pakoon rakkauden kahleista ja häpeän sitä, että olen sietänyt sellaista, mitä en ennen hävennyt sietää. Olen voittanut ja tallaan jalkoihini kukistetun rakkauden; minusta on tullut rohkea, vaikkakin myöhään. Kärsi ja kestä loppuun saakka! Tämä tuska on sinulle jonain päivänä hyödyllinen: usein karvas mehu on tuonut avun väsyneille.

(9 – 24)

Olenko minä siis sietänyt sen, että asetan vapaan miehen vartaloni kovalle maalle, kun niin usein olet minut oveltasi torjunut? En tiedä, kuka se on, jota sinä pitelit sylissäsi, ja jonka hyväksi minä olen pitänyt vahtia suljetun oven edessä niin kuin orja. Näin, kun rakastajasi väsyneenä astui ulos ovesta kupeet voimattomina yön kestäneestä palvelusta. Tämä ei kuitenkaan ole niin vakavaa kuin se, että mies näki minut. Tulkoon tuo häpeä vihollisteni osaksi! Milloin minä en ole pysynyt kärsivällisesti vierelläsi, minä, sinun vartijasi, minä, sinun miehesi, minä, sinun kumppanisi? Myös sinä miellytit kaikkea kansaa (juuri niin), koska minä kuljin kanssasi: meidän rakkaudemme oli monille syy rakkauteen.

⁸⁷ *Lenta* on Kenneyn valitsema lukutapa. Heinsius on editioonsa (1683) valinnut lukutavan *laeta*, joka esiintyy mm. käsikirjoituksessa P. Kenney 1961, 93. (P. Ovidii Nasonis opera omnia in tres tomos divisa cum integris Nicolai Heinsii, lectissimisque variorum notis studio Borchardi Chippingii. Amstelodami 1683. 1, 309 – 510.) Nicolaas Heinsius (1620 – 1681) oli hollantilainen antiikin runouden tutkija ja esiintyy myös nimellä Nicolai Heinsius.

(25 – 32)

Miksi minä muistelin sinun väärämielisen kielesi katalia valheita ja jumalia, joiden kautta olet vannonut väärän valan minun vahingokseni? Miksi minä muistelin nuorten miesten sanattomia nyökkäyksiä juhla-aterioiden aikana ja teeskenneltyjä sanoja, kun merkeistä on sovittu? Minulle oli sanottu tyttöni olevan sairas. Juostuani pää kolmantena jalkana, poissa tolaltani, saavuin paikalle, ja kilpailijalleni hän ei ollut sairas. Nämä asiat, joita minun on usein siedettävä ja joista vaikenen, ovat kovettaneet minut: etsi toinen, joka minun sijassani haluaa sietää sellaisia loukkauksia. Laivani, votiiviseppeleellä koristettu,⁸⁸ tottelee piittaamatta meren kuohuvista aalloista. Lakkaa tuhlaamasta hyväilyjä ja sanoja, jotka ovat kerran tehonneet: minä en ole enää typerys niin kuin olin aikaisemmin.

Tässä runossa Ovidius haluaa näyttää mustasukkaisuuden vaikutukset ja tuhovoiman. Alussa mies tuo julki sen, miten hänen kärsivällisyyttään ja rakkauttaan on koeteltu pitkään. Hän suorastaan häpeää sietokykynsä venyvyyttä. Hän vaikuttaa myös turhautuneelta ja sanoo irtautuneensa rakkauden kahleista ja kokee saaneensa vihdoin yliotteen rakkaudesta. Hän kehottaa retorisesti itseään pysymään lujana loppuun saakka uskoen tuskan karaisevan ja nauttimaan kitkerän lääkkeen, jonka hän arvelee tekevän hänestä vain vahvemman. Kuudennen säkeen *venerunt capiti cornua sera meo* ilmaisu on muuttunut sananparreksi. Olen kääntänyt lauseen ”minusta on tullut rohkea”, mutta se merkitsee myös ”minusta on tullut julkea”. Kirjaimellisesti käännettynähän se olisi ”päätäni on saanut myöhäiset sarvet”. Ovidius on käyttänyt ilmaisua myös teoksessaan *Ars amatoria*. Ilmaisu esiintyy myös Horatiuksella kreikkalaisessa muodossa *χέρματα ἔχειν* samanlaisessa merkityksessä.⁸⁹

⁸⁸ Säkeessä 29 mainitaan votiiviseppeleellä koristettu laiva. Saavuttuaan turvallisesti satamaan merimiehet sitoivat sepeleen aluksen perään kiitokseksi jumalille siitä, että he olivat taanneet laivalle onnistuneen merimatkan ja onnellisen kotiinpaluun, tai toisaalta siitä, että merimiehet olivat pelastuneet myrskystä hengissä. Munari 1955, 211. Laivan perään oli tapana kiinnittää esim. puutaululle maalattuja tai kaiverrettuja jumalten kuvia (kr. πίναξ), jotta jumalat suojelisivat laivaa tuholta. Ov. *trist.* 1, 4, 7; Pers. 6, 30. Tässäkin runossa votiiviseppele on siis votiivilahja, joka on vapaaehtoisesti jumalille luvattu sillä edellytyksellä, että kun näin on tapahtunut, se lupauksen mukaisesti annetaan jumalille. Versnel 2003, 1613; Malkin 2003, 1612 – 13.

⁸⁹ Ov. *ars* 1, 239; Hor. *carm.* 3, 21, 18; Munari 1955, 210.

Mies tuo esiin myös omanarvontuntonsa: rakastamansa naisen oveltaan torjumana hän, vapaa mies, on maannut maan kamaralla ovea vahtimassa. Se ei kuulostaisi niin pahalta hänen korvaansa, jos kyseessä olisi orja, mutta vapaan miehen arvolle tuo ei ole sopivaa. Rakkauden ja mustasukkaisuuden tähden hän ei kuitenkaan ole malttanut lähteä oven läheisyydestä. Hän on halunnut nähdä sen miehen, joka viehättää hänen naistaan enemmän kuin hän itse. Tilanne saa äärimmäisen nolon käänteeseen, kun ovesta ulos tuleva, koko yön kestäneen rakastelun uuvuttama rakastaja näkee miehen vahdissa. Mies manaa tuon häpeän vihollisilleen. Mies alkaa soimaten kysellä ja muistella, onko koskaan ollut hetkeä, jolloin hän ei olisi ollut naisensa vierellä miehenä ja kumppanina suojaamassa ja tukemassa. Hän ei kaihda mainita, että nainen on saanut mainetta ja kunniaa pelkästään miehensä ansiosta. Se että juuri he ovat pari, on antanut muillekin kipinän rakkauteen. Mies äityy muistelemaan naisen lukuisia petoksia nuorten miesten kanssa. Miehen tunteet ovat viilenneet, ja hän kehottaa naista kylmästi etsimään toisen hänen tilalleen koeteltavaksi. Votiiviseppeleellä koristetulla laivalla hän haluaa sanoa, että myös jumalat auttavat häntä hänen vaikealla purjehduksellaan rakkauden karikoissa. Nainen on mitä ilmeisimmin yrittänyt hyvittää tekojaan, mutta yritykset ovat olleet turhia ja miehen rakkaus on kylmennyt.

am. 3, 11^b, 33 – 52

<i>Luctantur pectusque leue in contraria tendunt</i>	33
<i>hac amor, hac odium; sed, puto, uincit amor.</i>	34
[<i>odero, si potero; si non,⁹⁰ inuitus amabo:</i>	35
<i>nec iuga taurus amat; quae tamen odit, habet.⁹¹</i>]	36
<i>nequitiam fugio, fugientem forma reducit;</i>	37
<i>auersor morum crimina, corpus amo.</i>	38
<i>sic ego nec sine te nec tecum uiuere possum</i>	39
<i>et uideor uoti nescius esse mei.</i>	40
<i>aut formosa fores minus aut minus inproba uellem:</i>	41
<i>non facit ad mores tam bona forma malos.</i>	42

⁹⁰ Pompeijista on löytynyt graffiti, joka alkaa: *odero. se potero. sed no.* Kenney 1961, 94.

⁹¹ Säepari 35 – 36 pitäisi Heinsiuksen (1683) mukaan poistaa, koska se ei hänen mielestään kuulu alkuperäiseen Ovidiuksen tekstiin. Kenney 1961, 94. (Heinsius, kts. alaviite 87.) Myös Kenney on merkinnyt säkeet poistettaviksi hakasuluilla.

<i>facta merent odium, facies exorat amorem:</i>	43
<i>me miserum, uitiis plus ualet illa suis.</i>	44
<i>parce per o lecti socialia iura, per omnes</i>	45
<i>qui dant fallendos se tibi saepe deos,</i>	46
<i>perque tuam faciem, magni mihi numinis instar,</i>	47
<i>perque tuos oculos, qui rapuere meos.</i>	48
<i>quicquid eris, mea semper eris; tu selige tantum,</i>	49
<i>me quoque uelle uelis anne coactus amem.</i>	50
<i>linter dem potius uentisque ferentibus utar</i>	51
<i>et quam si,⁹² nolim, cogar amare, uelim.</i>	52

(33 – 44)

Täällä rakkaus ja viha taistelevat ja repivät häilyväistä sydäntäni eri suuntiin, mutta uskon, että rakkaus voittaa.⁹³ Minä kaihdan petollisuuttasi; paosta minua kutsuu takaisin kauneutesi; inhoan turmeltunutta moraaliasi, rakastan vartaloasi. Näin en voi elää ilman sinua enkä sinun kanssasi enkä taida itsekään tietää, mitä haluan. Haluaisin, että olisit vähemmän kaunis tai vähemmän petollinen: noin huomattava kauneus ei sovi yhteen turmeltuneen moraalin kanssa. Sinun toimintasi ansaitsee vihan, sinun kauneutesi hellyttävät rakkauteen. Minä onneton! Kauneutesi on voimakkaampi kuin paheesi!

(45 – 52)

Sääli minua oi, vuoteemme aviositeen kautta, jumalten kautta, jotka usein antavat itsensä sinulle petettäväksi, sinun kauneutesi kautta, joka minulle merkitsee samaa kuin suuri jumaluus, ja sinun silmiesi kautta, joista en saa katsettani irti! Mitä tahansa olet, olet aina minun. Valitse sinä vain, tahdotko minun rakastavan vapaaehtoisesti vai pakotettuna! Minä haluaisin

⁹² Kenney on valinnut lukutavan *quam si*. Mm. käsikirjoituksessa *P* on *quamuis*, ja Rautenberg seuraa Kenneyn mukaan sen lukutapaa. Kenney 1961, 94. (E. Rautenberg 1868, *De arte compositionis quae est in Ovidii Amoribus*. Diss. Vratislaviae.)

⁹³ Poistettavat säkeet 35 – 36: [Aion vihata, jos pystyn. Jos en, rakastan edelleen vastoin tahtoani. Ei härkäkään rakasta ikeitään. Sen pitää niitä kuitenkin kantaa, vaikka vihaakin.]

mielummin purjehtia suotuisissa tuulissa ja tahtoisin rakastaa naista, joka pakottaisi minut rakastamaan, vaikka en haluaisi.

Tämän otteen aloittava säe 33 sisältää vastaavuuden Cupidon rakkaudenuolen ja jousen muodossa *Amores*-teoksen toisen kirjan yhdeksännen runon säkeisiin 5 – 6: ”Miksi soihtusi polttaa ja jousesi lävistää ystäväni? Kunniakkaampaa olisi voittaa ne, jotka sinua vastustavat.”⁹⁴ Kannustetaan pysymään lujana rakastamisen vaikeuksissa, ja siinäkin voitto on kunniakkaampaa kuin tappio. Mies käy jatkuvaa kamppailua naisen turmeltuneen moraalin ja toisaalta hänen mieheen vetoavan kauneutensa ristiaallokossa. Kauneus on kaksiteräinen miekka, ja mies toteaaakin, ettei voi elää ilman rakastamaansa naista eikä myöskään hänen kanssaan. Hänen on pysähdyttävä miettimään, mitä hän oikeastaan haluaa. Miehestä tuntuu, että kauneus vie voiton petollisuudesta, ja vetoaa naisen sääliin.

Epätoivoinen mies rakastaa naistaan yrittäen sulkea silmänsä petokselta, kun jumalatkan eroottisen runouden perinteitä noudattaen eivät suuresti sure miehen tuskaa vaan antavat anteeksi petollisille naisille (46 – 47). Mies tuo esiin myös yhden ydinkohdan säkeessä 49: hän sanoo naisen olevan aina hänen omansa, on nainen sitten mitä muuta tahansa. Hän kehottaa naista ainoastaan valitsemaan, haluaako hän miehen aidon rakkauden eli haluaako hän miehen rakastavan häntä vapaaehtoisesti vai riittääkö hänelle, että mies rakastaa häntä puhtaasta velvollisuudentunnosta. Vaikuttaa siltä, että kohta naisenkin on tehtävä jonkinlainen valinta.

am. 3, 12, 1 – 16

<i>Quis fuit ille dies, quo tristia semper amanti</i>	1
<i>omina non albae concinuistis aues?</i>	2
<i>quodue putem sidus nostris occurrere fatis,</i>	3
<i>quosue deos in me bella mouere querar?</i>	4
<i>quae modo dicta mea est, quam coepi solus amare,</i>	5

⁹⁴ Ov. *am. 2, 9, 5 – 6 Cur tua fax urit, figit tuus arcus amicos? Gloria pugnantes vincere maior erat.* Scarcia 1985, 283.

<i>cum multis uereor ne sit habenda mihi.</i>	6
<i>fallimur, an nostris innotuit illa libellis?</i>	7
<i>sic erit: ingenio prostitit illa meo.</i>	8
<i>et merito: quid enim formae praeconia feci?</i>	9
<i>uendibilis culpa facta puella mea est.</i>	10
<i>me lenone placet, duce me perductus amator,</i>	11
<i>ianua per nostras est adaperta manus.</i>	12
<i>an prosint dubium, nocuerunt carmina⁹⁵ certe:</i>	13
<i>inuidiae nostris illa fuere bonis.</i>	14
<i>cum Thebae, cum Troia foret, cum Caesaris acta,</i>	15
<i>ingenium mouit sola Corinna meum.</i>	16

Mikä päivä se oli, jona te pahanilmanlinnut lauloitte vihamielisiä enteitä minulle, joka ikuisesti rakastan? Minkä tähden minä voisin ajatella olevan kohtalolleni vastainen tai minkä jumalten voisin valittaa sotivan minua vastaan? Pelkään, että minun on jaettava monen muun kanssa nainen, jota vähän aikaa sitten kutsuttiin minun naisekseni ja jonka ainoa rakastaja olin. Olenko erehtynyt, vai onko hän tullut kuuluisaksi runokirjojeni kautta? Asia on näin: minun lahjakkuuteni takia hän on myynyt itseään. Ja minä ansaitsen sen! Miksi olen tehnyt kauneuden julistukset? On minun syytäni, että neitoseni on nyt myynnissä. Minun ollessani parittajana hän miellyttää, minun ollessani oppaana rakastaja on johdettu perille, minun käteni ovat avanneet hänen ovensa. On epävarmaa, onko runoista hyötyä, varmaa on, että ne tekevät vahinkoa. Ne ovat herättäneet muissa kateuden onneani kohtaan. Vaikka oli Teeba, Troija ja Caesarin saavutukset, yksin Corinna on saanut inspiraationi pulppuamaan.

Tämän otteen rakastaja vaikuttaa jo uupuneelta taistelemaan rakastetustaan. Alun ensimmäisissä neljässä säkeessä hän alkaa muistella milloin (mahdollisesti häntä kadehtivat) ihmiset alkoivat ennustaa hänelle ikävyyksiä hänen rakkautensa suhteen. Samalla hän vaikuttaa avuttomalta miettiessään, mikä tähdistä mahdollisesti vastustaa

⁹⁵ *Carmina* tarkoittaa tässä nimenomaan rakkausrunoja, elegistä runoutta, ei mitä tahansa runoja. Munari 1955, 212.

hänen kohtaloaan tai mikä jumala kasaa esteitä hänen tielleen, kun hän yrittää pitää rakastettunsa itsellään. Seuraavissa säkeissä hän on hyvin huolestunut omasta osuudestaan olemassa olevaan vaikeaan tilanteeseen ja naisensa suureen suosioon muiden miesten keskuudessa. Naisen tunteista ei sanota mitään. Rakastaja tulee siihen tulokseen, että hänen runonsa, jotka ylistävät rakastetun kauneutta ja rakkautta, ovat herättäneet kovin monen muunkin kiinnostuksen ja intohimon. Ne ovat tehneet hänen naisestaan tunnetun, ja hänestä on tullut ikään kuin yhteistä omaisuutta, mikä ei ollut alun perin runoilijan tarkoitus. Runoilija on vasta nyt herännyt huomaamaan, mikä vaikutus hänen runokirjoillaan onkaan ollut. Hän sanoo panneensa omakätisesti liikkeelle sellaista, jota ei tunne pystyvänsä enää pysäyttämään. Hän soimaa kuuluisuuttaan ja tiedostaa sen, että hänen naisellaan on vientiä, kun hän toimii parittajana. Hänen opastuksellaan muutkin rakastajat ovat löytäneet perille. Mies miettii, onko runoista ollut todellakaan mitään hyötyä hänelle vai ovatko ne vain herättäneet kateutta muissa tuoden hänelle itselleen vahinkoa. Hän mainitsee otteen lopussa (15), että paljon muitakin asioita olisi, mistä kirjoittaa viitaten eepin runouden aiheisiin, mutta ainoastaan Corinna sytyttää hänen inspiraationsa.

Maininnat Teebasta, Troijasta ja Caesarista tulevat eepisistä runoudesta. Heroisen ajan sankarit ovat eepin runouden ydinsisältöä ja heitä pidettiin puolijumalina. Näitä puolijumalia olivat Teeban lukuisten sotien ja Troijan kymmenvuotisen sodan taistelut sotineet miehet.⁹⁶ Caesaria kunnioitettiin puolijumalana jo hänen eläessään. Caesarin apoteoosi (kr. ἀποθέωσις 'jumalaksi korottaminen') Divus Juliuksena tapahtui tammikuussa v. 42 hänen kuoltuaan v. 44. Näin Ovidius säkeessä 16 korottaa Corinnan, inspiraationsa lähteen, lähes jumalalliselle tasolle vertaamalla häntä runossaan puolijumaliin.

⁹⁶ Homeroksen eeposten sankarit tulivat olemaan tärkeässä asemassa heeroskultin muotoutumisessa, vaikka sitä ei hänen teoksissaan esiinnykään. Heerokset, (kr. ἥρωες), sankarien henget, jotka ovat kuoleman jälkeen päässeet maan päältä lähelle jumalia, asettuvat siten ihmisten yläpuolelle mutta jumalten alapuolelle. Tosin 300-luvun alkupuolella eaa. joistakin tehtiin legendoja jo eläessään, jolloin heitä palvottiin elävinä heeroksina. Tarvittiin poikkeuksellisia ansioita, lahjakkuutta, kyvykkyyttä ja suuria tekoja maanpäällisessä elämässä, että saattoi tulla heerokseksi. Heerosten aikaa Hesiodos nimitti jumalalliseksi ajaksi ja sen sankareita puolijumaliksi. Kaimio & Castrén & Kaimio 1979, 21 – 3. Hesiodos (kr. Ἡσίοδος, n. 700 eaa.) mainitaan yhtenä vanhimmista kreikkalaisista runoilijoista yhdessä Homeroksen kanssa varhaisen eepin edustajina. Litchfield West 2003b, 700.

Runon jatkuessa otteen jälkeen Ovidius miettii ensin, olisivatko Muusat kääntäneet katseensa vallan toiseen suuntaan, kun hän aloitti runojen kirjoittamisen, vai kielsikö Foibos avun kokonaan hänen ensi yrityksiltään. Hän toteaa, ettei kuitenkaan ole tapana kuunnella runoilijan todistajia: Ovidiuksen mielestä olisi ollut parempi, ettei hänen sanoilleen olisi pantu mitään painoa. Ovidius luettelee erilaisia esimerkkejä myyttisistä tarinoista, joita runoilijat ovat luoneet inspiraatiostaan ja ehtymättömästi mielikuvituksestaan. Hän kertoo runoilijoiden esimerkiksi saaneen Skyllan varastamaan isältään tämän kallisarvoisen hiuskiehkuran ja piilottamaan sen nivusiinsa ahnaiden koirien uhatessa.⁹⁷ Hän kertoo edelleen runoilijoiden teljenneen Itätuulen ithakalaisen nahkapussiin⁹⁸ ja saaneen petturi Tantaloksen janoiseksi keskellä virtaa.⁹⁹ Niobesta hän kertoi runonlaulajien tehneen kallion¹⁰⁰ ja muuttaneen neidon karhuksi,¹⁰¹ mainitakseni muutamia myyttejä. Runon loppu on erityisen mielenkiintoinen, sillä Ovidius puolustaa runoilijan vapautta kirjoittaa myös valheellisesti ja väittää itsekin valehdelleensa. Hän kirjoittaa: “Juuri runonlaulajien hedelmällinen kahlitsemattomuus vyöryy esiin runsaana, eikä heidän ilmaisuaan rajoiteta historiallisella totuudella. Samoin olisi pitänyt nähdä, että minun naistani ylistettiin valheellisesti, ja nyt teidän hyväuskoisuutenne koituu minun tuhokseni.”¹⁰²

am. 3, 14, 1 – 50

<i>Non ego, ne pecces, cum sis formosa, recuso,</i>	1
<i>sed ne sit misero scire necesse mihi;</i>	2
<i>nec te nostra iubet fieri censura pudicam</i>	3

⁹⁷ Minos, Kreetan kuningas, piiritti Kreikan Megaraa mutta ei olisi pystynyt valloittamaan sitä, ellei Nisokselta, Megaran kuninkaalta, olisi leikattu kallisarvoista, purppuraista hiuskiehkuraa, joka takasi kaupungin valloittamattomuuden ja hänen henkensä. Skylla, Nisoksen tytär, joka oli rakastunut Minokseen, leikkasi isältään hiuskiehkuran aiheuttaen Megaran tuhon. Rangaistukseksi hänet muutettiin merihirviölinnuksi. Munari 1955, 213.

⁹⁸ Meren keskellä asunut tuulten jumala Aiolos päätti auttaa Troijasta paluumatkalla olevaa Odysseusta antamalla hänelle nahkapussin, joka oli täynnä tuulia. *Hom. Od. 10, 1 – 76.*

⁹⁹ Tantalos oli paljastanut isänsä Zeuksen hänelle uskomat salaisuudet, eikä hän siitä rangaistuksena voinut sammuttaa janoaan, vaikka seiso i kaulaansa myöden vedessä. Munari 1955, 147.

¹⁰⁰ Niobe, Tantaloksen tytär, ylpeänä neljästätoista lapsestaan uskaltautui julistamaan itsensä ystävättärensä Leton yläpuolelle (Letolla oli vain kaksi lasta: Apollon ja Artemis). Hänen kostonsa myötä Niobe muuttui kallioksi Vähän-Aasian Sipylos-vuorelle. *Ov. met. 6, 146.*

¹⁰¹ Kuningas Lykaonin tyttären Kalliston Juno muutti karhuksi, ja Zeus asetti hänet taivaalle Iso Karhu-nimiseksi tähdeksi (lat. *Ursa Major*). Munari 1955, 214.

¹⁰² *Ov. am. 3, 12, 41 – 4 Exit in immensum fecunda licentia uatum obligat historica nec sua uerba fide: et mea debuerat falso laudata uideri femina; credulitas nunc mihi uestra nocet.*

<i>sed tamen ut¹⁰³ temptes dissimulare rogat.</i>	4
<i>non peccat, quaecumque potest peccasse negare,</i>	5
<i>solaque famosam culpa professa facit.</i>	6
<i>quis furor est, quae nocte latent, in luce fateri</i>	7
<i>et, quae clam facias, facta referre palam?</i>	8
<i>ignoto meretrix corpus iunctura Quiriti</i>	9
<i>opposita populum submouet ante sera;</i>	10
<i>tu tua prostitues famae peccata sinistrae</i>	11
<i>commissi perages indiciumque tui?</i>	12
<i>sit tibi mens melior, saltemue imitare pudicas,</i>	13
<i>teque probam, quamuis non eris, esse putem.</i>	14
<i>quae facis, haec facito: tantum fecisse negato</i>	15
<i>nec pudeat coram uerba modesta loqui.</i>	16
<i>est qui nequitiam locus exigat: omnibus illum</i>	17
<i>deliciis inple, stet procul inde pudor.</i>	18
<i>hinc simul exieris, lasciuiia protinus omnis</i>	19
<i>absit, et in lecto crimina pone tuo.</i>	20
<i>illic nec tunicam tibi sit posuisse pudori</i>	21
<i>nec femori inpositum sustinuisse femur;</i>	22
<i>illic purpureis condatur lingua labellis,</i>	23
<i>inque modos uenerem mille figuret amor;</i>	24
<i>illic nec uoces nec uerba iuuantia cessent,</i>	25
<i>spondaque lasciua mobilitate tremat.</i>	26
<i>indue cum tunicis metuentem crimina uultum,</i>	27
<i>et pudor obscenum diffiteatur opus.</i>	28
<i>da populo, da uerba mihi : sine nescius errem</i>	29
<i>et liceat stulta credulitate frui.</i>	30
<i>cur totiens uideo mitti recipique tabellas?</i>	31
<i>cur pressus prior est interiorque torus?</i>	32
<i>cur plus quam somno turbatos esse capillos</i>	33
<i>collaque conspicio dentis habere notam?</i>	34
<i>tantum non oculos crimen deducis ad ipsos;</i>	35

¹⁰³ *Tamen ut* esiintyy useimmissa käsikirjoituksissa, mutta Heinsius käyttää editiossaan (1683) lukutapaa *tantum*. Kenney 1961, 98. (Heinsius, kts. alaviite 87.)

<i>si dubitas famaē parcere, parce mihi.</i>	36
<i>mens abit et morior, quotiens peccasse fateris,</i>	37
<i>perque meos artus frigida gutta fluit.</i>	38
<i>tunc amo, tunc odi frustra, quod amare necesse est;</i>	39
<i>tunc ego, sed tecum, mortuus esse uelim.</i>	40
<i>nil equidem inquiram nec, quae celare parabis,</i>	41
<i>insequar: et falli¹⁰⁴ muneris instar erit.</i>	42
<i>si tamen in media deprensa tenebere culpa</i>	43
<i>et fuerint oculis probra uidenda meis,</i>	44
<i>quae bene uisa mihi fuerint, bene uisa negato:</i>	45
<i>concedent uerbis lumina nostra tuis.</i>	46
<i>prona tibi uinci cupientem uincere palma est,</i>	47
<i>sit modo 'non feci' dicere lingua memor:</i>	48
<i>cum tibi contingat uerbis superare duobus,</i>	49
<i>etsi non causa, iudice uince tuo.</i>	50

(1 – 16)

En kiellä sinua tekemästä väärin, kaunis kun olet, mutta ei kai minun ole pakko saada sitä tietooni eikä moraalikäsitteideni edellyttä, että tulisit säädylliseksi, mutta silti rukoilin sinua, että yrittäisit teeskennellä. Nainen ei tee väärin, jos hän voi kieltää syyllisyytensä ja vain syyllisyyden tunnustaminen tekee hänestä huonomaineisen. Mitä hulluutta on koskaan tuoda päivänvaloon yön salaisuuksia, ja kertoa avoimesti tehneensä sen, mitä tekee salassa? Prostituoitu, joka on pian yhdyttämässä ruumiinsa tuntemattoman kansalaisen kanssa, torjuu ihmiset kauemmaksi, kun on ensin sulkenut salvan. Asetatko julkisesti rikkeesi alttiiksi huonolle maineelle ja annat osoituksen rikkeestäsi? Ole vähän viisaampi tai matki edes siveitä naisia; voisin uskoa sinun olevan rehellinen, vaikka sinusta ei sellaista saa. Tee se mitä teet, mutta kiellä tehneesi niin äläkä häpeä sanoa julkisesti kunniallisia sanoja.

(17 – 30)

¹⁰⁴ Kenneyn edition *falli* on Madvigin korjausehdotus. Kenney 1961, 99; Madvig 1873, 70.

On olemassa paikka, joka vaatii julkeutta: täytävä se kaikella nautinnolla ja hekumalla, siveellisyys pysyköön kaukana sieltä! Mutta heti kun lähdet ulos, pysyköön poissa kaikki hekumallisuus. Jätä moitteen aiheet sänkyysi. Siellä sinulle ei pidä olla häpeäksi se, että olet riisunut tunikasi ja että olet tukenut päälle asetetun reiden reiteen, siellä kieli työntyköön purppuranpunaisten huultesi väliin, ja rakkaus antakoon muodon nautinnolle tuhannessa asennossa; siellä ei äänten ja kiihottavien sanojen pidä tauota, ja vuode notkukoon hekumallisesta liikkeestä. Pue tunikan mukana yllesi kasvot, jotka pelkäävät syytöksiä. Puhu ihmisille ja minulle, mitä puhut. Anna minun tietämättömyydessäni erehtyä ja nauttia typerästä herkkäuskoisuudestani.

(31 – 40)

Miksi näen kirjeiden lähtevän ja saapuvan niin tiuhaan? Miksi sängyn molemmat puolet on myllätty? Miksi havaitsen epäjärjestyksen hiuksissasi, enemmän kuin mitä nukkuessa tulee, ja kaulallasi puremajälkiä? Vain yhtä asiaa et tee: et antaudu toiselle silmiäni edessä. Jos ylenkatsot maineesi säästämistä, säästä edes minua! Järkeä poistuu ja tunnen kuolevani, joka kerta kun tunnustat pettäneesi minua, ja jäseniäni pitkin juoksee kylmä hiki. Silloin rakastan, silloin vihaan turhaan sitä, koska on pakko rakastaa; silloin haluaisin olla kuollut, mutta sinun kanssasi.

(41 – 50)

Minä en varmasti aio koota mitään todisteita enkä yrittää saada selville sitä, mitä yrität salata minulta, ja huiputetuksi tuleminen on minulle kuin lahja. Jos kuitenkin saan sinut kiinni itse teossa ja silmiäni on nähtävä sinun häpeälliset tekosi, jotka minä kyllä selvästi näen, kiellä, että olen ne nähnyt. Silmäni väistyvät sanojesi tieltä. Sinulle on helppo voitto voittaa sellainen, joka haluaa tulla voitetuksi, kunhan vain kielesi muistaa lausua: ”Olen viaton”. Koska sinun onnistuu voittaa vain kahdella sanalla, voita, vaikka et syyn ansiosta, niin tuomarisi takia!

Otteen alun säkeistä lähtien mies haluaa ehdottomasti olla täysin tietämätön rakastettunsa petollisuudesta. Mies ei kuitenkaan usko rakastettunsa viattomuuteen eikä edes odota kauniilta rakastetultaan uskollisuutta huolimatta omasta moraali-käsityksestään, mutta hän odottaa naisen pitävän syrjähyppynsä salassa sekä häneltä että kaikilta muiltakin. Mies kehottaa naista teeskentelemään siveää ja ehdottomasti kieltämään syyllisyytensä, sillä vasta syyllisyyden tunnustaminen tekee hänestä kunniantoman, eivät epäilykset. Yön hiljaisessa pimeydessä tapahtuneet asiat eivät kuulu miehen mielestä päivänvaloon, kuten säkeistä 7 – 8 käy ilmi. Säkeessä 9 mies käyttää esimerkkinä prostituoitua ja kertoo hänenkin vetäytyvän lukkojen taakse aikoissaan harrastaa seksiä tuntemattoman miehen kanssa. Sana *Quirinus* viittaa kansalaiseen.¹⁰⁵

Säkeissä 11 – 16 mies myös varoittaa naistaan tekemästä rikkeistään julkisia, jolloin nainen on vaarassa saada huonon maineen. Hän kehottaa naista toimimaan viisaammin ja kieltämään pettäneensä, vaikka olisi pettänytkin. Mies haluaa nähdä hänet rehellisenä, vaikka kuva olisi valheellinen. Miehen mielestä on kunniallisempaa valehdella kuin kertoa totuus pettämisestä. Kyse on mitä suurimmassa määrin hänen omasta kunniastaan eikä pelkästään hänen rakastettunsa maineesta.

Säkeestä 17 alkaa kuvaus hekumallisesta syrjähyppystä, jonka mies pyytää jätettävän tekopaikalle ilman, että hän itse tai kukaan muukaan saa tietää siitä. Ollaan lukittujen ovien takana miten liekeissä tahansa, julkisesti ei pidä antaa merkkiäkään pettämisestä. Mies kehottaa naista jättämään rikkeet sänkyyn ja tunikaan pukeuduttuaan ottamaan sen mukana viattoman ilmeen ja esittämään, ettei ole tapahtunut mitään moitittavaa tai mitään, mistä voi syyttää. Säkeissä 29 – 30 mies sanoo haluavansa, että hänet jätetään typerään herkkäuskoisuuteensa. On parempi olla huijattu tai hyväuskoinen mies kuin mies, jolta on viety kunnia. Tästä eteenpäin mies luettelee merkkejä, joiden perusteella hän on todellisuudessa varma, että hänen rakastettunsa pettää häntä: hänen rakastettunsa tiivis kirjeenvaihto toisen miehen kanssa, painaumia koko patjassa (jolloin siinä näyttää olleen enemmän kuin yksi ihminen), hänen naisensa pörrössä olevat hiukset ja jäljet

¹⁰⁵ Nimi *Quirinus* lienee saanut alkunsa *Cures*-nimisestä kaupungista tulevasta sabiinilaisten jumalasta. Rose & Scheid 2003a, 1291. Tästä kaupunginnimestä tulee myös latinan sana *Quiris* 'kansalainen'. Sabiinilaisten ja roomalaisten liiton jälkeen jälkimmäiset alkoivat kutsua itseään nimellä *Quirites*, kun puhuivat itsestään siviilihenkilöinä. Room 1983, 267.

kaulalla. Yksi vaade miehellä on ehdoton: pettämisen on tapahduttava poissa hänen silmistään (35). Seuraavassa säkeessä mies pyytää naista kuitenkin säästämään häntä itseään, jos hän ei välitäkään maineesta. Itse asiassa kyseessä on yksi ja sama asia: säästää mies ja hänen kunniansa eikä vetää sitä häpeään.

Säkeissä 37 – 50 mies vaipuu uudelleen epätoivoon. Hän luulee tulevansa hulluksi ja tuntee kuolevansa rakastetun tunnustaessa jälleen pettäneensä häntä. Hän kertoo vihan ja rakkauden samanaikaisesta tunteesta, joka saa hänet toivomaan kuolemaa kumpaisellekin. Hän ei ole aikeissa selvittää naisensa uskottomuutta millään tavoin vaan on sitä mieltä, että huiputetuksi tuleminen on pikemminkin lahja. Jos hän kuitenkin yllättäisi naisen itse teossa silminnähden, hän haluaa mieluummin uskoa tyttöä kuin silmiään ja toteaa naiselle olevan helppoa voittaa mies, joka haluaakin tulla voitetuksi, kunhan nainen vain muistaa sanat: ”Olen viaton.” Ne ovat ne kaksi sanaa, jotka riittävät siihen, että mies uskoo häntä. Vaikka olisi aihetta olla uskomatta häntä, mies kuitenkin päättää uskoa, koska tilanne on hänelle (tuomarille) silloin helpompi hyväksyä. Voittaminen tarkoittaa miehen luottamuksen säilyttämistä. Naisen voitto on se, että hänen miehensä uskoo hänen viattomuuteensa, kun hän sanoo olevansa viaton.

Seuraava runo 1,4 eroaa aikaisemmista, koska tässä esiintyy naisen lisäksi kaksi miestä samanaikaisesti: sekä naisen mies että rakastaja. Yhtäläistä edellisen runon kanssa on se, että naisen vakuutus riittää tekemään hänestä viattoman. Otan runosta esiin kaksi kohtaa.

am. 1, 4, 1 – 6

Vir tuus est epulas nobis aditurus easdem: 1

ultima cena tuo sit precor illa uiro. 2

ergo ego dilectam tantum conuiua puellam 3

aspiciam? tangi quem iuuet, alter erit, 4

alteriusque sinus apte subiecta fouebis? 5

iniciet collo, cum uolet, ille manum? 6

Miehesi tulee samoille päivällisille kuin missä me olemme: rukoilen, että se on miehesi viimeinen ateria. Olenko siis vain yksi vieraista, joka tuijottaa ihaillemaansa tyttöä? Saako toinen nauttia kosketuksestasi? Painaudutko toista vasten ja lämmität hänen rintaansa? Saako hän laittaa käsivartensa kaulallesi, silloin kun haluaa?

Tässä otteessa on tuokiokuva tilanteesta, jossa nainen ja naisen mies sekä naisen rakastaja ovat läsnä samoilla päivällisillä, mutta näkökulma on rakastajan. Hän näkisi miehen elossa mieluiten viimeistä kertaa, koska on huolissaan omasta paikastaan naisen sydämessä. Rakastaja tuntee todellista mustasukkaisuutta naisestaan seuratessaan tarkkaan hänen jokaista elettään ja liikettään sekä naisen miehen eleitä.

Lilja tekee selkeän eron roomalaisen rakkauselegian rakastajattaren ja prostituoidun välillä,¹⁰⁶ Munari taas kirjoittaa latinalaisen rakkauselegian tyttöjen tai nuorten naisten (*puellae*) olleen hetairoja,¹⁰⁷ jotka viihdyttivät miehiä. Munarin mukaan he siis saattoivat olla myös sivistyneitä, hienoja prostituoituja mutta eivät koskaan perheenäitejä (*matronae*).¹⁰⁸ Emme voi varmuudella tietää, onko Ovidiuksen elegian *puella* naimisissa oleva nainen, joka pettää miestään, kuten Catulluksen Lesbia. Hän voi olla myös *meretrix* ('ilotyttö'), joka on hänen palveluksistaan tuolloin maksavan miehen käskyvallassa, kuten Propertiuksen ja Tibulluksen rakastajattarien yleisesti oletetaan olleen. Siihen Ovidius ei anna selitystä, mutta runossa korostuu se, että kyseinen mies edellyttää naiseltaan uskollisuutta. Oikeus uskollisuuden vaatimukseen osoittaa naisen olevan häneen jollakin tavoin sidottu.¹⁰⁹ Säkeistä välittyy rakastajan epätoivo hänen katsellessaan avuttomana kilpailijan hyväillessä naista ja nauttiessa hänen kosketuksensa lämmöstä. Tällainen triangelikuvio päivällisen puitteissa kuuluu Ovidiuksen suosikkeihin. Samantyyppisen kolmiodraaman hän esittää myöhemminkin *Amores*-teoksessaan.¹¹⁰ Runossa mies keksii tytön näyttävän hänen itsensä opettamia

¹⁰⁶ Lilja 1965, 36; esimerkiksi Ov. *am.* 1, 10, 21 *stat meretrix certo cuivis mercabilis aere* ja 24 *quod vos facitis sponte, coacta facit*.

¹⁰⁷ Kr. ἑταίρα 'ystävätär, rakastajatar'. Liddell & Scott 1940, s.v. ἑταίρα n:o 3.

¹⁰⁸ Munari 1955, 116.

¹⁰⁹ Barsby 1955, 57.

¹¹⁰ Ov. *am.* 2, 5.

merkkejä rakastajalleen, mikä on osoitus Ovidiuksen ironiasta. Samankaltaiset kolmiodraamat löytyvät *Heroides*-¹¹¹ ja *Ars amatoria* -teoksista.¹¹²

Käyttämällä rakastamisen verbiä *diligere* säkeessä kolme Ovidius korostaa sitä, että runon rakastajan rakkaus on ylevämpää ja jalompaa kuin miehen rakkaus. *Diligere*-verbi edustaa rakkauselegian kieltä.

Runon kuuden ensimmäisen säkeen jälkeen rakastaja päättää käyttää hyväkseen tilanteen olosuhteista huolimatta. Hän alkaa ohjeistaa naista kehottaen häntä ensinnäkin kuuntelemaan huolella eikä antamaan Itätuulen enempää kuin lämpimän Etelätuulenkään viedä mukanaan hänen sanojaan. Rakastaja kehottaa naista tulemaan paikalle ennen miestänsä. Miehen saavuttua paikalle ja oikaistua itsensä sohvalle, rakastaja kehottaa naista asettumaan miehensä viereen omalle paikalleen viattomin ilmein samalla kuitenkin koskettaen salavihkaa rakastajan jalkaa. Hän toivoo naisen katsovan rakastajaa ja seuraavan hänen kasvojensa ilmeitä ja nyökkäyksiä ja vastaavan niihin aina kun voi. Rakastaja johdattelee naista: Ja kun mieleesi johtuu rakastelumme nautinnot, hipaise kevyesti peukalolla hehkuvaa poskeasi. Jos taas sinulla on mitään valitettavaa minusta hiljaisessa mielessäsi, tartu korvannipukkaasi. Aina kun tekemiseni tai sanomiseni miellyttää sinua, pyörittele sormustasi. Kun haluat toivottaa miehellesi kärsimystä (jonka hän ansaitsee), kosketa pöytää kädelläsi niin kuin miehet rukouksessa tekevät. Näin miimiseksi muuttuu naisen ja hänen rakastajansa dialogi päivällisillä, joilla mies on mukana.

Rakastaja kehottaa naista edesauttamaan miehensä humaltumista kaikin tavoin eikä hyväksy sitä, että nainen antaisi miehen lepuuttaa kättään naisen kaulalla puhumattakaan, että nainen saisi pitää kättään miehen rinnalla. Naisen tulisi rakastajan mielestä myös estää miehen hiplaaminen naisen rinnoilla ja ehdottomasti olemaan suutelematta miestänsä. Tähän sisältyy uhkaus: Jos suutelet miestäsi, minä paljastan itseni sinun rakastajaksesi. Rakastaja ajattelee kauhulla mitä kaikkea voikaan tapahtua

¹¹¹ Ov. *her.* 17, 75 – 90 (Paris, Menelaos ja Helena).

¹¹² Ov. *ars* 1, 565 – 612.

naisen ja miehen välillä näkymättömissä viitan alla, semminkin kun hän on omien sanojensa mukaan ansioitunut tällä saralla, joten tietää, mikä kaikki on mahdollista. Niinpä hän kieltää puuhaamasta mitään intiimiä viittojen alla. Jos tyttö kuitenkin sattuisi haksahdamaan haureuden puolelle, on tytön poistettava syyllinen viitta yltään. Jos mies sammuu liiasta viinistä, mikä on tavoitteena, rakastajalle ja naiselle tulee tilaisuus suunnitelman luomiseen. Rakastaja neuvoo naista hänen noustuaan suuntaamaan keskelle väkijoukkoa. Neuvo jatkuu niin, että jos nainen huomaa miehen, niin koskettaa tätä heti siihen kohtaan, mihin vain yltää. Tämä ilo on kuitenkin vain hetkellistä, muutaman tunnin kestävä. Rakastaja alkaakin valittaa sitä, miten yö joka tapauksessa erottaa heidät ja kiduttaa itseään ajattelemalla, mihin kaikkeen naisen on suostuttava lukitun oven takana, saman oven, jonka toisella puolella rakastaja on silmät tuskasta kyynelissä. Tämä on tilanne, jossa olemme runon viimeisissä neljässä säkeessä:

am. 1, 4, 67 – 70

<i>si mea uota ualent, illum quoque ne iuuēt, opto;</i>	67
<i>si minus, at certe te iuuēt inde nihil.</i>	68
<i>sed quaecumque tamen noctem fortuna sequetur,</i>	69
<i>cras mihi constanti uoce dedisse nega.</i>	70

Jos rukouksillani on yhtään voimaa, toivon, ettei hänkään saisi mitään nautintoa; ellei niillä ole, toivon, ettet ainakaan sinä saisi hänestä mitään nautintoa. Mutta joka tapauksessa, mitä yöllä sitten tapahtuukin, sano minulle huomenna vakaalla äänellä, ettet antanut itseäsi hänelle.

Tässä otteessa rakastaja on mielessään rukoillut, ettei vain mitään nautittavaa olisi tapahtunut naisen ja hänen miehensä välillä. Otteen lopussa rakastaja kehottaa naista jopa valehtelemaan hänelle, ettei ole antautunut miehelleen. Tämän runon viimeiset säkeet antavat ymmärtää, että tässä Ovidius kirjoittaa pikemminkin lukijoille kuin rakastajattarelle. Viimeinen säepari mitätöi aikaisemman uskottavan kilpailutilanteen rakastajan ja vakinaisen miehen välillä: rakastajalle riittää se, että nainen vakuuttaa olleensa uskollinen rakastajalleen riippumatta siitä, mitä todellisuudessa on tapahtunut.

Säikeistä välittyy ensin rakastajan kiihkeyden, mustasukkaisuuden ja lähes neuroottisen huolen, pelon ja levottomuuden tuntemukset. Epäluulo, epätoivo ja pahat aavistukset ovat alati läsnä. Viimeiset säkeet tuovat esiin Ovidiuksen ironisen puolen. Ovidiusta ei usein tyydytä runon tarinan ilmeinen lopetus, vaan juuri siinä hän erottuu muista runoilijoista: viimeisessä säeparissa hän leikkaa tunnelman.

Mustasukkaisuus on keskeinen aihe poimimieni otteiden joukossa. Ovidius tuo esiin mustasukkaisuuden vaikutukset ja sen tuhovoiman sekä miesten keskinäiset kilpailuasetelmat. Hän esittää mielenkiintoisesti myös syy-seuraussuhteen: alun perin hyvää tarkoittavat runot ovat lähettäneet liikkeelle tapahtumien vyöryn, jota runoilija ei tunne enää voivansa pysäyttää, mikä on johtanut odottamattomiin seurauksiin eikä toivottuun lopputulokseen eli naisen kasvavaan rakkauteen runoilijaa kohtaan. Käsiteltäväksi aiheeksi nousee myös miehen kunnia. Miehen kunnia säilyy, kun nainen säilyttää – keinolla millä hyvänsä – nuhteettoman maineen.

2.3. Suhtautuminen naiseen kohdistuvaan väkivaltaan

2.3.1. Suhtautuminen naiseen kohdistuvaan väkivaltaan Ovidiuksen runoissa

Pitkä, 68 säettä käsittävä runo 1,7 ilmentää suhtautumista naiseen kohdistuvaan väkivaltaan, ja nostan siitä esiin seuraavat neljä otetta.

am. 1, 7, 1 – 4

Adde manus in uincla meas (meruere catenas), 1

dum furor omnis abit, si quis amicus ades: 2

nam furor in dominam temeraria bracchia mouit; 3

flet mea uesana laesa puella manu. 4

Ystäväni, jos täällä on yhtään ystävää, laita kettingit ranteisiini – ne ovat ansainneet kahleet – kunnes raivoni on ohi! Sillä se oli raivo, joka pani minut

ajattelematta nostamaan käteni rakastettuani vastaan. Rakkaani on kyynelsilmin satutettuna raivoni puuskasta.

Tässä otteessa mies on lyönyt rakastettua naista – ja hän on sitä myös pahoitellut syvästi. Mies epäilee, onko hänellä enää yhtään ystävääkään tekonsa jälkeen, ja panee tekonsa raivonpuuskansa tiliin. Runon mukaan ei ollut ollenkaan itsestään selvää, että mies voi olla väkivaltainen naista kohtaan.

Seuraavissa säkeissä runon mies on oikeastaan kauhuissaan käytöksestään. Hän näkee jo eteenpäin, että olisi yhtä hyvin samalla hillitsemättömällä raivolla voinut vahingoittaa rakkaita vanhempiaan tai käyttäytyä epäkunnioittavasti pyhiä jumalia kohtaan. Tämän asian tajuamista seuraa myyttisiä esimerkkejä, joihin hän tuntee vertautuvansa. Runon mies kysyy, eikö Aias,¹¹³ seitsenkertainen kilpitaistelun mestari, yllättänytkin lammaslauman keskellä peltoja ja teurastanut sen, tai Orestes, harhaanjohdettu äitinsä surmannut kostaja, uskaltanutkin pyytää aseita mystisiä jumalattaria¹¹⁴ vastaan? Runoilija kysyy itseltään: ”Saatoinko todella repiä huolella tehdyn kampauksen?” Se ei hänen mielestään silti vähentänyt hänen rakastettunsa viehättävyyttä, vaan hän oli kaunis sellaisenaan. Hän vertaa hiukset sekasorrossa ollutta rakastettuaan Skhoineuksen tyttäre¹¹⁵ metsästävässä Mainaloksen¹¹⁶ villipetoja jousellaan tai Kreetan prinsessaan,¹¹⁷ joka vaikeroi kovien tuulten vieneen mukanaan valapattoisen Theseuksen lupaukset ja vakuutukset, tai Kassandraan, paitsi että hänen hiuksensa oli sidottu pyhällä nauhalla¹¹⁸, hänen langetessaan polvilleen Minervan temppelissä.¹¹⁹ Runo jatkuu seuraavassa otteessa:

¹¹³ Aias oli kreikkalaisten urhoollisin soturi Akhilleuksen jälkeen Troijan sodassa..

¹¹⁴ Erinykset, Kreikan mytologiassa verikoston kostottaria, ovat valan vannomiseen liittyviä itselle langetetun kirouksen ruumiillistumia. Roomalaisessa mytologiassa heitä vastaavat raivottaret eli fuuriat. Munari 1955, 123.

¹¹⁵ Atalante, nopeajalkainen metsänneito, Skhoineuksen, boiotialaisten kuninkaan, tytär. Ov. *met.* 10, 609.

¹¹⁶ Arkadian (kr. Ἀρκαδία) Mainalos (kr. Μαίναλος), korkea vuori Peloponnesoksella, joka oli myös Pan-jumalan koti.

¹¹⁷ Ariadne. Munari 1955, 123.

¹¹⁸ Cassandra oli Apollonin papitar. Munari 1955, 124.

¹¹⁹ Cassandra oli paennut Minervan temppeliin Troijan sodan viimeisenä yönä. Hän oli ennustanut Troijan tuhon, mutta häntä ei uskottu. Verg. *Aen.* 2, 403.

am. 1, 7, 19 – 30

<i>quis mihi non 'demens', quis non mihi 'barbare' dixit?</i>	19
<i>ipsa nihil: pauido est lingua retenta metu.</i>	20
<i>sed taciti fecere tamen conuicia uultus;</i>	21
<i>egit me lacrimis ore silente reum.</i>	22
<i>ante meos umeris uellem cecidisse lacertos;</i>	23
<i>utiliter potui parte carere mei:</i>	24
<i>in mea uesanas habui dispendia uires</i>	25
<i>et ualui poenam fortis in ipse meam.</i>	26
<i>quid mihi uobiscum, caedis scelerumque ministrae?</i>	27
<i>debita sacrilegae uincla subite manus.</i>	28
<i>an, si pulsassem minimum de plebe Quiritem,</i>	29
<i>plecterer, in dominam ius mihi maius erit?</i>	30

Kuka ei sanoisi minulle ”mielipuoli”, kuka ei sanoisi minulle ”raakalainen”? Hän itse ei sanonut mitään: hänen kieltänsä vartioi värisevä pelko. Mutta vaikkakin niin, hänen hiljaiset silmäyksensä huusivat syytöksiä; hän soimasi minua kyynelillään, vaikka hänen suunsa oli suljettu. Olisin toivonut, että käsivarteni olisivat aikaisemmin pudonneet olkapäistä. Minulle olisi ollut etua siitä, että osa minusta puuttuu. Olen käyttänyt järjetöntä voimaani omaksi vahingokseni ja olen itse vahvana ollut voimakas omaksi rangaistukseksi. Mitä minulla on tekemistä teidän kanssanne, te veren ja rikoksen palvelijat? Jumalattomat kädet, alistukaa kahleisiin, jotka olette ansainneet! Jos olisin lyönyt nöyrintä kansalaista plebeijien joukosta, minua rangaistaisiin: onko minulla suuremmat oikeudet rakastajattareeni?

Tässä otteessa mies ajattelee soimaten itseään kenen tahansa pitävän häntä raakalaisena ja mielipuolena. Nainen sen sijaan on aivan hiljaa, ja hänen aatoksensa miehen on vain arvattava. Mies tuntee syyllisyyttä pelkästään naisen katsoessa häneen, vaikka nainen kantaakin pelkonsa vaieten. Mies toivoo, että olisi menettänyt kätensä ennen kuin sortuu tekemään niillä pahaa rakastetulleen. Runon päähenkilö tuo esiin ajatuksensa naisen arvostuksesta ja sen, ettei miehellä ole ylivaltaa naiseensa. Samassa otteessa korostuu

myös runon rakastajan pettymys itseensä siitä, että hän on omalla väkivallallaan aiheuttanut itselleen tällaisen ongelman. Sitä korostaakseen hän on sijoittanut säkeessä 26 *ipse-* ja *meam-* sanat vierekkäin silläkin uhalla, että prepositio *in* joutuu eroon pääsanansa *poenam* adjektiiviattribuutista *meam*.¹²⁰ Niin ikään säkeessä 28 runon rakastajan syyllisyydentunto on saavuttanut myyttiset mittasuhteet, joissa hän tuntee lyöneensä pikemminkin jumalatarta kuin naista. Hän nimittäin liittää sanaan *manus* adjektiiviattribuutin *sacrilegae*, jolla usein viitataan jumalyhteyteen (*sacrilegus* ‘jumalaton, kirottu’).

Seuraavissa neljässä säkeessä runoilija kertoo karun esimerkin Tydeuksen pojasta,¹²¹ joka teki rikoksista pahimman ja ensimmäisenä löi jumalatarta;¹²² minä tein toiseksi pahimman rikoksen, toteaa runon mies. Hän piti Tydeuksen poikaa vähemmän syyllisenä kuin itseään, koska hän oli lyönyt vihollista, runon mies taas oli lyönyt rakastamaansa tyttöä. Runo jatkuu seuraavassa otteessa:

am. 1, 7, 35 – 40

<i>i nunc, magnificos uictor molire triumphos,</i>	35
<i>cinge comam lauro uotaque redde Ioui,</i>	36
<i>quaeque tuos currus comitantum turba sequetur,</i>	37
<i>clamet “io, forti uicta puella uiro est!”</i>	38
<i>ante eat effuso tristis captiua capillo,</i>	39
<i>si sinerent laesae, candida tota, genae.</i>	40

Mene nyt, voittaja, ja valmista loistelias triumfi, kiedo laakeriköynnös pääsi ympäri ja täytä lupauksesi Juppiterille ja anna vaunuasi saattueena seuraavan väkijoukon huutaa: ”Hoi! Urhoollinen sankarimme on saanut voiton työstä!” Anna hänen kävellä edellä, murheellisena vankina, hiukset

¹²⁰ Tällaista poikkeavaa sanajärjestystä kutsutaan nimellä hyperbaton, jota Ovidius käyttää muuallakin *Amores*-teoksessaan.

¹²¹ Diomedes (kr. Διομήδης). Munari 1955, 124. Isä Tydeus (kr. Τυδεύς) oli aiolialainen sankari Kreikan mytologiassa ennen Troijan sota.

¹²² Diomedes, joka taisteli Troijan sodassa, varasti Troijasta palladionin eli Pallas Athenea, viisauden ja järjen jumalatarta, esittävän veistoksen ja vahingoitti Afroditea, rakkauden ja kauneuden jumalatarta, joka taisteli troijalaisten puolella.

hajallaan, päästä varpaisiin puhtaan valkoisissa, jos hänen loukatut poskensa sen sallivat!

Tämä ote sisältää vahvaa itseironiaa. Runon rakastaja puhuttelee itseään pilkallisesti: Nyt kun olen saanut voiton työstä, kannattaa järjestää loisteliaa triumfi ja seisoa vaunuissa pää laakeriseppeleellä kruunattuna, täyttää Juppiterille annettu votiivilupaus ja antaa kansan hurrata vaunujen perässä loukatun tytön käydessä vaunujen edellä kuin vanki valkoisessa vaateparressaan. Säkeet sisältävät kovia k- ja t-äänteitä, ja erityisesti säe 37 kiinnittää huomion näihin klusiileihin. Runon minä tuo myös esiin mielipiteensä miehestä, joka käyttää väkivaltaa naiseen – hän suhtautuu tähän pilkallisesti ja pitää väkivaltaa häpeällisenä.

Runon jatkuessa mies olisi pitänyt sopivampana, että tytön kaulalle olisivat jääneet hänen rakastavien huuliensa tai hampaidensa jäljet kuin kasvoille lyönnin jäljet. Mies miettii nyt jälkeenpäin eikö olisi ollut riittävää, että hän raivostuessaan olisi huutanut tytölle tai jyrissyt uhkauksia, eikä niitäkään liian ankarasti, tai repinyt hänen tunikansa. Mutta sen sijaan hän oli repinyt hiuksia tytön otsalta ja kynsinyt hänen poskiaan. Hän sanoo tytön seisoneen surun murtamana ja kasvot aivan kalpean valkoisena kuin Parosvuoren marmorin jäsenet elottomina ja vartalo vavisten kuin poppeli, josta tuulenpuuska ravistaa lehtiä, niin kuin ruoko, jota lempeä länsituuli kahisuttaa, tai vedenpinta, jonka lämmin etelätuuli saa väreilemään. Runo jatkuu seuraavasti.

am. 1, 7, 57 – 68

<i>suspensaeque diu lacrimae fluxere per ora,</i>	57
<i>qualiter abiecta¹²³ de niue manat aqua.</i>	58
<i>tunc ego me primum coepi sentire nocentem;</i>	59
<i>sanguis erat lacrimae, quas dabat illa, meus.</i>	60
<i>ter tamen ante pedes uolui procumbere supplex;</i>	61
<i>ter formidatas reppulit illa manus.</i>	62

¹²³ *Abiecta* on Kenneyn valinta editioonsa, koska se esiintyy käsikirjoituksissa useimmin. Kenney 1961, 17. Madvig on ehdottanut korjattavaksi *adfecta*. Madvig 1873, 67.

<i>at tu ne dubita (minuet uindicta dolorem)</i>	63
<i>protinus in uoltus unguibus ire meos;</i>	64
<i>nec nostris oculis nec nostris parce capillis:</i>	65
<i>quamlibet infirmas adiuuat ira manus.</i>	66
<i>neue mei sceleris tam tristia signa supersint,</i>	67
<i>pone recompositas in statione comas.</i>	68

Ja pitkään padotut kyyneleet virtasivat hänen kasvoillaan, niin kuin sulavesi noruu lumikeosta. Silloin ensi kertaa aloin tuntea syyllisyyttä; kyyneleet, joita hän vuodatti, olivat omaa vertani. Kolme kertaa yritin pudottautua polvilleni hänen eteensä anoakseni anteeksiantoa; kolme kertaa hän työnsi syrjään kädet, joita pelkäsi. Mutta sinä vuorostasi – sillä kostosi vähentää tuskaani – älä epäröi hyökätä kynsinesi kasvojeni kimppuun. Älä säästä silmiäni tai hiuksiani: viha antaa voimaa käsille, vaikka kuinka heikoille. Ja jotta raivonpuuskastani ei jäisi näkyviin niin surullisia jälkiä, järjestä hiuksesi uudelleen ja laita kampaos kohdalleen.

Tämä ote jatkaa kuvausta runon rakastajan syyllisyyden tunteista, jotka tytön vuolaina virtaavat kyyneleet ovat herättäneet. Säkeessä 60 runon minä osoittaa hänen ja hänen rakastettunsa yhteenkuuluvaisuutta: tytön kyyneleet ovat runon rakastajan verta. Tämä elävä vertaus perustuu rakastavaisten sellaiseen sielujen yhteyteen, että toisen kohtalo koituu toisenkin kohtaloksi. Rakastaja anoo kolme kertaa polvillaan anteeksiantoa rakastetultaan ja yhtä monta kertaa tyttö hänet torjuu. Nämä säkeet 61 – 62 edustavat tyypillisesti elegistä tyyliä: ”kolmesti hän yritti – kolmesti hänet torjuttiin”. Elegisiä konventioita runon rakastaja seuraa myös kehottamalla tyttöä kostamaan hänelle, jotta tytön ja sen kautta hänen oma tuskansa lieventyisi. Ovidiuksen omaleimaiseen, yllätykselliseen tyyliin kuuluvat taas viimeiset säkeet 67 – 68, joissa ensinnäkin tytölle puhutaan toisessa persoonassa runossa aikaisemmin esiintyneen kolmannen persoonan sijasta, ja vakavuus ikään kuin katoaa rakastajan kehottaessa tyttöä kunnostamaan kampauksensa saadakseen ikävän asian pois päiväjärjestyksestä.

Elegiarunous kertoo väistämättä aina jotain yhteiskunnasta, jossa se on syntynyt. Tässä tapauksessa sen, ettei naisiin kohdistettua väkivaltaa pidetty mitenkään kunniakkaana, vaikka sitä tapahtui, vaan lähinnä häpeällisenä. Epäasiallista ja väkivaltaista käytöstä miehen ja naisen välisessä suhteessa paheksuttiin ja sitä myös syvästi pahoiteltiin silloin, kun sellaista tapahtui. Väkivaltaiset miehet toivotettiin sotatantereelle. Naiseen kohdistuva väkivalta on tutkimuksessani läsnä, mutta se ei nouse merkittävästi esiin.

2.3.2. Propertiuksen ja Tibulluksen runouden piirteet suhtautumisessa naiseen kohdistuvaan väkivaltaan

Propertiuksen ja Tibulluksen runouden piirteet ovat olleet esikuva Ovidiukselle. Tämä tulee esiin esimerkiksi juuri kappaleessa 2.3.1. esitellyissä neljässä otteessa, jotka kuvaavat suhtautumista naiseen kohdistuvaan väkivaltaan. Ero Ovidiuksen runoissa ei ole kovin suuri verrattuna Propertiuksen ja Tibulluksen samaa aihetta käsitteleviin kohtiin, joista esittelen muutaman esimerkin.

Propertius 2, 5, 21 – 6

<i>nec tibi periuro scindam de corpore uestes,</i>	21
<i>nec mea praeclusas fregerit ira fores,</i>	22
<i>nec tibi conexos iratus carpere crines,</i>	23
<i>nec duris ausim laedere pollicibus:</i>	24
<i>rusticus haec aliquis tam turpia proelia quaerat,</i>	25
<i>cuius non hederæ circuire caput.</i>	26

En saattaisi repiä vaatteita petollisen vartalosi yltä, vihani ei voisi rikkoa teljettyä oveasi, enkä uskaltaisi vihaisena kiskoa palmikoituja hiuksiasi tai vahingoittaa sinua kovilla peukaloilla. Joku karkea moukka pitääköön tapanaan sellaisia häpeällisiä tappeluita; sellainen, jonka päähän ei koskaan ole kiedottu runoilijan murattiseppeltä.

Propertius tuo esiin mielipiteensä naiseen väkivaltaisesti suhtautuvasta miehestä ja luettelee samalla elkeet, jotka tekevät rakastajasta moukan: vaatteiden repiminen naisen yltä, naisen kotioven rikkominen raivonpuuskassa, hiusten tai kampauksen kiskominen tai käsin puristaminen tarkoituksena aiheuttaa kipua ja mustelmia. Selvästi sellainen käytös ei Propertiuksen mielestä sovi runoilijalle.

Tibullus 1, 6, 73 – 4

non ego te pulsare uelim, sed, uenerit iste 73
si furor, optarim non habuisse manus. 74

En soisi lyöväni sinua, mutta jos sellainen raivo minuun iskisi, toivoisin, ettei minulla olisi ollut käsiä.

Tibullus 1, 10, 53 – 66

sed Veneris tunc bella calent, scissosque capillos 53
femina perfractas conqueriturque fores; 54
flet teneras subtusa genas, sed uictor et ipse 55
flet sibi dementes tam ualuisse manus. 56
at lasciuus Amor rixae mala uerba ministrat, 57
inter et iratum lentus utrumque sedet. 58
a! lapis est ferrumque, suam quicumque puellam 59
uerberat: e caelo deripit ille deos. 60
sit satis e membris tenuem rescindere uestem, 61
sit satis ornatus dissoluisse comae, 62
sit lacrimas mouisse satis; quater ille beatus 63
quo tenera irato flere puella potest. 64
sed manibus qui saeuus erit, scutumque sudemque 65
is gerat et miti sit procul a Venere. 66

Silloin rakkauden taistelut kuumasti raivoavat, ja nainen valittaa revityistä hiuksista ja pirstotusta ovesta. Hän itkee pehmeät posket mustelmilla, mutta

myös hänen voittajansa itkee sitä, että hänen raivoisat kätensä olivat niin voimakkaat. Mutta leikkisä Amor syöttää katkeria sanoja riitaan ja istuu välinpitämättömänä vihaisen parin välissä. Voi! Jokainen joka lyö tyttöä, on kiveä ja terästä; sellainen tyyppi, joka repii jumalat alas taivaasta. Olkoon se tarpeeksi, että repii tytön yltä hänen ohuen vaatteensa, olkoon tarpeeksi se, että on sekoittanut hänen vaivalla tehdyn kampauksensa, olkoon tarpeeksi se, että on saanut hänet kyyneliin – neljästi siunattu olkoon mies, joka vihallaan saa lempeän tyttänsä itkemään. Mutta mies, joka käyttää käsiään väkivaltaan, kantakoon kilpeä ja seivästä ja pysyköön kaukana lempeästä rakkaudesta.

Ensimmäisessä Tibulluksen oteessa runon minä toivoo, ettei suin surminkaan löisi naistaan. Jos hän sellaisen raivon valtaan joskus joutuisi, hän toivoo, ettei hänellä tuolloin käsiä olisi ollut ollenkaan. Toisessa oteessa Tibullus puhuu kuumasti raivoavista rakkauden taisteluista, joissa rakastetun hiukset on kiskottu hajalleen, ovi on pirstottu, posket ovat mustelmilla ja silmät kyynelissä. Voittonsa hetkellä rakastajakin kuitenkin itkee kuumia kyyneleitä katsellen raivoisien käsiensä voiman tuloksia eikä vaikuta ollenkaan ylpeältä saavutuksestaan. Tässä on jumalyhteys: rakkauden jumala pitää onnettomia rakastavaisia pilkkanaan ja syöttää välinpitämättömänä riidanjyviä tappelevien rakastavaisten välille. Runon minä esittää, että mies, joka käyttää väkivaltaa naiseen ei ole inhimillinen ihminen vaan kiveä ja terästä. Runon minä on kuitenkin ymmärtäväinen eikä soimaa miestä hänen vihastaan vaan hänen väkivallastaan ja osoittaa väkivaltaiselle miehelle paikan sotatantereella kilven ja keihään kanssa.

Ovidius tuo runossaan 1, 7 esiin lyömisen (3 – 4) Propertiuksen tapaan, ja samoin hän toivoo (23 – 24), että raivonpuuskan koittaessa hänen kätensä olisivat irronneet olkapäistä jo ennen tekoa, kuten Tibulluskin kirjoittaa (6, 73 –74). Ovidius pitää lyövää miestä runossaan moukkana (2 – 3 ja 19), kuten Propertiuskin (25 – 26), ja Tibullus ohjaa väkivaltaisen sulhon armeijan palvelukseen (1, 10, 65 – 66). Hallitsemattoman voimankäytön seurauksiin viittaavat sekä Tibullus (1, 10, 55 – 56) että Ovidius (25 – 26). Naisen kampauksen repimisen mainitsevat Propertius (23) ja Tibullus (1, 10, 53 –

54), ja myös Ovidius viittaa tähän samaan aiheeseen (39 ja 68). Sanankäyttö on myös toisinaan samantyyppistä näiden runoilijoiden kesken. Esimerkiksi Propertius käyttää verbiä *laedere* ('loukata') (24), ja Tibullus taas viittaa vahingoittuneisiin poskiin ilmaisulla *teneras genas subtusa* (1, 10, 54 – 55). Myös Ovidius käyttää loukatuista poskista ilmaisua *laesae genae* (1, 7, 40). Sanat *ira* ('viha') ja *furor* ('raivo') toistuvat niin Propertiuksella (22 – 23), Tibulluksella (1, 6, 74 ja 1, 10, 58) kuin Ovidiuksellakin (1, 7, 2 – 3 ja 66).

Näitä kolmea samaan tyyppiin kuuluvaa runoilijaa yhdistää myös harkittu liioittelu. Sillä saadaan elegiaan aikaan draamaa. Propertiuksen ja Tibulluksen pirstotuilla ovilla on ollut käyttöä myös Ovidiuksen elegioissa. Kaikkien kolmen runojen rakastajat repivät vaatteet raivoissaan rakastajattarensa yltä samoin kuin kampaus tai palmikot revitään hajalleen, ja kyyneleet valuvat virtanaan niin rakastajalta kuin rakastajattareltakin. Jumalat ovat myös usein tavalla tai toisella mukana heidän elegisissä runoissaan.

2.3.3. Yhteiskunnan suhtautuminen naiseen kohdistuvaan väkivaltaan

Tasavallan aikana käytös, jota ei haluttu hyväksyä (*iniuria* 'vääräuskoisuus, väkivallanteko') tuotiin lainsäädännön piiriin. Säädettiin edikti *de adtemptata pudicitia* "koskien siveyden loukkauksia". Sen mukaan syyte loukkauksesta voitiin nostaa vastaan jokaista, joka kosiskeli epämoraalisin aikein naimatonta tyttöä (*virgo*) tai naimisissa olevaa naista tai seuraili häntä (seurailu aiheutti vahinkoa naisen maineelle) tai johdatti erilleen hänen esiliinansa (so. siveydenvartijansa) joko suostuttelemalla tai voimaa käyttäen. On huomattava, että kunniallisen naisen (*mater familias*) ei ollut soveliasta esiintyä julkisesti ilman esiliinaa, jonka (yksi) tehtävä oli estää seksuaaliset lähestymiset.¹²⁴

Siveysloukkaukseen kuitenkin suhtauduttiin kevyemmin, jos tyttö tai nainen oli pukeutunut orjan tavoin, ja vielä kevyemmin, jos hän oli pukeutunut kuin prostituoitu. Orjan ollessa loukkaavana osapuolena hänen omistajansa saattoi joutua oikeuteen. Syytteen saattoi nostaa naisen itsensä lisäksi hänen miehensä tai isänsä tai jopa

¹²⁴ Gardner 1991, 117.

sulhasensa. Naista koskevat siveyden loukkaukset olivat loukkauksia mitä suurimmassa määrin myös naisen miestä, isää ja perhettä kohtaan. Perheen piirissä elävien miesorjien ja naisten suhteen miehillä oli huoli paitsi naistensa siveydestä tai arvokkuudesta myös kodin ja perheen sisäisen luottamuksen ja kiinteyden säilyttämisestä.¹²⁵

Rikossyyte naisten (ja poikien) raiskauksesta (*stuprum per vim*) voitiin nostaa *lex Iulia de vi publica* -lain nojalla ”Juliuksen laki koskien yleistä väkivaltaa”. Laki oli säädetty todennäköisesti jo Julius Caesarin hallintoaikana.¹²⁶

2.4. Suhtautuminen lahjojen antamiseen rakastetulle

Rakastetulle oli tapana antaa lahjoja. Kaikki rakastajat eivät kuitenkaan olleet yhtä anteliaita. Joka rakastajalla oli myös oma käsityksensä lahjan arvosta ja sen tarpeellisuudesta. Joku rakastaja saattoi hyvinkin ottaa itseensä, jos tyttö toi esiin toiveen saada muutakin kuin rakkautta, vaikka tytölle konkreettinen lahja tai raha saattoi merkitä yhtä lailla kiintymyksen osoitusta kuin aineeton lahja, sillä konkreettinen osallistuminen tytön aineelliseen hyvinvointiin lisäsi hänen turvallisuudentunnettaan. Silloin lahjan tai rahan merkitys nousi tärkeämmäksi tytön silmissä kuin rakastaja mahdollisesti tuli ajatelleeksi.

Rakastajan mieleen saattoi hiipiä epäily siitä, eikö hän ja hänen osoittamansa rakkaus itsenään riitä, ja pelko heidän suhteensa muuttumisesta rakkaussuhteesta hyötysuhteeksi. Toisaalta vauras rakastaja sai tässä tilaisuuden näyttää anteliaisuutensa, mikä ei voinut olla vaikuttamatta asiaintilaan. Esimerkeiksi olen ottanut kaksi otetta Ovidiuksen runosta 1, 10. Runo alkaa myyttisillä esimerkeillä, jotka kertovat erilaisista parisuhteeseen vaikuttaneista muuttumisista: Nainen Eurotas-joelta¹²⁷ seilaa fryygalaisella laivalla jättäen taakseen kaksi miestänsä¹²⁸ sotimaan keskenään. Ledan

¹²⁵ Gardner 1991, 118.

¹²⁶ Gardner 1991, 118.

¹²⁷ Helena.

¹²⁸ Menelaos ja Paris.

vietteli viekas mies valelinnun muodossa.¹²⁹ Rutikuivalla Argoksen alueella vaeltava ja vettä etsivä Amymone, tuli vietelleyksi.¹³⁰ Runoilija käsittelee pelkoa rakastetun tai rakkaussuhteen muuttumisesta.

am. 1, 10, 11 – 20

<i>cur sim mutatus quaeris? quia munera poscis:</i>	11
<i>haec te non patitur causa placere mihi.</i>	12
<i>donec eras simplex, animum cum corpore amaui;</i>	13
<i>nunc mentis uitio laesa figura tua est.</i>	14
<i>et puer est et nudus Amor, sine sordibus annos</i>	15
<i>et nullas uestes, ut sit apertus, habet.</i>	16
<i>quid puerum Veneris pretio prostare iubetis?</i>	17
<i>quo pretium condat, non habet ille sinum¹³¹.</i>	18
<i>nec Venus apta feris Veneris nec filius armis:</i>	19
<i>non decet inbelles aera merere deos.</i>	20

Kysytkö, miksi olen muuttunut? Koska sinä vaadit lahjoja (vastapalvelukseksi): tämä on syy, joka estää sinua miellyttämästä minua. Niin kauan kuin olit vaatimaton, rakastin sieluasi yhdessä ruumiisi kanssa; nyt mielesi heikkoudet ovat vioittaneet kaunista ulkomuotoasi. Amor on nuori ja alaston; hän on elänyt vähäiset vuotensa vailla ahneutta eikä hänellä ole lainkaan vaatteita, jotta hän olisi avoin. Miksi käskette Venuksen pojan myydä itseään rahasta? Hänellä ei ole taskua, johon ansioitaan tallettaa. Ei Venus enempää kuin hänen poikansakaan ole sopivia astumaan julmien aseiden palvelukseen – rauhaisten jumalten ei sovi ansaita palkkaa.

¹²⁹ Juppiter vietteli Ledan joutsenen muodossa. Munari 1955, 132.

¹³⁰ Poseidon vietteli Amymonen, joka etsi vettä. Vastapalveluksena Poseidon synnytti alueelle vettä pulppuavan lähteen.

¹³¹ *Sinus* oli taskunomainen taite togan poimuissa. *OLD*, s. v. *sinus*¹, n:o 1.

Tässä otteessa runon rakastaja on sydämistynyt, kun hänen rakkaansa vaatii häneltä rakkaudenosoitusta lahjan muodossa vastapalveluksena hänelle osoittamastaan rakkaudesta. Pettymys kuuluu esimerkiksi säkeen 11 surullisointuisista *mu*-tavuista (sanoissa *mutatus, munera*), joita ympäröivät klusiileilla k ja p alkavat sanat (*cur, quaeris, quia, poscis*). Sanaa *munus* käytetään yleensä juuri sellaisista lahjoista, jotka on tarkoitettu vastapalvelukseksi jostain aiemmin tapahtuneesta. Rakastaja muistelee, millainen tyttö oli heidän suhteensa alkuaikoina: vaatimaton ja siitä syystä kokonaisuudessaan rakastettava. Tilanne on muuttunut, ja työstä on tullut vaativaisempi, jolloin hänen kauneutensakin vaikuttaa kadonneen rakastajan silmissä. Rakastaja tuo jumalat vertailukohdiksi, kuten elegiaan sopii, pystyäkseen paremmin tuomaan esiin ajatuksensa tytön ahneudesta. Säkeessä 17 murhetta ilmentää r-äänteen tuoma karheus (sanoissa *puerum, pretio, prostare*). Tästä säkeestä alkaen runon rakastaja tuntuu puhuvan naisille yleisesti.

Tämän jälkeen runossa seuraa suorasanaista selontekoa: Runon minä esittää prostituoidun myyvän itseään kenelle tahansa määrätystä hinnasta ja keräävän näin omaisuutensa vartalonsa kysynnän mukaan. Hän pyytää ottamaan mallia eläimistä: Tamma ei pyydä lahjaa orilta eikä nauti härältä. Pässä ei kosiskele lahjoilla lammasta, joka sitä miellyttää. Varsin pettyneen kuuloisesti runon minä toteaa: Ainoastaan nainen nauttii saaliista, jonka on kiristänyt mieheltä. Ainoastaan nainen vuokraa öitään ja antautuu vuokrattavaksi sekä myy sitä, mitä kukin haluaa, ja määrää hinnan sen mukaan, paljonko saa itse mielihyvää. Runon minä kysyy: Jos rakkauden on tarkoitus olla kummallekin yhtä miellyttävää, miksi toinen myy sitä ja toinen ostaa? Hän varoittaa tyttöjä ryhtymästä moiseen kertoen, ettei väärällä tavalla hankittu ansio anna hyvää lopputulosta. Hän kertoo esimerkin vestaali Tarpeiasta, joka petti sabiinilaiset. Hänet paljasti arvokas kaulakoru, jonka hän oli saanut korvaukseksi petoksesta. Sabiinilaiset surmasivat Tarpeian. Runo jatkuu seuraavassa otteessa.

am. 1, 10, 53 – 60

nec tamen indignum est a diuite praemia posci: 53

munera poscenti quod dare possit habet; 54

carpite de plenis pendentis uitibus uuas, 55

<i>praebeat Alcinoi poma benignus ager.</i>	56
<i>officium pauper numerat studiumque fidemque;</i>	57
<i>quod quis habet, dominae conferat omne suae.</i>	58
<i>est quoque carminibus meritas celebrare puellas</i>	59
<i>dos mea: quam uolui, nota fit arte mea.</i>	60
<i>scindentur uestes, gemmae frangentur et aurum;</i>	61
<i>carmina quam tribuent, fama perennis erit.</i>	62
<i>nec dare, sed pretium posci dedignor et odi;</i>	63
<i>quod nego poscenti, desine uelle, dabo.</i>	64

Silti ei ole sopimatonta vaatia rikkaalta mieheltä lahjoja: hänellä on, mitä antaa tytölle, joka vaatii lahjoja. Poimikaa rypäleet, jotka riippuvat täysistä viiniköynnöksistä; anna Alkinooksen anteliiden maiden tarjota sinulle hedelmiään. Köyhä mies maksaa velvollisuudentunnolla, kiintymyksellään ja uskollisuudellaan; suokoon kukin rakastajattarelleen kaiken, mitä hänellä on. Minun lahjani sen ansaitseville tytöille on tehdä heidät kuuluisiksi runoillani: taiteeni tekee kuuluisaksi tytön, jolle olen halunnut kuuluisuutta. Vaatteet revitään, jalokivet ja kulta lyödään pirstaleiksi, mutta kuuluisuus, jonka runous suo, on ikuista. Ei antaminen ole se, mitä halveksin ja vihaan, vaan maksun pyytäminen; lakkaa haluamasta sitä, mitä kieltäydyn sinulle vaatiessasi antamasta, niin saat sen.

Tämän otteen runoilijaminä antaa täyden siunauksensa rakastajattaren lahjojen pyytämiselle, kun se jolta pyydetään, on varakas. Hän käyttää esimerkkinä myyttistä Alkinoosta¹³², jonka varallisuus, laajat viljelykset ja viinitarhat olivat tunnettuja. Hän vaikuttaa peräänkuuluttavan oikeudenmukaisuutta ja kohtuutta lahjojen suhteen ja kirjoittaa, että kukin lahjoittakoon rakastajattarelleen sitä, mitä hänellä on. Hän pitää köyhän miehen velvollisuudentuntoa, kiintymystä ja uskollisuutta aivan yhtä hyvinä

¹³² Alkinoos (kr. Ἀλκίνοος) oli Kreikan mytologiassa faiaakien kuningas ja Nausikaan isä, joka tarjosi Odysseukselle turvapaikan hänen harhaututtuaan faiaakien maahan ja osoitti suurta vieraanvaraisuutta pakolaista kohtaan. Alkinoos lähetti Odysseuksen kotiin Ithakalle runsain lahjoin varustettuna. Rose 2003, 54.

lahjoina kuin varakkaan miehen rahalla hankittuja lahjoja. Runoilijan lahja tytölleen ovat runot ja laulut, joissa hän pystyy niin halutessaan tekemään rakastajattarestaan kuuluisan tytön koko loppuelämäksi. Hänen mukaansa runo on arvokkaampi kuin materiaallinen lahja, koska se säilyy ikuisesti ja antaa kuolemattomuuden. Hän korostaa, ettei halveksi lahjojen antamista vaan niiden vaatimista ja maksun pyytämistä. Vaikuttaa siltä, että runoilijaminän silmissä maksun pyytäminen väheksyy vilpittöntä rakkautta.

Seuraava ote on alku 66 säettä käsittävästä runosta, jonka pääpaino on runouden ja runoilijan arvostukseen liittyvissä kysymyksissä. Otteen kertoessa runouden arvostuksesta, runon jatko kertoo runoilijan arvostuksesta tai pikemminkin siitä, mikä ajaa siitä ohi. Runon minä arvostelee kitkerin sanoin juuri ritarin arvon saanutta miestä, joka oli aikaisemmin sotilas. Miehen yhteiskuntaluokka, arvostus ja varallisuus kohenee oitis sen myötä. Runoilija Ovidius oli muuten itse ritarisäätyinen. Runoilijaminä tulee siihen kohtalonkysymykseen, kuinka turhaa on kirjoittaa runoutta tytölle, joka mieluummin hyväilee miestä, jonka kädet ovat tahraantuneet toisen ihmisen vereen ja joka on tappanut, kuin miestä, joka on lahjoittanut tytölle runonsa. Runon minä toteaa jo Juppiterin tienneen, että pahuudella voittaa vielä enemmän kuin kullalla: hän kertoo mytologian esimerkin neito Danaëstä.¹³³ Runon loppuosa kertoo ihmisen ahneudesta ja yhteiskunnan epätasa-arvosta, ja samalla runoilijaminä kiivastuu: Ottakoot kaiken, Campus ja Forum heitä palvelkoot, mutta älköön antako heidän ahneudessaan sallittako ostaa rakastettujamme!

am. 3, 8, 1 – 8

Et quisquam ingenuas etiam nunc suspicit artes 1

aut tenerum dotes carmen habere putat? 2

ingenium quondam fuerat pretiosius auro, 3

at nunc barbaria est grandis habere nihil. 4

¹³³ Runon minä kertoo sekä isän että tytär Danaën olleen tiukkoja siveellisyyden vartijoita, kun ei ollut mitään erityistä palkintoa tavoiteltavana. Danaë oli tornissa lukittujen ovien takana. Juppiter onnistui kuitenkin viettelemään hänet laskeutumalla Danaën huoneeseen kultasateena, jota neito ei voinut vastustaa. Ov. *am. 3, 8, 29 – 34.*

<i>cum pulchre dominae nostri placuere libelli,</i>	5
<i>quo licuit libris, non licet ire mihi;</i>	6
<i>cum bene laudauit, laudato ianua clausa est:</i>	7
<i>turpiter huc illuc ingeniosus eo.</i>	8

Entä kunnioittaako joku vielä tänä päivänä jaloja taiteita tai luuleeko, että herkillä säkeillä on lahjan arvo? Aikaisemmin lahjakkuus oli arvokkaampaa kuin kulta, mutta nyt suurta sivistymättömyyttä on se, ettei omista mitään. Minun ei ole lupa mennä sinne, minne kirjani pääsivät, silloin kun ne olivat naiselleni hyvin mieluisia. Silloin kun hän minua kovin ylisti, ovi pysyi minulta suljettuna, vaikka olin ylistetty. Häpeällisesti vaeltelen siellä ja täällä huolimatta runoilijan lahjakkuudestani.

Tämä ote pohtii syvällisesti taiteita ja lahjakkuutta sekä niiden arvostusta. Runoilijaminä miettii, arvostaako rakkauden säkeitä enää kukaan, ja kysyy, onko niillä vielä sama arvo kuin materiaalisella lahjalla. Hän muistelee turhautuneena aikaa, jolloin lahjakkuutta arvostettiin enemmän kuin varakkuutta. Silloin kun hänen runokirjojensa suosio naisten keskuudessa oli parhaimmillaan, hänen ei toki sopinut mennä sinne, minne hänen kirjansa olivat tervetulleita – nimittäin naisten makuuhuoneeseen. Maineensa huipulla häntä kiitettiin ja ylistettiin, mutta naisen ovi pysyi suljettuna. Huolimatta lahjakkuudestaan hän ei aina ole päässyt sinne, minne oikeastaan olisi halunnut.

Vaikka elegian rakastetut naiset (*puella*) eivät Liljan mukaan olleet prostituoituja,¹³⁴ otan esiin pitkän runon 1, 8 (114 säettä), joka käsittelee lahjojen antamista prostituoitujen näkökulmasta. Runo kertoo vanhasta Dipsas-nimisestä¹³⁵ parittajanaisestä. Sanotaan, että hän ei ole koskaan selvin silmin (so. raittiina) katsonut mustan

¹³⁴ Kts. alaviite 106 s. 49.

¹³⁵ Kr. δῖψα 'jano'. Liddell & Scott 1940, s.v. δῖψα. Latinassa *dipsas* tarkoittaa myrkkyykäärmettä, jonka purema saa janoiseksi. Erisnimenä se tarkoittaa janoista naista. *OLD*, s.v. *dipsas*; Munari 1955, 125.

Memnonin äitiä, rusoratsuista Auroraa (aamunkoittoa).¹³⁶ Hänen sanotaan tietävän paljon yrttien käytöstä, kehräämisestä ja kiimaisten tammojen taikavoimaisista nesteistä. Kerrotaan, että hänen niin halutessaan pilvet kokoontuivat yhteen taivaalla tai päivä paistoi. Runoilijaminä kertoo nähneensä tähtien vuodattavan verta ja kuun kasvojen olleen karminpunainen kuin veri naisen ansiosta. Hän epäilee tämän naisen vaihtavan muotoa yön varjoissa ja vanhan kehonsa saavan höyhenpeitteen. Tällä nopeakielisellä naisella on maallinen, vaatimaton naispiiri.

Runon minä on sattumalta päässyt salakuuntelemaan suljetun oven takaa Dipsasta, joka antaa neuvoja työlle: ”Tiedä, että eilen voitit varakkaan nuorukaisen suosion. Hän ei saanut katsettaan irti sinusta. Nappaa hänet nopeasti. Miksi sinä et voisi voittaa suosiota? Kauneutesi voittaa kaikki. Toivoisin sinulle onnea oikeudenmukaisuutesi vuoksi; jos sinä olisit rikas, minäkään en olisi köyhä. Mars taivaalla on estänyt sinua. Nyt se on mennyt ja suotuisa Venus nousut. Se tuo sinulle rikkautta, saat nähdä! Rikas rakastaja on ihastunut sinuun ja kiinnostunut tarpeistasi.” Dipsas mainitsee johdattelevasti myös kauneuden katoavaisuudesta. Dipsaksen antaessa lahjoja koskevia ohjeita työlleen, hän ohjeistaa säkeissä 57 – 58 ja 61 – 62 erityisesti runoilijoiden varalta:

am. 1, 8, 57 – 58

ecce, quid iste tuus praeter noua carmina uates 57

*donat? amatoris milia multa leges.*¹³⁷ 58

Kas, mitä tuo sinun runoilijasi antaa sinulle paitsi uusia lauluja? Saat lukeaksesi monia tuhansia rakastajan säkeitä.

am. 1, 8, 61 – 62

qui dabit, ille tibi magno sit maior Homero; 61

crede mihi, res est ingeniosa dare. 62

¹³⁶ Memnon oli Auroran poika, Etiopian kuningas.

¹³⁷ Kohdassa *milia – leges* Kenney on käyttänyt Munarin korjausehdotusta. Munari pohtii, olisiko kuitenkin kyse rahasta ja pitäisikö käyttää muotoa *lege*. Kenney 1961, 20.

Anna miehelle, joka antaa lahjoja, suurempi arvo silmissäsi kuin suurelle Homerokselle; usko minua, antaminen vaatii älyä.

Dipsas varoittaa tyttöjään luottamasta rakastajan kätteettomiin lupauksiin, hienoon ulkonäköön tai muihin selityksiin. Hän kieltää aliarvioimasta rakastajaa, jonka jalassa on liitumerkintä.¹³⁸ Saman runon säkeissä 93 – 94, 99 – 100 sekä 101 – 102 Dipsas ohjeistaa kitsaiden rakastajien varalta:

am. 1, 8, 93 – 94

cum te deficient poscendi munera causae, 93
natalem libo testificare tuum. 94

Kun sinulta puuttuu syy vaatia lahjoja, osoita kakulla, että on syntymäpäiväsi.

am. 1, 8, 99 – 100

munera praecipue uideat quae miserit alter: 99
si dederit nemo, Sacra roganda Via est. 100

Ennen kaikkea, anna rakastajan nähdä lahjat, jotka toinen on lähettänyt: jos kukaan ei ole antanut mitään, sinun on lähdettävä keskustaan Via Sacran varteen.

am. 1, 8, 101 – 102

cum multa abstuleris, ut non tamen omnia donet, 101
quod numquam reddas, commodet ipsa roga. 102

Kun olet saanut häneltä paljon lahjoja niin, ettei hän kuitenkaan lahjoita kaikkea, pyydä häntä lainaamaan sinulle rahaa, jota et koskaan palauta.

¹³⁸ Liitumerkintä jalassa tarkoitti, että mies oli aikanaan myyty orjaksi. Hän on tässä tapauksessa myöhemmin ostanut kalliisti vapautensa, vaikka merkki onkin jäänyt jalkaan. Munari 1955, 128.

Dipsaksen ohjeet ovat karttuneet pitkän elämän kokemuksista, ja niillä hän opastaa tyttöjään käytännönläheisesti. Ensimmäisessä ja toisessa otteessa Dipsas vähän tuulettaa tytön ajatuksia. Hän herättää tytön miettimään, elättävätkö runot tyttöä tai onko hänelle niistä hyötyä, vaikka kauniita ovatkin. Sitä paitsi on todennäköistä, ettei runoista muutenkaan tule olemaan puutetta. Näissä kolmessa pikku otteessa Dipsas antaa käytännön vinkkejä erityisesti säästeliäiden rakastajien varalta: Ensinnäkin aina voi huomauttaa rakastajalle hienovaraisesti syntymäpäivästään, jolloin rakastaja todennäköisesti toimii odotusten mukaan. Jos rakastaja toimii päinvastaisesti, Dipsas kehottaa tyttöä lähtemään ansaitsemaan tunnetulle kauppakadulle Via Sacralle, jonka varrella myös prostituoidut työskentelivät. Keinoja kaihtamatta Dipsas neuvoo tyttöä myös lainaamaan rahaa rakastajalta, jolla tietää olevan varallisuutta, palauttamatta lainaa takaisin.

Yllä oleva kuulostaa huijaukselta, mutta todellisuudessa Dipsaksen huoli sekä omasta että tyttöjensä toimeentulosta ja vanhuudenvarasta oli aitoa. Kysymys lahjojen antamisesta, niiden vastaanottamisesta ja niiden hankkimisesta ei ole aivan vähäpätöinen asia Ovidiuksen tuotannossa poimimieni otteiden pohjalta. Siinä kytkeytyy usea asia yhteen: runoilijan ja runouden arvostus yhtäältä, parisuhteen muuttuminen rakkaussuhteesta hyötysuhteeksi toisaalta, ja vielä tyttöjen arvostus, olivat he sitten prostituoituja tai eivät, sekä heidän sosiaaliturvansa.

2.5. Suhtautuminen naisen ulkonäköön

Ulkonäköä pidettiin tärkeänä, ja se näkyy myös elegiankirjoittajilla. Siitä on osoituksena myös Ovidiuksen naisille kirjoittama eleginen kauneudenhoito-opas *De medicamine faciei femineae*, joka julkaistiin ennen vuotta 2 jaa. (mahdollisesti jo ennen vuotta 1 eaa.), ja siitä on säilynyt 100 säettä.¹³⁹ Opas käsittelee naisten kauneudenhoitoon käytettäviä kosmeettisia aineita ja antaa ohjeita ihonhoitoon. *Amores*-teoksessaan Ovidius käsittelee ulkonäköön liittyviä asioita erityisesti runossa 1, 14, josta seuraa kaksi otetta:

¹³⁹ Lilja 1965, 16.

am. 1, 14, 1 – 2

Dicebam 'medicare'¹⁴⁰ tuos desiste capillos'; 1

tingere quam possis, iam tibi nulla coma est. 2

Sanoin sanomasta päästyäni: “Lopeta hiustesi värjääminen”; nyt sinulla ei ole kiharoita, joita värjätä.

Näiden säkeiden perusteella runon minä haluaa puuttua naisen ulkonäköön ja tuntuu puolustavan luonnollisuutta. Otetta seuraavissa säkeissä hän vertaa tyttänsä hiusten hienoutta hämähäkin kutoman seitin silkkiin. Hiusten omaa väriä hän puolustelee myös: ”Väri ei ollut musta eikä kultainen vaan niiden yhdistelmä, kuin Ida-vuoren kostean rinteiden jalon setripuun raitaiseksi kuorittu pinta. Kirjoittajan mukaan hiukset taipuivat lukemattomiin eri kampauksiin eivätkä aiheuttaneet kantajalleen huolta. Säkeet sisältävät aiheellisen varoituksen: ellet lopeta värjäämistä, kohta sinulla ei ole kiharoita, joita värjätä! Komeat hiukset vaikuttivat olevan niin naisten, miesten kuin jumaltenkin kruunu. Auringonjumala Apollo sekä viinin ja hedelmällisyyden jumala Bacchus olivat kuuluisia hiustensa kauneudesta ja pituudesta.¹⁴¹ Sekä tasavallan ajan että keisariajan Roomassa hiusten värjääminen, myös miesten hiusten, oli tavallista. Väriaineet olivat kuitenkin hyvin myrkyllisiä, mistä syystä hiukset saattoivat lähteä kokonaan. Näin lienee käynyt myös Corinnalle, kuten yllä oleva ote varoittaa. Myös Propertius kantaa huolta Cynthiansa hiuksista ja edustaa samaa mielipidettä kuin Ovidius.¹⁴² Hiusten lähtö oli katastrofi, ja niinpä jo antiikin aikana tunnettiin peruukit.¹⁴³

am. 1, 14, 17 – 30

ante meos saepe est oculos ornata nec umquam 17

bracchia derepta saucia fecit acu. 18

saepe etiam nondum digestis mane capillis 19

purpureo iacuit semisupina toro; 20

¹⁴⁰ *Medicare* ‘värjätä’, vrt. Hor. *carm.* 3, 5, 28.

¹⁴¹ Tib. 1, 4, 38.

¹⁴² Prop. 2, 18, 23 – 8.

¹⁴³ Ov. *ars* 3, 165; Mart. 12, 23. Vaaleat peruukit valmistettiin germaanivankien hiuksista. Mart. 14, 26.

<i>tum quoque erat neglecta decens, ut Thracia Bacche</i>	21
<i>cum temere in uiridi gramine lassa iacet.</i>	22
<i>cum graciles essent tamen et lanuginis instar,</i>	23
<i>heu, mala uexatae quanta tulere comae!</i>	24
<i>quam se praebuerant¹⁴⁴ ferro patienter et igni,</i>	25
<i>ut fieret torto nexilis orbe sinus!</i>	26
<i>clamabam 'scelus est istos, scelus, urere crines.</i>	27
<i>sponte decent: capiti, ferrea, parce tuo.</i>	28
<i>uim procul hinc remoue: non est, qui debeat uri;</i>	29
<i>erudit admotas ipse capillus acus.'</i>	30

Usein rakastajattareni kampautti hiuksensa silmiäni edessä, eikä hän koskaan satuttanut kampaajan käsivarsia kampauksesta kiskaistulla hiusneulalla. Usein hän myös aamulla lojui puoliksi istuen purppuraisella vuoteellaan hiukset vielä vapaina; myös silloin, kampaamattomana, hän oli kaunis kuin Traakian bakkantti¹⁴⁵, kun hän sattuu makaamaan loikoillen uupuneena vihreällä nurmella. Vaikka kiharasi olivat hienot ja pehmeät, silkkisen haivenen kaltaiset,¹⁴⁶ voi, mitkä kärsimykset ja piinat ne kestävätkään! Miten kärsivällisesti ne olivatkaan alistuneet tulelle ja raudalle niin, että syntyi tiukkoja korkkiruuvikiekuroita! Minulla oli tapana huudahtaa: ”Se on rikos, on rikos polttaa nuo kutrit. Ne ovat kauniit sellaisena kuin ovat: säästä omaa päätäsi, kovasydäminen tyttö. Pidä väkivalta etäällä tästä lähtien. Nuo eivät ole sellaiset hiukset, joiden tulee palaa; hiukset itse ohjaavat hiusneuloja, jotka niihin upotetaan.”

¹⁴⁴ *Praebuerant*, ut käsikirjoituksissa. *Praebuerunt*, ut Heinsiuksen korjaus ehdotuksen mukaan. Kenney 1961, 31. (Heinsius, kts. alaviite 87.)

¹⁴⁵ Bakkantit (kr. Βάκχαι) eli menadit olivat Bacchuksen, viinin- ja hedelmällisyyden jumalan, naispuolisia palvojia. Taljoihin pukeutuneina ja murattia otsalle kiedottuna he riehuivat ja mekastivat orgioissa, jotka olivat erityisesti Bacchuksen palvontaan liittyneitä hurmoksellisia juhlamenoja, huutaen *euoi* ja heiluttaen *thyrsos*-sauvojaan. He myös soittivat symbaaleja ja eräänlaisia huiluja. *Ov. met.* 3, 533; 4, 4 – 8; 6, 590 – 5; 9, 641 – 4; 11, 1 – 5; Henrichs 2003, 479 – 480.

¹⁴⁶ Barsby 1973, 149.

Runo-otteen rakastaja seuraa Corinnan kampaamista ja tuo esiin rakastajattarensa luonteen hienouksia mainitsemalla, ettei Corinna koskaan satuttanut kampaajaansa hiusneuloilla. Kampausten tekemiseen liittyi paljon kipua, kun ajatellaan esimerkiksi tulikuuman kiharrusraudan käsittelyä. Tuohon aikaan oli tavallista, että naiset kohtelivat karkeasti naisorjia tai entisiä naisorjia, jotka työskentelivät kampaajina ja kauneudenhoitajina, pistämällä heitä käsivarteen terävillä hiusneuloilla tai raapimalla terävin kynsin heidän kasvojaan. Siitä on mainintoja jo kreikkalaisissa tragedioissa. Elegian *puellae* mainitaan kuitenkin niin hienostuneiksi, etteivät he osoittaneet huonoa käytöstä naisorjia kohtaan.¹⁴⁷ Kampaustilanne oli poikkeus Ovidiuksen yleiseen mielipiteeseen, jonka mukaan naisen tuli saada siistiytyä yksityisyydessä.¹⁴⁸

Vaikka Ovidius olikin varsin valveutunut naisten kauneudenhoidon suhteen ja kiinnostunut kampaustyyleistä, hän tuo kuitenkin säkeissä 19 – 22 esiin luonnollisen naisen vetovoimaisuuden. Antaessaan tuokiokuvan rakastajattaresta purppuraisilla pieluksilla loikoilemassa hiukset vapaina ja verratessaan häntä rakastelusta uupuneeseen Traakian bakkanttiin, hän saa runoon varsin eroottisen latauksen. Runossa varoitetaan liian kovista otteista kampausten tekemisessä vertaamalla silkinhienoa hiusta, ohutta haiventa vain, ja tulikuumaa rautaa. Kauhistunutta ilmapiiriä luovat interjektio *heu* sekä kysyvät sanat *quanta* ja *quam*, joilla huudahdus alkaa (24 – 25). Ovidius käyttää myös voimakasta tragedian kieltä tuodakseen esiin kampausten vaarat: säkeessä 27 hän toistaa *scelus*-sanaa ja seuraavassa säkeessä käyttää vokatiivia *ferrea*. Kerrotaan olevan suorastaan rikollista polttaa luonnollisen kauniita hiuksia kiharrinraudalla. Runoilijaminä pyytää tyttöä olemaan järkevä ja säästämään hiuksiaan, koska ne ovat kauneimmillaan sellaisina kuin ne luonnostaan ovat.

Runo jatkuu menetettyjen kiharoiden ylistyksenä. Ne Ovidiuksen mukaan Apollo ja Bacchus mielellään olisivat nähneet omassa päässään. Ovidius kiusoittelee tyttöä

¹⁴⁷ Gibson 2003, 192 – 3.

¹⁴⁸ *Ov. ars.* 3, 209 – 250, erityisesti säkeissä 235 – 6 Ovidius tuo esiin sen, ettei suinkaan kiellä naista kampaamasta kiharoitaan miehen silmien edessä, kun kiharat hiukset valuvat pitkin naisen selkää. Hän pitää sitä nimenomaan viehättävänä katseltavana. Ovidius tekee kuitenkin selkeän eron sen välillä, mikä on sopivaa nähtäväksi ja mikä ei (*uidenda* versus *non uidenda*). Ovidius ei pitänyt sopivana esimerkiksi naisen kaljun näyttämistä (243 – 250) enempiä kuin harmaiden hiusten piiloon värjäämistäkään miehen katsellessa (159 – 168). Gibson 2003, 191.

sanoen, ettei hän voi moittia ketään muita kuin itseään hiustensa pilaamisesta, ja lisää vielä, että nyt Germaniasta sitten lähetetään vankien hiuksia ja niihin tytön on tyytyminen. Ystävien kehuessa uusia hiuksia, he todellisuudessa kehuvat jonkun sygambrialaisen naisen hiuksia eivätkä hänen. Onneksi Ovidius osaa myös lohduttaa sanoen: ”Ota vähän iloisempi ilme ja sen myötä iloisempi mieli! Menetyksesi ei ole korvaamaton, kun kohta taas näet miten luonnolliset hiuksesi kasvavat takaisin.” Kaikesta huolimatta tässä käy ilmi, että lopulta nainen kuitenkin itse päättää hiustensa laittamisesta ja kauneutensa hoitamisesta.

Seuraava ote on kolmannen kirjan 48-säkeisestä kolmannesta runosta, joka kertoo kauneuden jumalallisesta vallasta ja samalla tuo esiin kauneuden suuren merkityksen elegikkojen keskuudessa.

am. 3, 3, 1 – 12

<i>Esse deos, i, crede¹⁴⁹: fidem iurata fefellit,</i>	1
<i>et facies illi quae fuit ante manet.</i>	2
<i>quam longos habuit nondum periura capillos,</i>	3
<i>tam longos, postquam numina laesit¹⁵⁰, habet.</i>	4
<i>candida, candorem roseo suffusa rubore,</i>	5
<i>ante fuit: niueo lucet in ore rubor.</i>	6
<i>pes erat exiguus: pedis est artissima forma.</i>	7
<i>longa decensque fuit : longa decensque manet.</i>	8
<i>argutos habuit: radiant ut sidus ocelli,</i>	9
<i>per quos mentita est perfida saepe mihi.</i>	10
<i>scilicet aeterni falsum iurare puellis</i>	11
<i>di quoque concedunt, formaque numen habet.</i>	12

¹⁴⁹ *I crede* on Kenneyn valinta editioonsa. Heinsius (1683) ehdottaa korjattavaksi *hic crede*, sillä se esiintyy mm. käsikirjoituksissa *P* ja *S*. Kenney 1961, 72. (Heinsius, kts. alaviite 87.)

¹⁵⁰ *Laesit* on Kenneyn editiossa. Mm. käsikirjoituksissa *P* ja *S* on *luset*, ja Heinsius (1683) seuraa niiden lukutapaa. Kenney 1961, 72. (Heinsius, kts. alaviite 87.)

Mene ja usko jumalten olemassaoloon: tyttö on pettänyt vannomansa uskollisuuden, ja silti hänen kauneutensa pysyy samana kuin alun alkaen. Kuinka pitkät hiukset hänellä oli, kun ei vielä ollut rikkonut valaansa. Loukattuaan jumalia hänellä on aivan yhtä pitkät hiukset kuin ennen valansa rikkomista. Ennen hänen ihonväriinsä oli hohtavan lumivalkoinen, kirkas ruusuinen puna loisti poskilla ja edelleenkin lumivalkeilla kasvoilla loistaa rusotus. Hänen jalkansa oli siro ja vieläkin hänen jalkateränsä on kaunismuotoinen. Hän oli pitkä ja kaunis ja hän pysyy pitkänä ja kauniina. Hänellä oli älykkäät silmät, nyt ne säteilevät kuin tähdet, ja niillä petollinen tyttö on minulle usein valehdellut. On selvää, että myös kuolemattomat jumalat sallivat neitojen vanna vääran valan, ja kauneudella on jumalallinen valta.

Elegian jumala on anteeksiantavainen, ja runon mies toteaa sen perin sarkastisesti. Näihin jumaliin hän kehottaa todella uskomaan ja luottamaan! Mies toteaa rakastettunsa pettäneen kaikki jumalten kautta vannotut valat ja siitä huolimatta säilyttäneen lumoavan kauneutensa: hohtavan vaalean ihonsa, rusoposkensa, pienet jalkansa, pitkän ja viehättävän vartalonsa jumalten ottamatta piiruakaan pois. Mies mainitsee naisensa älykkäinä säteilevät tähtisilmät, joita räpäyttämättä hän valehteli sujuvasti miehelle. Niinpä mies tulee siihen tulokseen, että kauneuden valta on jumalallinen, koska jumalat sallivat neitojen väärät valat. Runo jatkuu miehen ruotiessa syvällisesti ja katkerana miehen asemaa tässä kuviossa yleisesti ja omaa asemaansa erityisesti – sitä että hän on edelleen petollisen naisensa uhri. Samoin mies ihmettelee, miksi jumalat sallivat tällaisen toiminnan, jonka seuraukset lopulta mies saa kärsiä. Käsitys, että jumalat eivät rankaise rakkaudessa valapattoisia, esiintyy laajemminkin eroottisessa runoudessa.¹⁵¹

Ovidius arvostaa naiskauneutta, ja ulkonäköä koskevat huomiot ja kuvaukset ovat paljolti esillä hänen runoudessaan. Elegikoille ylipäättään kauneusarvot ovat tärkeitä.

¹⁵¹ Kts. Hor. *carm.* 2, 8, 1 – 8. Vrt. myös A. Kiessling 1884 (ed. R. Heinze), *Quintus Horatius Flaccus, ad lectiones probatiores diligenter emendatus et interpunctione nova saepius illustratus*, vol. I Oden und Epoden.

Ovidiuksen ajan käsitys siitä, mikä naisen ulkonäössä on kaunista, on muuttunut yllättävän vähän, jos vertaamme sitä tämän päivän kauneushanteisiin. Myös tänä päivänä ihailaan älykkäitä ja säteileviä silmiä, kirkasta ja hyvää ihoa, kaunismuotoisia jalkoja sekä pitkää ja viehättävää vartaloa.

3. Päätäntö

Tutkimukseni kohteena on ollut Ovidiuksen elegisen runoteoksen *Amores* ensimmäinen ja kolmas kirja ja se, miten suhtautuminen naiseen niissä ilmenee. Niissä tulevat esiin Ovidiuksen asennoituminen naiseen sekä hänen kykynsä asettua naisen asemaan aikana, jolloin naisella ei periaatteessa saanut olla omaa tahtoa tai sitä ei ainakaan voinut vapaasti tuoda esiin. Asetin hypoteesikseni sen, että Ovidius oli edelläkävijä suhtautumisessa naiseen hänen omana aikanaan. Olen käsitellyt tutkimusaihetta viidellä eri alueella: uskollisuuden, mustasukkaisuuden, naiseen kohdistuvan väkivallan, rakastetulle lahjojen antamisen ja naisen ulkonäköön suhtautumisen kautta.

Ensimmäisellä alueella koskien runojen miehen uskollisuutta naista kohtaan tulin siihen tulokseen, että uskollisuuden käsite ensinnäkin on ollut olemassa ja sillä on ollut merkitystä. Augustuksen avioliittolakien myötä puolisoilta edellytettiin uskollisuutta toisilleen, mutta uskollisuutta odotettiin myös muissa rakkaussuhteissa. Oikeastaan uskollisuutta enemmän Ovidius puhuu uskottomuudesta ja siitä, mikä vaarantaa uskollisuuden.

Toisella eli mustasukkaisuutta koskevalla alueella huomion kiinnittää erityisesti se, että runojen naisella on voinut olla sekä aviomies tai poikaystävä, johon hän on muutoin sitoutunut, että samanaikaisesti rakastaja, joka kokee ns. vakituisen miehen lähinnä kilpailijana. Miesten keskinäiset kilpa-asetelmat tulevatkin hyvin esiin näissä elegioissa. Mustasukkaisuus on aivan keskeinen aihe ja saa merkittävän osan Ovidiuksen elegiatuotannossa. Mustasukkaisia tunteja kuvatessa runoilijalle aukeaa runsaudensarvi myös negatiivisten tunteiden ja tunnekuohujen käsittelemiseen. Ovidius tuo selkeästi esiin myös mustasukkaisuuden aiheuttamat vaarat onnelliselle parisuhteelle sekä mustasukkaisuuden suuren tuhovoiman. Miehen kunnia nousee myös esiin mustasukkaisuutta kuvaavien elegioiden joukossa: Mies säilyttää kunniansa, kun nainen säilyttää nuhteettomuutensa.

Kolmas alue käsittelee naisen kohdistuvaa väkivaltaa. Runous tuntuu jossain määrin heijastavan aikansa yhteiskunnan asennetta. Miehen naista kohtaan osoittamaa väkivaltaa tapahtui, mutta sitä ei pidetty kunniakkaana vaan päinvastoin häpeällisenä. Tasavallan aikana käytös, jota ei haluttu hyväksyä, tuotiin lainsäädännön piiriin. Väkivalta tulee esiin myös tässä tutkimuksessa saamatta kuitenkaan kovin merkittävää osaa. Ovidius tuntuu ottavan naisen kohdistuvaan väkivaltaan jyrkän torjuvan kannan. Hän ei runoissaan anna suurtakaan arvoa miehelle, joka koettelee voimiaan naiseen. Väkivaltaiselle puolisolle tai rakastajalle Ovidius lahjoittaa varsin pilkkaavat säkeet. Tibulluksen ja Propertiuksen runous on toiminut esikuvana Ovidiukselle suhtautumisessa naisen kohdistuvaan väkivaltaan.

Neljännellä alueella olen keskittynyt säkeisiin, jotka liittyvät lahjojen antamiseen rakastetulle. On kiintoisaa todeta, että naisen voi sitoa mieheen esimerkiksi se, että mies maksaa säännöllisesti naiselle hänen ”palveluksistaan” tai elättää naista, jolloin hänestä käytännössä tulee se mies, johon nainen on taloudellisesti sidottu. Tämän ulkopuolella naisella kuitenkin saattaa olla rakastaja tai ehkä enemmänkin mielitietty. Yhtä kiintoisaa on todeta lahjojen antamisen ja vastaanottamisen kokonaismerkitys, jolloin sillä oli myös yhteiskunnallista merkitystä. Kuten otteista käy ilmi, tytön näkökulmasta konkreettisella lahjalla tai rahalla on selkeästi hänen turvallisuudentunnettaan lisäävä merkitys – tätä ei rakastaja aina tule ajatelleeksi. Yhteiskunnassa, jossa nainen oli useimmiten taloudellisesti riippuvainen miehestä, nainen otti ison taloudellisen riskin ottaessaan rakastajakseen miehen, joka ei pystynyt tai halunnut turvata hänen aineellisia tarpeitaan.

Tämä taas kostaatuu runoilijan ja runouden arvostuksessa, jota runoilijaminä syventyy tarkastelemaan. Pohdintoja seuraa automaattisesti parisuhteen analyysi, kun lähdetään miettimään, millaiseksi parisuhde muuttuu lahjojen antamisen ja saamisen myötä. Säilyykö parisuhde rakkaussuhteena? Runoilijaminän näkökulmasta niin ei käy, vaan se muuttuu pikemminkin hyötysuhteeksi. Tytöltä kysyttäessä hän saattaa olla aivan päinvastaista mieltä, koska tytön näkökulmasta mies, joka huolehtii rakkauden lisäksi

hänen taloudellisesta selviytymisestään, on turvallinen ja jo sinänsä rakastamisen arvoinen.

Viides alue koskee suhtautumista naisen ulkonäköön, joka ei ole ollut ollenkaan yhdentekevä asia Ovidiukselle eikä elegikoille ylipäätään. Hän arvostaa naiskauneutta ja kirjoittaa, että kauneudella on jumalallinen valta. Hänen runoudessaan ulkonäkö ja kauneus ovat tärkeitä, ja yksityiskohtaisia kuvauksia naisten kauneudesta esiintyy paljon. Ovidius oli mieheksi erittäin tietoinen naisten kauneudenhoidosta. Hän on laatinut siitä myös naisten kauneuden- ja ihonhoitoa käsittelevän teoksen *De medicamina faciei femineae*. Hän tuo runoudessaan esiin hienotunteisuutensa kirjoittamalla siitä, että naisen tulee saada laittautua ja kammata rauhasissa ja yksityisesti, mikä taas todistaa siitä, että naisella oli arvonsa ja hänen rauhaansa ja yksityisyyttään ainakin tuolta osin pyrittiin kunnioittamaan.

Ovidiuksen runoista käy selville, että aviomiehellä tai miehellä, johon hän oli muutoin sitoutunut, oli ensisijainen valta vaimoonsa. Vaikuttaa siltä, että Ovidiuksen runot on kirjoitettu rakastajan näkökulmasta. Utta Ovidiuksen elegioissa on jo se, että hän puhuu runoudessaan naisen tahdosta. Hän antaa runoissaan vaikutelman naisen vapaudesta, vaikka se todellisuudessa on rajallinen. Näen Ovidiuksen elegioissa hänen halunsa arvostaa naista, kunnioittaa naisen itsenäisyyttä ja ennen kaikkea tuoda näkemyksensä esiin muidenkin ajateltavaksi. Näin Ovidius edustaa hyvin modernia ajattelua omassa ajassaan, sillä naisen aseman julkinen tiedostaminen tuona aikana osoittaa edelläkävijyyttä.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet:

P. Ovidi Nasonis Amores, Medicamina faciei feminae, Ars amatoria, Remedia amoris.
ed. Kenney, E. J. Scriptorvm classicorvm bibliotheca oxoniensis. Oxford 1961.

Ovid: Heroides and Amores with an English translation by G. Showerman. Second
edition revised by Goold, G. P. Loeb Classical Library. London 1977 (1914).

Tutkimuskirjallisuus:

Austin, R. G. & Winterbottom, M. 2003. 'Quintilian (Marcus Fabius – Quintilianus)'.
*OCD*³ 1290.

Balsdon, J. P. V. D. 1964. *Nainen antiikin Roomassa*. Suomenkielinen käännös Alli
Wiherheimo. Porvoo.

Barsby, J. A. ed. 1973. *Ovid's Amores Book 1*. Oxford.

Barsby, J. 1978. *Ovid*. Greece & Rome, New Surveys in the Classics No. 12. Oxford.

Beckby, H. ed. 1957 – 58. *Anthologia Graeca* 1 – 4. Munich.

Berger, A. & Nicholas, B. & Treggiari, S. M. 2003a. 'Marriage law' *OCD*³ 928 – 9.

Berger, A. & Nicholas, B. & Treggiari, S. M. 2003b. 'Adultery' *OCD*³ 14 – 15.

Davies, A. M. 2003. 'Greek language'. *OCD*³ 653 – 6.

Duff, J. W. 1953. *A Literary History of Rome: From the Origins to the Close of the
Golden Age*³. London.

Fränkel, H. 1956. *Ovid, A Poet between Two Worlds*. Sather Classical Lectures, Volume
18. California.

Gardner, J. F. 1991 (1986). *Women in Roman Law and Society*. Indiana.

- Gibson, R. K. ed. 2003. *Ovid: Ars Amatoria Book 3*. Cambridge Classical Texts and Commentaries 40. Cambridge.
- Glucker, J. 2003. 'Maecenas, Gaius'. *OCD*³ 907 – 8.
- Grant, M. 1980. *Greek and Latin Authors 800 B.C. – A.D. 1000*. A volume in the Wilson Authors Series. New York.
- Griffiths, A. H. 2003. 'Hippodamia'. *OCD*³ 711.
- Henrichs, A. 2003. 'Dionysus'. *OCD*³ 479 – 482.
- Hinds, S. E. 2003. 'Ovid'. *OCD*³ 1084 – 7.
- Jocelyn, H. D. 2003. 'Ennius, Quintus'. *OCD*³ 525 – 6.
- Kaimio, M. & Castrén, P. & Kaimio, J. ed. 1979. *Antiikin myytit ja uskonnot*. Keuruu.
- Kenney, E. J. ed. 1961. *P. Ovidi Nasonis Amores, Medicamina faciei feminae, Ars amatoria, Remedia amoris*. Scriptorum classicorum bibliotheca oxoniensis. Oxford.
- Kenney, E. J. & Hinds, S. E. 2003. 'Elegiac poetry, Latin'. *OCD*³ 518 – 19.
- Liddell, H. G. & Scott, R. ed. 1940. *A Greek-English Lexicon*. Second Edition Revised and Augmented Throughout by Stuart Jones, H. & McKenzie, R. Oxford.
- Lilja, S. 1965. *The Roman Elegists' Attitude To Women*. Suomalaisen tiedeakatemia toimituksia, sarja B 135. Helsinki.
- Litchfield West, M. 2003a. 'Elegiac poetry, Greek'. *OCD*³ 517 – 18.
- Litchfield West, M. 2003b. 'Hesiod'. *OCD*³ 700.
- Lyne, R. O. A. M. 2003a. 'Propertius, Sextus'. *OCD*³ 1258 – 9.
- Lyne, R. O. A. M. 2003b. 'Tibullus, Albius'. *OCD*³ 1524 – 5.
- Madvig, I. N. 1873. *Adversaria critica ad scriptores Graecos et Latinos*. Vol. II *Emendationes Latinae*. Hauniae.
- Malkin, I. 2003. 'Votive offerings'. *OCD*³ 1612 – 13.
- March, J. R. 2003. 'Danaë'. *OCD*³ 428.

- Merisalo, O. 2003. *Manu scripta. Länsimaisen kirjan historia keskiajalla (500–1500)*. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisusarja 69. Jyväskylä.
- Momigliano, A. & Cornell, T. J. 2003. 'Patronus'. *OCD*³ 1126 – 7.
- Munari, F. ed. 1955. *P. Ovidi Nasonis: Amores*. Biblioteca di studi superiori XI, Filologia latina. Firenze.
- Nicholas, B. & Treggiari, S. M. 2003. 'Patria potestas'. *OCD*³ 1122 – 3.
- OCD*³ = *The Oxford Classical Dictionary*. 2003. ed. Hornblower, S. & Spawforth, A. Third edition revised. Oxford.
- OLD* = *The Oxford Latin Dictionary*. 1994. ed. Glare, P. G. W. Oxford.
- Oksala, T. 1997. *Johann Wolfgang von Goethe: Römische elegien. Roomalaisia elegioita saksaksi ja suomeksi*. Jyväskylä.
- Pelling, C. B. R. 2003. 'Valerius (RE 261) Messalla Corvinus, Marcus'. *OCD*³ 1580.
- Purcell, N. 2003. 'Augustus'. *OCD*³ 216 – 18.
- Rawson, B. 1992 (1986). 'The Roman Family'. *The Family In Ancient Rome. New Perspectives*, ed. Rawson, B. London, 1 – 57.
- Richardson, N. J. 2003. 'Penelope'. *OCD*³ 1135.
- Room, A. 1983. *Room's Classical Dictionary. The Origins of the Names of Characters in Classical Mythology*. Surrey.
- Rose, H. J. 2003. 'Alcinous'. *OCD*³ 54.
- Rose, H. J. & Scheid, J. 2003a. 'Quirinus'. *OCD*³ 1291.
- Rose, H. J. & Scheid, J. 2003b. 'Romulus and Remus'. *OCD*³ 1335.
- Scarcia, R. 1985. 'Apparati e note'. *Publio Ovidio Nasone: Amori*, ed. Scarcia, R. 2015 (1985), traduzione di Luca Canali. BUR Classici greci e latini. Milano.
- Treggiari, S. M. & Nicholas, B. 2003. 'Manus'. *OCD*³ 920.
- Versnel, H. S. 2003. 'Votum'. *OCD*³ 1613.

Wilkinson, L. P. 2015. 'Introduzione'. *Publio Ovidio Nasone: Amori*, ed. Scarcia, R. 2015 (1985). BUR Classici greci e latini. Milano.

Liite: Index locorum

Ovidius

Tutkielman sivulla:

Amores 1. kirja

1, 3, 5 – 6; 15 – 16	22; 23
1, 4, 1 – 6; 67 – 70	48; 51
1, 7, 1 – 4; 19 – 30; 35 – 40; 57 – 68	52; 54; 55; 56
1, 8, 57 – 58; 61 – 62; 93 – 94; 99 – 100; 101 – 102	68; 68; 69; 69; 69
1, 10, 11 – 20; 53 – 60	63; 64
1, 14, 1 – 2; 17 – 30	71; 71

Amores 3. kirja

3, 2, 1 – 24	31
3, 3, 1 – 12	74
3, 4, 1 – 48	24
3, 8, 1 – 8	66
3, 11 ^a , 1 – 32	35
3, 11 ^b , 33 – 52	38
3, 12, 1 – 16	40
3, 14, 1 – 50	43

Propertius

1, 14	17
2, 5, 21 – 6	58

Tibullus

1, 3, 89 – 94	20
1, 6, 73 – 4	59
1, 10, 53 – 66	59